30 1993
9433/06.


# Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă. Miercuri 6 ianuarie 1993 • 1 (149)


## FIRESC?!

Au trecut trei ani de la Revoluția din decembrie 89 care, mai intîi la Timișoara, apoi la București și în alte cîteva orașe mari, a plătit cu sîngele a sute și sute de oameni tineri, răsturnarea dictaturii ceaușiste și căderea comunismului în România. Ce s-a întîmplat în acești trei ani, bune și rele, pendulînd între ideea realizării statului de drept și ideea revoluției furate, atestă în toată limpezimea un lucru : a dispărut Ceaușescu, au rămas ceaușiștii, a dispărut comunismul, au rămas comuniștii. Constatarea asta — repet, la îndemîna oricărui cetățean treaz — rezumă, cred, toată istoria noastră post decembristă. Toate belelele care s-au adunat acum pe capul românului vin de la marea greșeală de a se fi îngăduit ceaușiștilor și comuniștilor să reintre în viața politică a țării. O democrație rău înțeleasă ne-a făcut să acceptăm atunci, la începutul lui 90 și după, prezența în noua ecuație politică a celor care au servit cu oarbă devoțiune și pe Ceaușescu și comunismul. Și iată că astăzi s-au cocoțat în vîrful puterii, sfidînd nu doar bunul simț ci și jertfa tinerilor din acel decembrie. Mai mult, nu se sfiesc să-i considere în gura mare și din băncile senatului actual pe acești tineri drept trădători și manipulați, iar întreaga revoluție o trădare a marelui patriot care, în mintea lor găunoasă, a fost dictatorul de la Scornicești. Cazurile tipice și clinice, sînt, o știe toată lumea, Corneliu Vadim Tudor și Adrian Păunescu, zeloșii de odinioară ai dictaturii, bufonii de astăzi ai parlamentului democratic. Din păcate Puterea instalată după alegerile din mai 90 a vînturat ideea justă a concilierii naționale fără să înțeleagă însă că nici o conciliere nu e posibilă între entități incompatibile, între democrați și ceaușiști, între democrație și totalitarismul comunist. Orice încercare de conciliere între acestea duce, mai devreme sau mai tîrziu, la resurecția totalitarismului care se folosește de democrație, — mai ales atunci cînd democrația e încă fragilă, neasimilată și marcată de sărăcie —, crescînd la umbra ei precum ciuperca otrăvitoare la umbra copacului. Chiar asta s-a și întîmplat la noi. Pentru că democrația le-a permis să acceadă, cu trei sute de mii de voturi, în parlamentul României, indivizi de teapa lui C.V. Tudor și Păunescu se comportă de parcă ar avea în spatele lor voturile a milioane de oameni, ale întregii națiuni, vorbind în numele poporului român, exact cum făcea stăpînul lor de drept și de fapt, Ceaușescu, și cum făceau sistematic comuniștii. Plin de complexele originii sale ideologice, președintele Iliescu a tolerat, ba chiar încurajat ascensiunea nostalgicilor ceaușiști, fără să bage de seamă că prin osîrdia lor întru deturnarea semnificației Revoluției române din decembrie 89, negau finalmente — mai mult și mai perfid decît o făceau lozincile opoziției — chiar legitimitatea domniei sale în fruntea statului român. Dar, vorba românului, mai bine mai tîrziu decît niciodată. Și iată că, într-o scrisoare a ieșenilor Timișoarei, la trei ani de la declanșarea revoluției în orașul de pe Bega, președintele Iliescu se distanțează pentru prima oară în chip explicit de nostalgicii comunismului ceaușist și de interpretarea pe care ei o dau evenimentelor din acel decembrie. Difuzată la Radio București, scrisoarea aceasta n-a fost difuzată de Televiziunea Română. Oare de ce ? Ce se mai ascunde și aici ? În fine, important e că ea a fost scrisă, și că s-ar putea să influențeze atitudinea viitoare a FDSN-ului față de barzii care au lăsat pînă acum impresia că au confiscat grupul parlamentar majoritar. Poate că și la guvern, unde au apărut pe ici și pe colo, pe la secretariatul general, pe la felurite ministere, diverși funcționari cunoscuți prin zelul lor pro-ceaușist de odinioară, scrisoarea președintelui către timișoreni va avea un anume ecou benefic. Curios e că această scrisoare e contemporană, în sensul strict al cuvîntului, cu greva tipografilor de la „Coresi", o grevă în chip evident manipulată. Problema nu e cine pe cine manipulează, asta e relativ ușor de ghicit. Problema e unde duce această manipulare. O grevă împotriva patronatului e un gest sindical obișnuit într-o societate democratică. Dar cînd patronatul e chiar statul — precum în cazul tipografilor — ceva începe să sune a luptă de clasă în viziune comunistă. Așadar, pe de o parte, scrisoarea prezidențială reprezentînd o replică — prima de la acest înalt for — la încercările ceaușiștilor de a deturna sensul revoluționar al evenimentelor din decembrie 1989 iar, pe de alta, o grevă manipulată la modul comunist, provocatoare. Și la toate astea o lipsă absolută de reacție din partea opoziției parlamentare și a Convenției democratice în general. Noi, cei mulți și nu atît de proști pe cît ne-ar dori ei, ce să credem ? Că totul e cît se poate de firesc ? Ciudat, dar asta și credem !

„L"


paul goma — GARDA INVERSĂ

florența albu — POEME

În paginile revistei reproducem lucrări ale artistului Rareș Pantea


CRONICA EDIȚIILOR de Mircea Anghelescu:

E. LOVINESCU ȘI STILUL SĂU CRITIC

Herbert Lottman:

CĂDEREA PARISULUI

Dan Silviu-Boerescu:

SINUCIDEREA DIN VALEA RÎULUI


9433

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI
Redactori-șefi adjuncți
MARIUS TUPAN
EUGEN URICARU
Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

# Cititorul de ficțiune

Cititorul de ficțiune își alege cu grijă cărțile pe care le citește, sau revistele, el nu are timp și chef să abordeze acele texte despre care a aflat, prin antenele sale mai mult sau mai puțin secrete, că nu s-ar potrivit gusturilor sale.

În epoca dictaturilor comuniste, cititorul de ficțiune a evitat ficțiunea ziarelor, căci aceea nu-i plăcea, nu putea să o sufere pentru că se exercita direct pe pielea lui. Și atunci a trecut la ficțiunea literară, din care mai putea extrage, ici-colo, o informație sau măcar un atac, fie și foarte încifrat, la adresa regimului care-l chinuia fără milă. Mai toți cei care am fi trebuit să citim zilnic măcar două ziare ne-am refugiat în lectura literaturii, specializîndu-ne într-un exercițiu complicat de descifrare a adevărurilor nerostite „implementate" însă printre rînduri. De aici și mulțimea de cititori de literatură din țările supuse comunismului, incomparabilă cu numărul mic de cititori de ficțiune literară din Vestul liber. Cititorul din Vest, grăbit, se informa din ziare, de la televiziune iar literatura era mai mult un obiect de studiu la școală. Supusul dictaturilor comuniste avea, în general, mai mult timp, căci, parafrazînd o zicală cazonă, părea că „viața e scurtă, dictatura e lungă". Dar el, cititorul de ficțiune din comunism, nu știa, sau știa dar n-avea încotro, că se educă definitiv, se transformă în alt om, care n-o fi fost el chiar „omul nou" din ficțiunea ziarelor comuniste, dar la urma urmelor tot un om nou era, așa cum avea să se dovedească abia cînd dictatura va fi fost doborîtă și „zorile democrației" vor fi început să mijească. Pus în fața sutelor de publicații, cititorul nostru, tot de ficțiune, căci viața e scurtă în timp ce ficțiunea e chiar fără sfîrșit, cititorul nostru deci și-ar fi pierdut capul, dacă n-ar fi fost deprins să aleagă numai și numai lectura potrivită, aceea care să-l delecteze, să-l enerveze cît mai puțin și să nu-l contrarieze deloc. Rămăsese un cititor de ficțiune. Atîta doar că publicațiile nu mai erau de ficțiune, decît în măsura în care li se servea și lor de sus o realitate adnotată și aranjată astfel ca să o mascheze pe cea primară, mai puțin convenabilă pentru imaginea puterii. În orice caz, ziarele de după căderea zidurilor de la Berlin, Moscova ori din B-dul Primăverii, fost, parcă, Parcul Jianu, ziarele începeau să publice informații și opinii reale, care ar fi trebuit citite ca atare. Cititorul de ziare, cel care vrea să afle, ar trebui — cred — să răsfoiască zilnic mai multe ziare, de mai multe culori și nuanțe, spre a ști cine e cu el, dar și cine nu e cu el. Și, în ultimă analiză, acest din urmă lucru e chiar mai important de aflat, căci ignorarea lui poate duce la catastrofe în destinul omului, ori chiar a grupului social căruia îi aparține el. Așadar cu toții citim acele ziare care ne plac, acelea care formulează, uneori mai bine decît noi înșine, chiar opiniile noastre și care, deci, nu exercită asupra noastră un alt efect decît acela estetic. Or, participarea la viața cetății, politica adică, civismul adică, e mai puțin estetică și mai mult adevăr, fie el și inestetic.

Am rămas, cu alte cuvinte, aceiași cititori de ficțiune, pentru care presa e un spectacol, iar informația și opinia nu pot opera schimbări în conștințele noastre. Unii citim „România liberă", alții „Adevărul" și rari sînt cei care se uită în amîndouă într-o încercare necesară de a și ști pe ce lume trăiesc. Ruptura aceasta între oamenii de opinii diferite este sursa reală a catastrofei românești de astăzi. Ea persistă și, din păcate, va mai persista pînă cînd cititorul de ficțiune va afla, în sfîrșit, care e diferența între literatură și jurnalistică, între dialog și monolog.

**Nicolae Prelipceanu**

# Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● Dr. BARBI: „Deschideți Timișoarei ambasade / Cum peste Prut, greșita-ți pămînteni / Căci dacă noi sîntem, cumva, două popoare / Apoi sîntem români și bănățeni... / Căci libertatea s-a născut a doua oară / În fața Catedralei tale, Timișoară". **(Cotidianul)** ● „Primele clipe ale libertății l-au găsit pe oameni cu mîinile întinse spre cer, ca și cum ar fi vrut să zboare...". **(Flacăra)** ● MARIUS GHILEZAN: „În ziua de 17 decembrie, în urmă cu trei ani au dispărut primii eroi ai Revoluției Române. Lor, încă, nu li s-a făcut dreptate. Oare cînd?" **(România liberă)** ● La propunerea VALERIEI DORNEANU, NECULAI CONSTANTIN MUNTEANU, privește retrospectiv „evenimentele legate de Revoluția din decembrie așa cum le-a trăit la München": „În noaptea Crăciunului din '89, Romulus Vulpescu a telefonat la Europa Liberă și, cu emoție în glas, a mulțumit redactorilor ei pentru ceea ce au făcut în tot acest timp pentru țară. Foarte curînd după aceea, Romulus Vulpescu s-a specializat în a acuza postul de Radio Europa Liberă de propagandă antiromânească". **(Zig Zag)** ● OCTAVIAN PALER: „Trebuia s-o trăim și pe asta, să vedem Securitatea trecînd la contraatac deschis. Mai exact, acea parte a Securității care nu cunoaște drumul Damascului, care nu regretă că a servit o clică împotriva țării, ci doar pozițiile pierdute"; „...această parte a Securității s-a decis, se pare, să iasă pe scenă, să ia și pe cont propriu, nu doar prin interpuși, acțiunea «patriotică» de a demonstra lumii că s-a înșelat grav admirîndu-ne în decembrie '89". **(România liberă)** ● „Nu există dubii, complotul împotriva lui Ceaușescu a fost pus la cale de francmasonerie". **(Europa, director: Ilie Neacșu...)** ● ADRIAN SEVERIN: „În acest moment, revoluția încetează și începe restaurația". **(România liberă)** ● MIRCEA MIHAEȘ: „Una dintre preocupările majore ale actualului regim s-a dovedit, în acești trei ani, stergerea urmelor lui Decembrie '89". **(România literară)** ● ANTON UNCU: „În noul Parlament se ridică din nou glasuri care acuză, care cer scoaterea Societății Timișoara în afara legii. Și asta o cer unii dintre cei mai cunoscuți susținători și cîntăreți ai lui Ceaușescu". **(România liberă)** ● ADRIAN PAUNESCU: ...„eu cred că politica externă a țării a fost excepțională. Nicolae Ceaușescu remarcîndu-se ca un erou al păcii planetare și al apărării ființei noastre naționale." (Interviu, în **VINERI club)** ● NIȚESCU EUGEN (profesor), ZAMFIR FLOREA (tehnician): „Întreaga perioadă de dictatură totalitară este de aproape trei ani «împroșcată cu noroi» și condamnată cu vehemență. Marile realizări (vizibile la orice pas) ale poporului nostru din această perioadă sînt arestate și cenzurate". **(Politica)** ● CORNELIU VADIM TUDOR: „Să nu vă mire cînd veți auzi că în curînd se va trage la Cluj. Pentru că ungurii sînt pregătiți de diversiuni ca în decembrie 1989"; „Așa îmi spune senatorul Ion Marcu (eroul revoluției din Timișoara..) «Românii nu au tras în români, la Timișoara au fost forțe străine și în principal forțe ungurești»". **(România Mare)** ● ION CRISTOIU: „Liderul PRM a fost ales de cîteva sute de mii de români. Îi dă votul acestei părți infime a națiunii dreptul de a intoxica întreaga națiune română cu produsele fanteziei sale bolnăvicioase? Îi dă statutul de senator dreptul de a spune timpenii?". **(Evenimentul zilei)** ● ACCIDUZZU: „Grupul de buhai politici, Corneliu Vadim Tudor, a dat un recital cu cucerirea României de către unguri. Acțiunea s-a petrecut în Senat și a fost cîntecul balenei lovite de harpon. Așteptăm discul forma tei pe piață". **(Academia Cațavencu)** ● „Zilele trecute ne-a vizitat țara unul dintre cei mai mari dușmani ai românilor din secolul XX, vagabondul iudeo-maghiar Tamas Lantoș". **(Politica)** ● RAOUL ȘORBAN: „Ungurul posedă acel sentiment de superbă superioritate pentru care tot restul omenirii e căcat". **(Interviu parfumat, în ORA)** ● „Curios, dar raționalismul beligerant al primarului Gheorghe Funar are unele lacune. Astfel, orice român verde se simte șocat întîlnind la Cluj, plăcuțe cu nume de străzi precum, Lenin, Molotov, Kirov, Coșevoi sau Armata Roșie. Sau or fi fost sus-numiții luptători împotriva iredentismului maghiar și noi n am aflat încă. Că în același Cluj nu găsești străzi purtînd numele lui Goga, Eliade, Blaga sau Țuțea, asta nu ține de cultura domnului primar". **(Cuvîntul)** ● ALEX. ȘTEFĂNESCU: „Nici o pagină din memoriile lui Silviu Brucan nu este scrisă în mod dezinteresat". **(Zig Zag)** ● „În curs de desfășurare, concursul anului: Cea mai bună prostituată. Organizator — un om de afaceri american. Premiu — o cupă de aur și 365 prezervative vaginale". **(Prostituția)** ● NARCIS GRĂDINARU: „Antonie Iorgovan a fost alungat de studenții de la Drept" **(VIP)** ● ANDREI BĂDIN, BOGDAN COSTEA: **„După Revoluție Corneliu Vadim Tudor s-a ascuns în vila de la munte a lui Eugen Barbu".**; „Mai mulți martori ne-au relatat prezența lui C.V. Tudor la vila lui Eugen Barbu de pe Valea Prahovei. Acolo C.V. Tudor plimba cîinele patronului său de la «Săptămîna»" **(România liberă)** ● VASILE MARIUȚAN (fost boxer): „Unii m-au acuzat că sînt susținător al lui Corneliu Vadim Tudor. Ce importanță are? În sport nu contează că ești cu Vadim, cu Stalin ori cu Hitler". **(Evenimentul zilei)** ● LIVIU PETCULESCU (arhitect): „«Victimele securității» de la Căciulați au trăit în secolele XVIII—XIX!". **(Dimineața)**

**Petre Stoica**

momos

# Revista revistelor

Greva tipografilor nu m-a scos din obiceiul de a citi presa și neavînd „Evenimentul..." la îndemînă m-am mulțumit cu „Sburătorul", revistă literară și artistică, anul I, nr. 35. Foarte la zi, domnul Lovinescu deschide revista cu un articol despre „Calitatea emoției"; „o operă de artă nu se judecă prin emoția ce trezește, ci prin calitatea acestei emoții (..) Emoția nu e artistică, ci patriotică (marșul militar în comparație cu muzica lui Beethoven sau Wagner, n.n.) Nu asta ne mișcă și ne cucerește ci sentimentul patriotic pe care l-a provocat. Poeții să nu se înșele. Nu versurile cele mai aplaudate (probabil o referire la Adrian Păunescu, n.n.) sunt și cele mai bune. Dimpotrivă." Pentru a încheia destul de acru la adresa criticilor de azi: „Este o datorie deci a criticei de a face disocierile necesare în analiza emoțiilor ce trec adesea, în chip sumar, drept emoții estetice."

Tînărul și foarte promițătorul poet Ion Barbu, prezentat în nr. 34 al revistei, este și acum prezent cu două poezii care măresc încrederea în viitorul domniei sale: „Pentru Marile Eleusinii" și „Panteism".

La „Cronica ideilor" dl. Eugen Relgis sub titlul „Presa" scrie un eseu incitant despre presa modernă: „gazeta «modernă» nu ne face mai buni. Nu se pot ignora evenimentele; totul se înregistrează — și arhiva aceasta e înfricoșator de uriașă. Dar «evenimentul» capătă prin gazetă o importanță exagerată și, în fond, inutilă."

La rubrica „Însemnări" dl. Rebreanu aduce un elogiu noului ministru al cultelor și instrucțiunii publice: „Este pentru întîia oară cînd un scriitor adevărat și activ ajunge în fruntea departamentului școalelor și bisericilor, de care țin și artele. Nu se va mira deci nimeni dacă scriitorii și artiștii primesc cu însuflețire și mari speranțe venirea poetului Octavian Goga în fotoliul ministerial. Pentru toți miniștrii de culte de pînă azi literatura și arta au fost o cantitate neglijabilă. Rolul acestora în ochii lor nu s-a prea ridicat mai presus de al bufonilor de la curțile domnești de odinioară." Această numire trebuie s-o spunem și noi, ne umple din nou inimile cu speranțele pe care de cîțiva ani încoace le pierdusem cu totul.

**Ștefan Agopian**

dictatura personala

# 45 de ani fără revelația Coroanei de pe fruntea României

Monarhia se lasă din capul locului, de la Revoluția din decembrie 1989 încoace, presimțită, în continuitatea istoriei noastre firești: absurdul celor 45 de ani republicani, împliniți la 30 decembrie 1992, făcînd un joc dialectic neesențial în lumea aparențelor, ai crede, în deriziunea lui, un absurd al comunismului lipsit de mister.

Reamintesc datele „problemei" — după tipicul comunist: 30 decembrie 1947. Regele Mihai I abdică și părăsește țara. Adunarea Deputaților (aveam, din 15 iulie 1946, Parlament unicameral, iar din 30 iulie 1947, P.N.Ț. — Iuliu Maniu, „care se opunea procesului **revoluționar**" fusese dizolvat, intentindu-i-se un proces; totodată, P.N.L.-iștii oportunistului Gh. Tătărăscu, colaboraționiști ai noii Puteri „populare" impuse de sovietici, erau acum alungați pe ușa din spate din guvern, rușinos), cum spun, Adunarea Deputaților adoptă o lege „nelegitimă" prin care se proclamă Republica Populară Română, și alege un prezidiu în frunte cu C. I. Parhon și cu celebrul Mihail Sadoveanu, bineînțeles, scriitorul național compromis politic de soartă în plină glorie — trecîndu-se astfel, cică, într-o „nouă etapă istorică, aceea a prefacerilor economice și social-politice cu caracter socialist", val de capul și de zilele noastre...

45 de ani, de la 30 decembrie 1947, încoace, ne-am furat singuri căciula republicană, lichidînd fizic (stau atîtea gropi comune, descoperite întîmplător, mărturie!) și moral nu numai. Opoziția istorică, terorizînd orice nesupus față de noul sistem totalitar adus cu tancurile staliniste, burdușind pușcăriile politice cu personalități fără pereche și reeducînd în modul cel mai patologic, mai barbar cu putință tinerii protestatari, distrugînd elita românească — oare să nu fi auzit, apropo, M. Sadoveanu (la vîrsta înțelepciunii în 1947, cînd l-a **înlocuit** pe Rege, avea vreo 67 de ani) de Canal și de exterminările în masă politice securisto-comuniste? Să mi se dea voie să nu cred: oricît de **revoluționar pentru o cauză nouă, a tuturor s-ar** fi închipuit atunci M. Sadoveanu, spectrul lumii comuniste care călca pe cadavre, să-și facă loc, avea la vedere semnul Diavolului — venit anume din trecutul „socialist bolșevic, de coșmar", bine cunoscut, vecin, venit din U.R.S.S. în R.P.R. să desăvîrșească o pedepsă divină pe capul tuturor ortodocșilor... Chiar dacă M. Sadoveanu ar fi fost folosit ca un paravan de Puterea de atunci, o mască pentru credibilitate în fața poporului, nu are nici o scuză în fața judecății lui Dumnezeu: așa cum în Decembrie 1989, Ion Iliescu și ai lui, trădătorii neamului, aveau să folosească, pînă să pună mîna pe Putere, „legitim", la alegerile din 20 mai 1990, atîția scriitori de frunte, disidenți ai vechiului regim... Nu vreau să culpabilizez inutil, aici și acum, conștiințe scriitoricești duplicitare, valori extraordinare: e de ajuns și așa că istoria republicană a ultimilor noștri 45 de ani e descrisă de născocitori amnezici oficiali în bătaie de joc la trei ani de la Revoluție, în timp ce memoria colectivă monarhistă a fost binișor spălată, conform scenariului după care „funcționăm" acum...

Alungînd pe Regele său la 30 decembrie 1947, România avea să intre într-un con de umbră cosmic dezastruos pentru ființa sa națională, așezîndu-și poporul la granița dintre natural și supranatural, graniță ce nu poate fi depășită decît prin **revelație**: care revelație se lasă așteptată, mă tem, fiindcă are în centru Tronul României, cu Coroana Regală, deasupra, drept sabie — de ce nu... Și cum Regele Mihai I, în exil de 45 de ani, așteaptă întoarcerea roatei istoriei, să lăsăm să-i vină românului mintea monarhistă de pe urmă...

**Liviu Ioan Stoiciu**

(va urma)

## ZIUA DE MÎINE

# XV. U.S.A.

La acest sfîrşit de an, aniversăm pentru a treia oară, eliberarea noastră de totalitarism, comemorînd, a treia oară, sacrificiul revoluţionarilor, cu atît mai pur cu cît a fost mai evitabil. resimt, intrucîtva, o apăsare atunci cînd mă aplec asupra analizei faptului, istoric, politic, social. Analiză înseamnă – s-ar putea spune – răceală, distanţă, disecţie. Evenimentul de acum trei ani ne cheamă dincolo de noi, în integralitatea puterii noastre de a ne proiecta peste lume emoţia, iubirea, îndurarea, entuziasmul, gloria. Ştiu bine că nimic uscat, echilibrat şi măsurat, obiectiv şi sever, nu se interpune încă şi – sper – nu va reuşi niciodată să se interpună între mine şi zilele Revoluţiei. Gîndul că, totuşi, despre ce a fost atunci nu se vorbeşte – nici măcar în auster limbaj interior – ci se simte, rămîne însă ca o perturbare în calea mea către o idee despre ce a fost atunci şi despre ce a urmat, ideea care să treacă pragul reprezentărilor obsesive, sau fierbinţi, sau dureroase. Se întîmplă, totuşi, mereu cîte ceva de natură să pună în discuţie fie legitimitatea, fie sensul sau eficienţa istorică a marii drame a schimbării sîngeroase de sistem. Nici morţii, nici suferinţele din amintirile noastre nu sînt lăsate în pace ; sînt iară şi iară stîrnite aşa ca spre a dovedi că tot ceea ce nu este în stare să fiinţeze îşi găseşte totuşi resursele pentru a tulbura fiinţarea şi fiinţa, incidenţe şi transcendenţă, în spaţiul speranţelor noastre.

De data aceasta nu au mai fost terorismul, autentic sau inautentic, al gestionarilor gloanţelor comunismului, nici bastoanele uneia dintre categoriile sociale increminate încă în credinţele monstruoase, aproape intraductibile în limbajul conceptual, născute în galeriile sufocate ale urii leniniste împotriva umanităţii – a fost, pur şi simplu, o declaraţie pe care oricine o bănuia ca posibilă în principiu, fără să accepte totuşi că ea va mai fi făcută vreodată. A fost afirmarea neechivocă a faptului că denumirea „Uniunea Sovietică" nu a fost decît o exprimare ocazională a unui concept aproape veşnic : agresivitatea unei politici neaparţinînd nici Europei şi nici Asiei, prin nici una din rădăcinile sale, în afară de o stranie aspiraţie la izomorfism cu lumea arbitrară şi inutilă a marii cetăţi a Bizanţului. Un ministru rus face o declaraţie de politică, agresivă în spaţiul nostru, ameninţînd în chip aproape burlesc, dar pentru aceasta nu mai puţin tragic, întreaga planetă. Declaraţia – fapt interesant şi semnificativ – este apoi retrasă rapid şi dezminţită.

Sînt mai multe lucruri de spus despre modul în care se constituie agresivitatea unei populaţii altminteri blînde, cu o sensibilitate şi o gîndire pronunţat introvertite. Două aspecte sînt obligatoriu de relevat. Mai întîi este ceea ce a arătat Carl Gustave Jung cu privire la compensarea tendinţelor în niveluri psihice distincte. Cel ce este introvertit într-unul din planurile interioare va fi extrovertit într-altul, gradul de extrovertire în a doua instanţă fiind proporţional cu acela al introvertirii în prima condiţie. Dacă lucrurile stau aşa atunci este firesc să asişti la o puternică extrovertire comportamentală în cazul unor popoare puternic interiorizate ca emoţie şi ideaţie. În al doilea rînd, trebuie observat că la nivel individual, persoanele cu un deficit de identitate manifestă o specială agresivitate. Emit ipoteza că, în această privinţă, ceea ce se întîmplă cu oamenii se întîmplă şi cu naţiunile. A nu fi nici în Asia şi nici în Europa, a nu fi nici o naţiune nordică dar nici sudică, a nu trăi nici în Evul Mediu, nici în Renaştere, nici în capitalism dar nici la sfîrşit de secol douăzeci, a fi în contact existenţial cu toate formele de relief dar a nu avea nici una pe care să o locuieşti în chip specific, a produce atît de multe din instrumentele morţii şi atît de puţine din instrumentele vieţii, trebuie să concedem, nu este lucru simplu de dus în spate. O aşa de mare neliniişte interioară, precum aceea rezultată din toată această alterare de identitate, nu are cum să se exteriorizeze tulburînd liniştea, din afară, a celorlalţi. Am putea să presupunem că deci Statele Unite au un foarte mare echilibru în acţiunea lor externă, aceasta vine din faptul că identitatea lor este mai mult decît clară, şi cunoscută Statele Unite s-au născut la lumina zilei, într-un timp care nu este doar istoric ci şi extrem de accesibil celui care doreşte fie să îl contemple, fie să îl investigheze. Între aceste două extreme naţiile au un grad variabil de autocunoaştere în privinţa identităţii proprii dar şi, consecutiv, niveluri diferite de agresivitate.

Dincolo de problema cauzelor, problema declaraţiei de agresivitate a Rusiei, în ea însăşi, se cere examinată prin prisma obligaţiei unei foarte mari puteri (mă gîndesc la U.S.A.) de a fi coerentă cu ea însăşi. Planeta noastră, de peste patruzeci de ani este făcută să existe prin voinţă – şi în mare parte – prin efort american. America a făcut ca războiul atomic să fie evitat, a scos Europa dintr-un destin altminteri fatal – perpetuitatea dezastrului economic postbelic – a distrus comunismul ca sistem macrosocial şi a instituit regimul de respect internaţional pentru sistemul drepturilor omului.

Investiţia de voinţă şi efort menţionată aduce schimbarea concretă a lumii, schimbare constînd în dezintegrarea totalitarismului comunist. America se relaxează, alege ca preşedinte pe Bill Clinton. Avertismentul – al cui ? poate al absolutului – intervine. Provocarea se produce, iar Bill Clinton află că nu va

mai fi Bill Clinton, ci George Bush, chiar dacă un alt George Bush. Cine generează impulsul care aduce provocarea? Dumnezeu însuşi, instituţiile financiare internaţionale, C.I.A., Departamentul de Stat, sau poate Dumnezeu prin intermediul unui releu mai uman, precum cele enumerate ? Că fiinţa de care s-a folosit principiul provocării s-a numit Kozîrev, aceasta nu înseamnă decît că ea trebuia să se numească într-un fel oarecare.

Statele Unite vor avea să apere – şi nu într-un singur fel – revoluţiile Estului european. Abandonarea acestei arii geopolitice, şi acestei istorii noi, ar însemna că sînt lăsate în contact liber (implicit în coliziune) forţe gigant, în particular Europa şi Rusia. Orice dezechilibru ar putea apare. Ţările Est-europene sînt însă de două feluri : germane şi indefinite ca afiliere strategică. În ultima categorie nu intră decît două : Polonia şi România. Prima rămîne fixată, în vid, deasupra prăpastiei dintre Germania şi Rusia. Singura disponibilitate pentru o politică de interes planetar o are actualmente România. Evidenţa acestei condiţii, afirmată public de mine în iulie, acest an, se poate deduce acum dintr-o serie întreagă de acte de politică internă sau internaţională, ale României.

Agresivitatea Rusiei, astăzi, are încă un gen de răsunet emoţional mondial, dar, în concret, ea înseamnă o încercuire a Europei de către forţe de presiune extraeuropene. Nimic mai mult decît atît nu mai este posibil. Europa, însă, înseamnă acum doar relaţii de contiguitate – o influenţă europeană nu sare mai mult decît o frontieră. Ungaria, Cehia, împart destinul german. Polonia se află într-o cumpănă a destinului. România nu are decît o singură perspectivă : să participe la delimitarea – dacă nu la încercuirea – Europei. Aparţinem unei ţări plasată (precum la cealaltă parte a lumii Japonia) pe axul politic ruso-american. Cîtă vreme acest fapt nu va deveni act de conştiinţă pentru cît mai mulţi oameni politici români, România nu va fi mai mult decît o ţară bîntuind printre nerealizări şi incertitudini. Dacă mai persista o îndoială că Rusia este astăzi un instrument de politică externă americană, Kozîrev a reuşit să împrăştie această incertitudine.

Oricînd şi oriunde o ţară sau un grup de aliaţi nu reuşesc să dezvolte o politică deschisă de influenţă, se recurge la intervenţii oculte, prin instrumente specializate, fie ale statului, fie ale societăţii civile. Pentru acest motiv nu este uşor să fii în România, partizanul şi promotorul unei politici supra-europene. Cu atît mai mult cu cît în Europa stricteţea acţiunii secrete păstrează încă o consecvenţă tip Renaştere italiană, absolutism francez sau politică imperială britanică. Statele Unite – de multă vreme mult prea puternice – au orgoliul relevării secretelor proprii.

Politica de interes european a Moscovei este certificatul de bună purtare primit de Rusia din singurul loc de unde pot veni asemenea certificate. Implicit, nota acordată Europei nu pare strălucită. Puterea naţiunilor odată democratizate constă, poate, în primul rînd, în capacitatea de a-şi alege conducătorii. Va veni oare vremea în care românii să se ocupe singuri de ei înşişi, iar conducătorii românilor doar de istoria acestui popor ?

A înţelege revine la a te dovedi demn; în cazul naţiunii înţelegerea este pentru democraţie, în cazul omului politic înţelegerea este pentru deschidere internaţională. Pentru România Europa va continua să fie subtextul ; contextul este supraeuropean.

**Caius Dragomir**

---

**minimax**

# La anu' şi la mulţi ani...

**Cînd cuvintele îşi pierd semnificaţia originară, oamenii îşi pierd libertatea.**

**(Confucius, se pare)**

**Pentru că nu sînt gloanţe, acum cuvintele nu au nici o valoare.**

**(Anonimul Dîmboviţean)**

Revoluţia Română ! Da, doamnelor şi domnilor, a fost o revoluţie ! Ce nu se ştie este dacă **fără** sau **cu voie** de la primărie. Treptat, momentul ce părea miraculos, s-a transformat într-o farsă tragic-grotescă. Tragismul celor întîmplate în decembrie '89 se evidenţiază abia în timp, încetul cu încetul : moartea n-a fost o jertfă necesară pentru deblocarea istoriei, ci dimpotrivă. S-or fi schimbat ele multe de trei ani încoace, a o nega este absurd. Acum, c-avem şi GEPA ELECTROCENTER, e un pic mai bine. Şi totuşi, totuşi România rămîne cumva blocată în decembrie '89. Discul e stricat şi o cîntăreaţă cheală strigă-ntruna „Cine-a tras în noi după douăjdoi ? !". Pentru cîtă vreme ? Nu se ştie. **Trecerea timpului nu a fost şi nu poate fi decît substitutul unei autentice evoluţii istorice post-totalitare spre libertate, adevăr şi dreptate.** Atîta vreme cît va rezista actuala putere — de ce n-ar rezista ? —, în România adevărul oficial nu poate fi acelaşi cu adevărul adevărat. Şi, vorba cîntecului, dacă adevăr nu este, nimic nu este, sau poate fi orice, se poate întîmpla orice, Comemorările, mă rog, ale revoluţiei, adică, pe de-o parte, comemorarea oficială, anul acesta mult mai bine regizată şi, pe de altă parte, comemorarea antiguvernamentală şi antiprezidenţială, n-au făcut decît să evidenţieze o dată în plus falia existentă în societatea românească. De altfel, întru totul previzibil.

Odată cu sfîrşitul anului s-au mai impus totuşi atenţiei şi alte fenomene politice ale căror semnificaţii urmează a se desluşi abia pe parcursul anului ce urmează. Astfel, în primul este de luat în seamă implicarea energică, uşor nervoasă parcă, a preşedintelui I. Iliescu în, vezi Doamne, consolidarea prestigiului celor care şi-au riscat viaţa în dec. '89. Participarea d-sale la constituirea Uniunii Naţionale a Organizaţiilor Luptătorilor din Decembrie 1989, al cărui prim congres s-a ţinut taman la Casa de cultură a Ministerului de Interne ( !?!), ar putea să se dovedească mult mai mult decît un gest simbolic retroactiv. Ba chiar, ceea ce şi-a propus să fie şi să facă UNOLD 89 este o inovaţie de-a dreptul îngrijorătoare, un atac evident împotriva ordinii de drept. Autodeclarîndu-se „un factor de autoritate morală (?! — n.n.) în viaţa economică, politică şi socială a României", această organizaţie, care vrea să devină „partener real şi activ de negociere la nivelul autorităţilor în probleme fundamentale, naţionale prin comisiile sale desemnate", pare să fie gîndită ca un fel de gardă pretoriană şi/sau ca un organism de control în subordinea personală a d-lui I. Iliescu, deasupra instituţiilor de autoritate ale statului. Totodată, înverşunarea împotriva celor care denigrează revoluţia, prezentă în ambele discursuri comemorative ale preşedintelui, s-ar putea să constatăm că este ecoul luptelor dintre fracţiuni ale fostei securităţi, aparenta distanţare în raport cu aşa-zisa partidă naţională neputînd fi considerată ca atare, sau, oricum, to'arăşii nu-şi vor trăda alesul.

De partea cealaltă, dar nu tocmai a baricadei, la comemorarea celor trei ani de la crimele din dec. '89 opoziţia parlamentară s-a comportat cu... decenţă, evidenţiindu-se şi cu acest prilej semne ale **constituirii establishmentului** astfel încît retragerea din Parlament, singurul gest politic ce poate feri partidele din CDR de o compromitere totală, pare foarte puţin probabil.

Deşi minoritară, mai există, mai rezistă, totuşi, şi o fracţiune a societăţii care se află de partea cealaltă a baricadei. Cei care nu vor să ia drept bune poveştile propagandei oficiale. Cei care neputînd uita ce s-a întîmplat în anul 1990 şi nici mineriada din 1991„ n-au cum să accepte invitaţiile la reconciliere ale puterii. Dar pentru că sînt puţini, deci neinteresanţi din punct de vedere electoral nici măcar pentru partidele din opoziţie, destinul lor este marcat de tragism. După Congresul Alianţei Civice, dl. Petre Mihai Băcanu îi declara reporteriţei postului SOTI că totul trebuie luat de la capăt, ceea ce este întrucîtva o figură de stil, însă numai întrucîtva. Iar principalele partide din opoziţie, poate mai puţin PNŢ-CD, sînt frămîntate şi preocupate acum de limpeziri doctrinar-ideologice, neglijînd ori chiar negînd explicit imperativul limpezirii morale, ca şi cum nu s-ar vedea că resurecţia în forţă a vechiului regim este în plină desfăşurare, chiar dacă televiziunea duduie de anticomunism. Duduială care, cine ştie, Doamne fereşte ! dacă n-o fi cumva un semn rău, ţinînd cont şi de cele ce se întîmplă prin împrejurimi la Răsărit şi la Apus.

Rămînîndu-ne doar să aşteptăm şi iar să aşteptăm. Să mai treacă un an, şi să se ţină alte şedinţe comemorative în care preşedintele va face bilanţul realizărilor etc. etc. Doar dacă nu cumva...

**22 decembrie 1992**

**Şerban Lanescu**

cronica ediţiilor

# E. Lovinescu şi stilul său critic

Probabil că nu s-a stăruit suficient asupra caracterului eminamente selectiv al criticii lui Lovinescu, la antipodul oficiului permisiv (şi „melifluu" zice Călinescu) al lui Perpessicius adică asupra capacităţii de a formula judecăţi lucide şi mai ales diferenţiate asupra unui subiect, sub oricite precauţii de stil sau circumstanţieri s-ar face publică respectiva sentinţă. Mai mult, aceste circumstanţieri şi rezerve capătă cu timpul un rol tot mai important în critica sa, devenind o trăsătură definitorie a stilului său, uşor de recunoscut, în care afirmaţiile generale nu-şi capătă adevărata lor valoare decât după ce au fost cernute prin filtrul, adesea multiplu, al straturilor succesive de corecţiuni, ajustări şi precizări ce pot, în final, să ducă la fărimiţarea imaginii globale avansate iniţial, sau chiar la punerea ei sub semnul întrebării. Regretatul Şerban Cioculescu, mai îndreptăţit ca oricine altul să observe şi să aprecieze procedeul, semnala o astfel de frază generală pe care abia ultimul ei cuvînt o colorează puternic şi-i dă adevăratul ei sens, acţionînd retrospectiv şi cu atît mai puternic asupra întregii înşiruiri de calificative : „Un val cald de lirism molcom şi sentimental se revarsă în toate poeziile lui Victor Eftimiu, în versuri clasice corecte şi chiar perfecte..., în ample dezvoltări retorice, impecabile, turnate într-o limbă de o puritate desăvîrşită şi exprimate cu claritate **dezolantă**" (subl. ns.). Rezultă din acest procedeu — şi din altele similare — o stare de permanentă veghe, de permanentă încordare în care criticul îşi menţine cititorul, la pîndă pentru a nu scăpa, în ritmul adormitor al frazelor venind de-a gata, tocmai cuvîntul esenţial al pasajului, care să ofere cheia decriptării corecte a unei judecăţi, a unei caracterizări învăluite în atîtea şi atîtea capcane ; ea face în mare parte, şi dificultatea, şi farmecul criticii lui Lovinescu.

Recent apărut în librării, volumul IX al **Operelor** sale îngrijite de Alexandru George şi Maria Simionescu *, care cuprinde producţia anilor 1921—1922, oferă un bogat material pentru a dezvolta discuţia în acest sens. Aflat în plină maturitate, într-o perioadă de consolidare a reputaţiei sale şi de creştere a autorităţii directe prin importanţa cenaclului pe care îl conduce (efect firesc al afirmării unor autori pe care îi susţine şi lansează) şi prin apariţia seriilor succesive ale revistei **Sburătorul**. Lovinescu îşi maturizează în această perioadă şi stilul critic ; debarasat de artificiozitatea începuturilor, de metaforismul uscat al inscenărilor didactic-mitologice (gen suficient de compromis încă de Mihail Dragomirescu, în a cărui revistă apar multe din ele), stilul critic lovinescian capătă substanţă, siguranţă în expresie şi acea tensiune subterană a ideilor care izbucneşte adeseori în ironii şi paradoxuri, adevărat spectacol al inteligenţei în acţiune care farmecă pe cititor şi răneşte, uneori fără leac, pe autorul prea plin de sine. Asemănînd, după Morier, o anumită timiditate sau chiar neputinţă, ironia marchează în orice caz o distanţă a autorului faţă de obiectul său, de victima sa, învesmîntînd stilistic o atitudine de superioritate : morală sau intelectuală (sau şi morală şi intelectuală), această superioritate transpare uşor dincolo de orice încercare de disimulare, care mai degrabă o face mai neplăcută, mai greu de suportat, şi aici trebuie căutate sursele multor inimiciţii statornice de care s-a bucurat criticul. Cu atît mai dureroasă este această ironie cu cît este mai casantă, mai despuiată de gesturi patetice şi — aparent măcar — de participare afectivă. Modelul acestei ironii ar trebui căutat, dacă ar fi cazul, în proza antichităţii probabil, la Lucian, sau poate în teatrul lui Aristofan, punînd pe primul loc antifraza nu numai ca procedeu stilistic, ci şi ca mod de gîndire, dacă se poate spune aşa, al întregului portret. Vorbind, de pildă, de critica rudimentară şi violent exprimată a pe atunci tînărului Ion Sîn-Giorgiu, criticul îşi construieşte tot pamfletul pe această viziune întoarsă a lucrurilor, a cărei absurditate este pusă în evidenţă gradat. Întîi, tînărul este înfăţişat ca o speranţă a tuturor prietenilor, lectorul fiind luat drept complice în acest joc nelipsit de cruzime : „Cititorii cunosc emoţiunea cu care ne-am dat la o parte pentru a aştepta îndrumările fostului nostru colaborator..." **Enfin Malherbe vint**, pare să spună apoi Lovinescu : „Aşteptarea n-a fost lungă. Fără alte inutile consideraţii generale de principii, d. Ion Sîn-Giorgiu a trecut repede la fapte". Aici, criticul ridică un incident pentru a spori tensiunea: autorul vine din străinătate. Dacă aceasta l-a corupt, cu moliciunile şi artificiile ei ? „În Apus se deprind obiceiuri rele : urbanitatea de ton care nu exclude fermitatea de convingeri, simţul nuanţei, ironia, sentimentul relativităţii şi, mai ales, disocierea talentului şi, în speţă, a competenţei critice de violenţa verbală. Era deci de temut ca nu cumva tînărul nostru critic să-şi fi pierdut însuşirile autoctone în contact cu atmosfera efeminată a universităţilor occidentale. Teamă zadarnică" ne asigură Lovinescu căci tînărul recent întors de la studii „ne-a dovedit că n-a înstrăinat nimic din avutul nostru naţional... Protestînd pe drept cuvînt împotriva prejudecăţii de a nu lovi femeia nici cu o floare, d. Sîn-Giorgiu îi aruncă în cap şi ghiveciul" (**Genius loci**).

O altă varietate a ironiei pe care o utilizează cu mare rafinament Lovinescu este cea care s-ar putea numi **asteism invers**, procedeu în care trăsăturile în discuţie nu sînt transformate în contrariul lor, ci doar elogiate ca şi cum ar fi demne de admiraţie acolo unde, de fapt, ele marchează o slăbiciune, o carenţă : elogiul simplicităţii de pildă într-un text în care cititorul era îndreptăţit să aştepte, dimpotrivă, adîncime şi rafinament. Aşa procedează criticul, de pildă, ironizînd cronicile dramatice ale lui M. Sorbul : „În mij locul atîtor rafinamente stilistice din car nu poţi surprinde ideile şi cu atît mai pu ţin intenţiile subtile ale scriitorilor.. simţi o mare bucurie cînd dai peste u scriitor ce se exprimă cu o claritate cu o rotunzime perfectă. Urmărim deci c plăcere cronicile dramatice ale d-lui M Sorbul, scrise într-un stil direct intuiti fără reticenţe, fără vane subtilităţi stilis tice, odihnitor în cel mai înalt grad. C d. Sorbul eşti totdeauna sigur că l-ai în ţeles..." Selecţia abilă a citatelor pr duc contrastul lămuritor pentru care, în alt parte, criticul trebuise să introducă ac termen-cheie pentru decodarea ironiei **fie vorba între noi, ar fi fost ceva de ca pul lui Sofocle, dacă ea ar fi fost m acătărei** s.c.l.

Utilizată ca instrument al distanţării d un subiect sau de un autor pe care nu poate trata în termenii egalităţii, iron devine treptat principala marcă a stilul critic lovinescian ; moştenire timpurie modelului maiorescian, ca însoţeşte com pletează şi cu timpul înlocuieşte argumen tul de autoritate, îl subînţelege şi îl el mină ca impropriu unei vîrste în ca „degetul de lumină" al unei personalităţi oricare ar fi fost aceea, nu mai era su ficient pentru a declanşa mutaţii şi criz Ironia devine însoţitoarea permanentă meditaţiei critice, ca un semn al conştiin ţei neadormite, şi totodată forma cea m familiară pentru exprimarea dubiului sa rezervei, chiar în cazul atitudinilor po tive. Comentînd opiniile tranşante ale l Fundoianu despre istoria literaturii roma ne do pildă, Lovinescu vorbeşte de „c elul paradoxelor mărunte cu care îi pla [lui Fundoianu — n.n.] să ne umilească de „o combativitate vioaie pînă la impe tinenţă" sau de „o informaţie destul c întinsă, deşi din a doua mînă", fără s excludă — supremă ironie — posibilitate ca acesta „să ajungă mai tîrziu la surs textelor autentice despre care tînărul pu blicist ne informează de pe acum atît c competent şi de familiar". Se poate fă îndoială spune că de la Lovinescu înco ce, trecînd prin prima generaţie postl vinesciană (în general ardeleni : C. Re man, M. Zaciu, într-o mai mică măsură M Balotă sau I. Negoiţescu), ironia devine componentă obligatorie — dacă nu a ar ticii în general, cel puţin a unui anum stil critic. Chiar Alexandru George, cr ditul comentator al ediţiei Lovinescu, ca în importanta secţiune a eseistică sa este un ginditor tentat de perspective mai ample ale filozofiei şi sociologiei, critica propriu-zisă rămîne credincios st lului lovinescian. Protele şi în măsuri d ferite, desigur, spiritul ironic lovinesca supravieţuieşte în fiecare critic mai im portant de astăzi.

**Mircea Anghelescu**

*) E. Lovinescu, **Opere**, vol. IX, edit îngrijită de Maria Simionescu şi Alexan dru George, note de Alexandru Georg Ed. Minerva, Bucureşti, 1992, 543 p.

povestea vorbei

# «Să trăiţi!»

La începutul anului trecut, în recenzia la un manual franţuzesc de limba română, doamna Florica Dimitrescu îi reproşa autorului, printre altele, înregistrarea ca formulă de uz curent a „oribilului salut prin **Să trăiţi**". Erau mai puţin importante indicaţiile de situaţie false date de autorul recenzat (salutul în cauză ar fi fost specializat pentru cazurile cînd oamenii se întîlnesc, fără a intra în conversaţie) ; mai grav era că nu fusese sesizată o marcă socială şi stilistică clar percepută de vorbitorii nativi de română. Arătînd că formula „presupune o netă subordonare din partea celui care o rosteşte", autoarea cronicii amintea că, în anii trecuţi, **să trăiţi** funcţiona ca indicator social şi politic. Că era chiar „marcă a apartenenţei la securitate" e probabil prea mult spus : aşa se întîmpla în anumite medii, intelectuale, în care formele fireşti, tradiţionale, ale politeţii se păstraseră şi constituiau un fond de contrast pentru limbajul „nou"; în altele, conformismul social şi influenţa militară conduseseră la extinderea formulei asupra relaţiilor normale de serviciu. De fapt, caracterul fundamental al acestui salut e cel milităresc, securitatea fiind doar reţeaua care transporta — mai mult sau mai puţin discret — relaţiile cazone în viaţă civilă. În **Limba română actuală** (1943), Iorgu Iordan îl înregistrează pe **să trăiţi** ca specific limbajului militar, impus în timpul războiului, în 1916—1918, intrat apoi, ca ecou, în viaţa civilă. Specializarea militară a formulei e incontestabilă şi îşi impune conotaţiile rigide, oficiale, ierarhice — chiar în utilizările între egali. De la Gh. Brăescu pînă în zilele noastre, numeroase atestări ilustrează funcţionarea lui **Să trăiţi** în limbajul militar — nu numai ca formulă de salut (nu doar de subordonare), ci şi ca replică mecanică, marcă reiterată a supunerii : „Tapiţerul e aici ? — Da, să trăiţi, don căpitan !" ; „Na-ţi-i îndărăt, mă ! — Nu trăiţi, domnule căpitan, lăsaţi-i la dumneavoastră." (Gh. Brăescu, **Opere alese**, 1962, I, 335, 161) ; „De ce nu eşti atent, soldat Diaconu ? Cîţi ani ai ? — Patruzeci şi şase, să trăiţi !" (Ioan Popa, **Robi pe Uranus**, 1992, p. 14.).

Doar diferenţa de număr desparte **să trăiţi** de **să trăieşti** — formulă populară foarte răspîndită, care presupune însă un raport cu totul diferit între interlocutori. **Să trăieşti** a fost înregistrat de anchetele dialectale ca formulă de mulţumire sau ca răspuns dat de un om mai în vîrstă unui copil — în condiţiile în care apare, de exemplu, şi **să creşti mare !** Adresarea cu **să trăieşti** este deci condescendentă, în anumite condiţii devenind chiar jignitoare pentru interlocutor. Variantele populare şi familiare şi modurile de întrebuinţare ale acestei construcţii sînt, de altfel, inventariate şi analizate în foarte interesanta carte (apărută în 1984) **Salutul în limba română**, de Marica Pietreanu. E de observat că formele gramaticale ale urării-salut (conjunctivul singular şi plural, de persoana a II-a sau a III-a), s-au diferenţiat destul de mult : adresare iniţială sau confirmare a supunerii în stilul militar pentru **să trăiţi**, familiaritate condescendentă, adesea cu sens de mulţumire, pentru **să trăieşti**, aclamaţie în cazul lui **trăiască (vivat !)** ; fiecare formulă a căpătat cîte o sferă proprie de întrebuinţare.

În texte mai vechi se întîlneşte o formulă complexă, posibil trunchi comun al sensurilor moderne. La N. F limon, în **Ciocoii vechi şi noi**, salutu urare, folosit la întîlnire şi la despă ţire (în acest caz, şi cu funcţie de mu ţumire, de expresie a recunoştinţei) e completat de circumstanţial. E gr de spus dacă diferenţa dintre plural folosit de Dinu Păturică — „Să trăi întru mulţi şi fericiţi ani !" şi sing larul din vorbele unui om de curte telnicului — „**Să** trăieşti, milosti cocoane, întru mulţi ani !" e produ de supralicitarea politeţii, în prim caz, în limbajul unui arivist, mai ate la formele moderne ale respectului ( dresarea cu pluralul, cu **dumneavoa tră**). E mai posibil ca diferenţa să f dată de gradul de vechime al relaţi dintre interlocutori : **să trăiţi** e fo mula folosită la prima întîlnire postelnicul Tuzluc. În orice caz, ar bele construcţii sînt complete, u are pe care o cuprind explicitîndu-se una de viaţă lungă (formulele eliptic luate ad litteram, n-ar exprima dec dorinţa ca interlocutorul să rămînă viaţă). În orice caz, la Filimon diferen de direcţie a salutului pe scara socia se face simţită nu atît prin opţiun între singular şi plural — cît mai al prin integralitatea sau elipsa formul Cele două replici deja citate aparţine unui slujitor virtual şi unuia rea fiind complete şi protocolare ; poste nicul Tuzluc, în schimb, se adreseaz de sus în jos, cu formula redusă : „S trăieşti, copilul meu !"

Ar fi greu de dovedit că origin construcţiei e cultă — protocolară, ficială — şi că ea s-a răspîndit, d gradîndu-se, aşa cum s-a întîmplat multe ori cu moda sau cu muzica curte. Formula e firească şi ar put avea la fel **de bine** origine popula Structurile complexe folosite de pe sonajele lui Filimon cuprind totu sintagma „întru mulţi ani" — pe ca Al. Graur o considera (ca atare sau varianta „la mulţi ani") un calc du o construcţie grecească. E posibil dintr-o veche formulă de politeţe se fi desprins cele două părţi — evoluţie foarte diferită în ceea ce p veşte modul de întrebuinţare : „ trăieşti" şi „la mulţi ani". Forma **trăiţi**, de la care am pornit, rămîn oricum marcată de stagiul ei militar.

**Rodica Zafiu**

# Interviuri

**Monica Lovinescu, ÎNTREVEDERI cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler, Editura Cartea Românească, București, 1992.**

Din seria scriitorilor și a marilor personalități ale diasporei românești cu care a stat de vorbă de-a lungul anilor, Monica Lovinescu a ales pentru „Editura Cartea Românească" patru nume : Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler.

Las la o parte interviurile cu Ștefan Lupașcu, decepționante prin monotonia și prin lipsa lor de nerv, sau discuția din 1972 cu Grigore Cugler, un avangardist (născut în 1903 și stabilit din 1948, în Peru) care a reușit să transforme absurdismul ontologic al lui Urmuz într-un cordial joc de societate, și mă opresc la convorbirile cu Mircea Eliade și Eugen Ionescu.

Sînt două serii de interviuri care se completează fericit și care, dacă ar fi izbutit să-l aducă alături și pe Emil Cioran, ne-ar fi dat o imagine de sinteză despre înălțimea extraordinară la care a reușit să se ridice, după cel de-al doilea război mondial, exilul românesc.

Urmărind spectacolul uman (căci **interviul** ca specie are în vedere și aspectul acesta), pe primul loc trebuie așezat, desigur, Eugen Ionescu. În discuțiile purtate cu Monica Lovinescu, el apare ca o figură de care te atașezi imediat, pentru că nimic din ceea ce poate fi omenesc nu îi este străin. Sensibilitate de poet liric, umor, spirit polemic, histrionism dar și angoasă, fior tragic al morții și căutare într-un plan transcendent. Pe scurt, un diamant cu o mie de fețe, strălucind însă mirific prin propria sa lumină venită din interior. De altfel, chiar Monica Lovinescu a pornit cu investigațiile ei radiofonice de la trei din ipostazele (fațetele) mai importante ale scriitorului : un Eugen Ionescu al adolescenței frenetice, din perioada volumului **NU**, un Eugen Ionescu pictor (în expoziții personale sau în albume cu reproduceri) și un Eugen Ionescu luptător, angajat în sprijinul disidenței răsăritene, pe care o cunoaște în cel mai mici detalii.

În legătură cu **NU** s-a vorbit pe larg despre valoarea propedeutică a insolenței care sfidează orgoliul și vanitatea, printr-un demers căruia Mircea Eliade i-ar fi dat numele de **huliganism spiritual.** Odată cu trecerea timpului, Eugen Ionescu se mai detașează de această poziție („Era o revoltă împotriva culturii române, spune el, pentru că găseam o cultură în care nu te puteai valorifica, o cultură prea mică, ceea ce mă îndoiesc acuma, fiindcă erau scriitori de valoare"), fără să poată însă uita farsa uriașă pe care a jucat-o contemporanilor săi. „Care a fost reacția lui Camil Petrescu ?", îl întreabă Monica Lovinescu pe scriitor, și urmează o scenetă jucată perfect de dramaturgul transformat dintr-o dată în actor : **„E.I.:** Ești imbecil sau idiot ! Nu, domnule Camil Petrescu, sînt imbecil. / **M.L.** : Îți plăcea mai mult ! Reacția lui E. Lovinescu ? / **E.I.** : Rău scris, rău gîndit și rău intenționat. / **M.L.** : Tudor Arghezi ? / **E.I.** : Ești sifilitic. / **M.L.** : Ion Barbu ? / **E.I.** : Numai geniul ar putea să-și permită o asemenea insolență. / **M.L.** : Mihail Dragomirescu ? **E.I.** : Bine, mă, să spui tu că eu sînt mort din '912 ?"

Tot la farsă (dar, firește, de data aceasta la o **farsă tragică)** recurge Eugen Ionescu și în discuția din 1977, în legătură cu mișcarea Goma, cînd vine vorba de Ceaușescu : **„M.L.** : Eugen Ionescu, mi-ai spus că ai vrea să trimiți un mesaj personal lui Nicolae Ceaușescu. / **E.I.** : Da. Și-l trimit. Domnule președinte Ceaușescu, știi foarte bine că toată țara românească este nemulțumită de dumneata. Ești destul de informat și băiat destul de mare ca să știi lucrul ăsta. Atunci de ce să continui să stai la cîrma statului și să indispui pe toată lumea ? Mai bine ți-ai da demisia ! [...] Vreau să mai spun un lucru : pot dacă vrei să-ți fac o chemare și sînt sigur că odată ce ai pleca de la putere, guvernul care ar veni în locul dumitale ți-ar da voie să pleci dumitale și soției dumitale și ați veni amîndoi la mine și v-aș găsi slujbă..."

La Mircea Eliade, ceea ce impresionează profund e soliditatea (și vastitatea) proiectului general de creație, cu idei reluate mereu și pînă la urmă impuse, chiar dacă de la prima lor enunțare au trecut 30—40 de ani. Între ele : valoarea timpului absolut al mitului și al sacralității, capacitatea sacrului de a se camufla în profan („irecognoscibilitatea sacrului" ca formă a noii religii), ieșirea din provincialism (din „provincialismul" românesc, dar și din „provincialismul" marilor culturi europene), integrarea culturii române în „patrimoniul comun al culturii" universale (în special prin cercetările din volumul **De la Zalmoxis la Gingis-Han),** valoarea cunoașterii simbolice (arhaice) pentru culturile moderne sau convingerea (preluată și deformată foarte repede la noi de protocroniști) că România se plasează la cumpăna mai multor culturi și civilizații : „Cred că țara noastră este un fel de punte între diverse culturi. Bizanț, Orient, Occident, cultură populară, cultură occidentală de tip modern, mi se pare că este o punte și un loc de întîlnire extrem de interesant."

Rețin din convorbirile cu Mircea Eliade și ideile prozatorului despre **romanul-roman,** formulate cu prilejul scrierii **Nopții de Sînziene** : „Eu nu cred că ceea ce se numește mit sau gîndire mitică a dispărut complet. Cred că este o dimensiune a gîndirii, a modului de a fi în lume. Or, mitul este, cel puțin așa cum îl înțeleg eu, a pocum **ceva a luat** ființă, cum s-a întîmplat. Acum miturile nu se mai fac și nu se mai gîndesc. Dar narațiunea și romanul-roman sînt ceea ce corespunde în conștiința modernă gîndirii mitologice arhaice. Am impresia că omul nu poate trăi dacă nu ascultă întîmplări, dacă nu ascultă evenimente, **povestirea unor** evenim M-am convins de necesitatea și literară, dar și metafizică a narațiunii. Și atunci de unde la început fie în **Isabel,** fie în **Lumina ce se stinge** ezitam și căutam a mi modifica tehnica, am ajuns la concluzia personală că noutatea care se poate aduce în plus narațiunii ca roman-roman nu e neapărat sau obligatoriu să fie aceea a noului roman, în sensul de a distruge, de a modifica semantica, vocabularul, stilistica. Se poate face o revoluție egală direct asupra conținutului epic. Poți să povestești într-un stil mitologic, folcloric sau balzacian și conținutul totuși să fie contemporan celor mai radicale experiențe și modificări ren Joyce, John Dos Passos. Nu este nevoie să faci asta, să aduci asta în scriitură, în scris direct. Ca să înțelegem, să rezolvăm lucrurile astea contemporane, se poate lucra asupra conținutului."

Împreună cu ideile mai vechi din perioada interbelică (despre **romanul indirect,** despre **reportaj** și despre **romanul experiențialist),** din publicistica exilului, din **jurnal** sau din considerațiile mai speciale despre **cult** și **popular** (formulate în **Comentarii la legenda Meșterului Manole),** aceste opinii alcătuiesc una dintre puținele teorii de amploare din istoria romanului românesc. Cum prozatorul nu le-a adunat niciodată într-o lucrare de sinteză, ele ar trebui bricolate cu răbdare și aduse într-un sistem coerent, pentru a putea astfel înțelege mai bine literatura lui Mircea Eliade.

Așa cum și-a propus de la bun început, punînd pe hîrtie „aceste cuvinte risipite pe unde scurte". Monica Lovinescu a valorificat din plin posibilitatea pe care a avut-o de a adăuga un număr de pagini importante la operele complete ale lui Mircea Eliade sau Eugen Ionescu.

**Florin Manolescu**

---

**solilocvii**

# Locuri comune

## sau despre ordinatorul proustian și masturbant [III]

Ianuarie 1991. Războiul din Golf. În Franța, (dar nu numai acolo) scădere bruscă, radicală și îndelungată (cîteva luni, deși analiștii pretind că lucrurile n-au revenit la „matcă" nici pînă astăzi), neașteptată dispariție deci a poftei de a cumpăra. Dintr-o dată, se cumpără cu mult mai puține mașini, bijuterii, tablouri aparatură, cărți. O neobișnuită moderație a pus stăpînire pe occidentali, cu toate că este greu de priceput ce legătură ar putea să existe între figura pătrățoasa a lui Saddam și pofta/nevoia oamenilor de a citi.

Din nou, pentru a cîta oară, se vorbește despre eventuala (unii o consideră iminentă) dispariție a civilizației cărții, a paginii tipărite. Știți, acel obiect nu prea voluminos (îndeobște), care se ține în mîini ori se pune pe blatul mesei, plin de o mulțime de litere între blancuri (ori blancuri între litere, depinde), uneori chiar și cifre, diagrame sau imagini. Previziune reiterată suficient de des odată cu apariția televiziunii și, mai nou, a ordinatoarelor pe scară largă.

Greu de minuit (față de simpla apăsare pe un buton), ocupînd prea mult spațiu ambiental, consumînd prea multă energie și timp (atît la producere cît și la consumator), cartea și ziarul sînt sortite dispariției. Pare-se. Un loc comun, o ideea de bun simț, cîtă vreme televizorul oferă cu mult mai mare promptitudine totul, de la informație la divertisment, dar mai ales într-o formă mai directă și mai atrăgătoare. Iar memoriile calculatoarelor pot stoca într-un spațiu extrem de redus rafturi întregi de bibliotecă.

Și totuși, în ciuda logicii demonstrației, oamenii continuă să citească, încăpățînați, iar curba continuu ascendentă a producției de carte și ziar (reluată după sincopa din '91) arată că nu poate fi vorba de o simplă inerție ci, poate (rază de speranță, roz, la orizontul Casei Scriitorilor) de o apreciere greșită. Poate că ideea de concurență este o eroare grosolană, poate ca televizorul, ziarul și cartea nu se exclud cîtuși de puțin, dimpotrivă, se completează, diferențele rămînînd în primul rînd cantitative : fiecare mediu oferă un alt grad de aproximare/aprofundare a unuia și aceluiași eveniment/problemă/temă dată. Ceea ce mai înseamnă și ca **aceiași** sînt „consumatorii" virtuali și pentru buletinul de știri, și pentru articolul de fond, și pentru romanul contemporan ori cartea de dizertații. Iar dacă producția de televizoare, ziare și cărți este în creștere, asta se întîmplă pur și simplu pentru că sînt din ce în ce mai mulți consumatorii.

* * *

Să revenim la ordinator. Ordinatorul și scriitura. Ordinatorul și cartea. O observație de bun simț ar fi aceea că, deși poate că nu salvează cartea (dimpotrivă, pe termen lung, amenință s-o înlocuiască definitiv), în orice caz răspîndirea ordinatoarelor personale „salvează", cel puțin pentru cîteva sute de ani, scriitura. Americanii, canadienii și australienii cu care corespondez, aproape toți își scriu depeșele la calculator. Noile generații de scriitori o fac deja ca pe un lucru firesc, fără nici o inhibare cum ar fi cea din fața mașini de scris, căci ecranul prezintă avantajul enorm de a putea corecta (interveni) asupra unei forme în curs de a se face, adică înainte de a „tipări" forma considerată finală cu ajutorul imprimantei.

Primul și marele avantaj al ordinatorului pare să fie acela al vitezei, al corespondenței dintre viteza gîndurilor și posibilitatea de a le transcrie pe un suport, **fără a te mai preocupa de corectitudine,** urmînd abia după aceea să revii pentru a face adăugirile, modificările, corecturile necesare. Acesta fiind cel de al doilea avantaj. Dezavantajele crezîndu-se a sta în modificări stilistice radicale ce pîndesc utilizatorul, cel mai adesea vorbindu-ne de o sărăcire, de fraze scurte, telegrafice și uscate. Un fel de Hemingway repetat de milioane de ori. Umberto Eco însă (în interviul pomenit în articolul precedent), bazîndu-se pe propria experiență, — dar și poate că și pe un alt mod, stilistic, de a fi — pretinde, iată, că pericolul ar fi mai degrabă invers : „cred că ordinatorul, care posedă un dicționar imediat consultabil, te expune pericolului unei abundențe lexicale. Ai tendința permanentă de a căuta sinonimul. De altfel, ordinatorul îmbogățește structura frazei, îi facilitează sinuozitatea. Cu ordinatorul, poți scrie simultan pe ecran toate ideile tale cu privire la o temă. Scriitura automată a suprarealiștilor în sfîrșit posibilă ! **Ordinatorul e proustian".**

* * *

Ordinatorul este proustian. Ori mallarmean. Același lucru. Mă închipui așezîndu-mă în fața ecranului pentru a a scrie un poem. Și-așa, de aproape doi ani, am devenit un adorator al parantezelor, al imbricărilor de tot felul, al poemului-dublu, poem în poem, poem lîngă poem... Foaia albă într-un fel te salvează, te scapă. Oricît de mult ai lucra un poem, mai devreme sau mai tîrziu există un moment cînd, — fiind un obiect — foaia de hîrtie poate fi dată de-o parte. Ca să nu mai vorbim de publicarea unui poem. Asupra unui poem tipărit nu mai ai de ce, — ori nu mai are rost — să intervii. El aparține trecutului. Într-un fel, ai scăpat de el. e o ușurare, e o deschidere către înainte, către posibil.

Psihologic, a scrie pe ecranul televizorului împinge posibilitatea intervențiilor în textul pe cale de a se construi, la infinit. **Nu mai există materialitatea colii de hîrtie, care evocă, în orice moment, eventualitatea formei finale.** Iată de ce ezit s-o fac. Mi-e teamă. Încă. S-ar putea ca, mallarmean, poemul pe care ar fi să-l încep să fie și ultimul pe care l aș mai scrie vreodată.

**Mihail Oprea**

# florenţa albu

## Decembrie

Zăpezi – ucidere de prunci
în albul ostenit complice
– nici remuşcările tîrzii...

Călăii noştri îmbătrînesc
imaculaţi într-o istorie
în care ninge alb tot alb
cînd albu-ar trebui să fie sînge.

Memorie – tăişul dublu
al unei spade ruginite...

Să expiezi în alb de alb
şi albul să însemne vină
să se răstoarne sensul vinei
şi tot ucişii vinovaţi

într-o istorie complice
slăvind călăi i-maculaţi.

## Versuri negre

Astăzi tristeţea mea festivă
singurătatea mea festivă
şi versul negru într-un cer
al corbilor sonorizînd
istoricul decembrie –

în cerul gol
pe scena goală
se joacă tot Marele Gol !

Chemaţi zăpezi înzăpeziri
să umple gropile comune
s-adape morţii ne-mpăcaţi
pămîntul neiertat de cer
e sec uitat în osuare
– rugaţi zăpezile să vină
voi corbi cerniţi – voi bocitoare
ziua decembrie-n pustiul
istoriei contemporane.

## Manole

Aştept zăpezi mîntuitoare
aştept purificările celeste
cînd pămîntene-s tot
praful şi pulberea
– ce s-a zidit se face iar risipă.

Manole-şi prinde aripi de zăpezi
să zboare peste sine
din zidire.
Şi nici izvorul nu înseamnă locul
căderii lui.

Aştept zăpezile – o mîntuire
de zăpezi
şi trec doar corbii corbii
profeţii mincinoşi
zvîrlind cenuşă de zăpezi –

ce s-a zidit se face iar risipă.

## Noapte petrecăreaţă

Tîrziu oraş nocturn –
pe străzi întunecate rîsul ţipătul !
Sordidul are zeci de voci de
chipuri
amor bătăi beţie
oraş tîrziu prin fundături.

Să pleci – să pleci de tot
s-azvîrli oraşului
legitimaţii chei poeme
umbra-mpuşcată
un afiş pe zid
amprentele – tiparul negativ
tu urmăritul
şi urmăritorii
– le scapi
intri în zid – zidit
în umbra – umbrei...

## La pas

Oraşul şi lumea departe
cu lumea
în sărbători.
Vin prin zăpezile
spaimelor noastre
colindători.

Ei ne urează fericire
şi alte utopii de an nou.
Prietenii vechi au murit.

Nici ciini de pripas
să ne urmeze –
fidelitate la pas.

O, ce vestiri minunate
stînd să ne cadă cu sloiul
în cap
şi iarăşi cotidianul –
banalitate la pas.

## Marş

Înotăm prin noroi
înotăm prin această
istorică mizerie – a noastră
şi frica
din urmă din părţi
ne comandă
ritmul continuu – continuul nătîng
stîng – drept – stîng !

Şi noi – cei noi ori cei vechi –
cei laşi obosiţi înrăiţi
înglodaţi pînă peste urechi
întrebînd
asurzindu-ne cu întrebări –
înaintele strîmb
stîng – drept – stîng !

Doamne, ce va mai fi înainte
ce o mai fi după noi
pînă cînd pînă unde
acest marş prin noroi –
istorica frică iar şi iar ordonînd
stîng – drept – stîng !

**stop-cadru**

# Poezia poeziei

Totdeauna m-am sfiit să scriu despre poezia lui Ioanid Romanescu, de teamă să nu fiu subiectiv, encomiastic, ştiindu-l prea apropiat inimii mele. Vreme trecînd şi înzestrîndu-mă cu mai multă detaşare, cu învăţătură de minte în legătură cu esenţa spiritului critic, mi-am luat, în sfîrşit, inima-n dinţi, cum se spune, şi iată-mă glosator liniştit al acestui teritoriu liric, acum cînd la jumătate de veac Ioanid a mai dobîndit un lustru şi, pe faţă, încă o cută de căpetenie azteca. Omul nu priveşte înapoi cu mînie, dar cîntă la trompetă, scrutînd lumea cu o privire aspru-blajină de Richard Inimă de Aur...

Poetul e orfic, prototip al rapsodului, fără să recurgă la ezoterism ; mai mult fericit şi incantatoriu, înclinat către contraste şi anecdotică : „sunt un poet fără cuvinte / sunt un poet fără maşină de scris / eu sunt un poet cu inima / spre voi mă apropii de mine însumi". Vorbind despre această poezie, invocarea unor nume ca Esenin, Blaga, Barbu Bacovia, Philippide, Constant Tonegaru, Emil Botta, G. Lesnea, N. Crevedia, Virgil Carianopl, Geo Dumitrescu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu etc. e posibilă, dar nu îndeajuns de relevantă. Ioanid Romanescu, un poet, totuşi, reflexiv şi, uneori, livresc, urmează un traseu al său, nici vorbă. Nu neapărat o evoluţie avem de văzut în poezia lui Ioanid Romanescu, cît o **devenire**, în sensul producerii textului direct din tribulaţiile Fiinţei. Este tocmai ceea ce asigură unitate întregului itinerariu liric. Şi din tot acest complex existenţial, în primă instanţă se află, de bună seamă, „fiinţa de hîrtie" — scriitorul — o „întoarcere a autorului" către sine, chiar prin actul „căderii în lume". Deci liantul între cele două etape ale liricii sale (eseninian-insurgentă şi existenţială) se realizează, în primul rînd, prin această temă ubicuă : starea şi mişcarea poeziei ; condiţia poeziei faţă cu condiţia umană, disjungerile şi convergenţele : „...pentru că aparţin unui popor de visători foarte realişti în faţa brutalităţii / pentru că ar fi posibil ca în timp ce eu ţin acest discurs / unul dintre visătorii de care spuneam să devină poet mare / pentru că mai există politicieni care în timp ce pun la cale războaie pe artişti îi acuză de absurd / pentru că în metropolele lumii soldaţi cu mers de raţă şi / generali pudraţi la fund mai compromit muzica lui Wagner / pentru că astăzi Pămîntul are fii care nu vor să mai meargă n genunchi pe urmele părinţilor / pentru că ştiţi cu exactitate la ce m-am gîndit spunînd acestea / vă rog să revizuiţi statutul meu de poet !" Revizuirea o săvîrşeşte el însuşi, dar şi noi cititorii, se cuvine să ne schimbăm lentilele. Şi o facem, vrînd-nevrînd, la chemarea poetului (a poeziei sale) şi la porunca unor mai noi grile de lectură şi a altor perspective estetico-umane.

Aşadar, la **statutul** său lucrează poetul însuşi şi prin acea continuă reflecţie asupra propriului destin. Alături de un delicios truism („Poezia a diferenţiat şi mai mult omul / De celelalte fiinţe"), coabitează priveliştea romantică ; eseninismului nemulţumit, sarcastic, îi succede ideea demiurgiei, deschiderii existenţiale i se asociază vechiul şi eternul orfism, pathosul coexistă cu solitarismul, edenicul cu satanicul, truculenţa cu visarea. Ambiguităţile — mai multe decît cele şapte empsoniene — sunt organic poetice şi mereu marcînd, dinamizînd poezia lui Ioanid Romanescu : „dar îl vei întîlni pe cel care să fie / peste tot precum în sine însuşi ? // Abia atunci ai spune : Ecce Deus !" Iată o **fază** retorică-ironică unde poetul, căruia îi displace „calculul", îşi regizează efectele : „Poezia mea e nervoasă, tot vorbind peste umăr / uită să-şi scoată bilet, e coborîtă cu forţa / însă de fiecare dată o conduc pînă acasă prieteni anonimi // nu are glorie / din simplul motiv că nu şi-a dorit-o, / nu are religie / pentru că prea mult iubeşte viaţa, / nu face proziliţi / pentru că niciodată nu / priveşte înapoi // nu merge în vizită / nu aşteaptă pe nimeni / nu visează în culori / nu se hlizeşte pentru a obţine ceva / are tot ce-i trebuie". Creatorul se simte predestinat, oscilînd, ca Arghezi, între orgoliu şi umilinţă : „nu scriu — mie însumi / îmi curge sîngele din limbă". Sau : „pentru că dincolo de cuvinte iubesc totul / împotriva mea numai acestea se pot întoarce / sunt marele supus — stăpînitorul / unei coane **dinăuntru / pe** care o restituţi şi îmi închid ecoul — / tentacular caut nordul, obiectelor / noaptea lor boreală în care supravieţuiesc".

Desigur, statutul poetului se defineşte şi în funcţie de raportarea lui la lume. Scormonind Fiinţa, poezia se plasează, astfel, în miezul problematicii existenţiale. Evident că nu „ideologia" acestei poezii primează şi interesează ; relevantă rămîne totdeauna combustia lirică. Într-adevăr, poeziile lui Ioanid Romanescu sunt prin excelenţă confesive, mărturisire franca : dar acesta e genul proxim, o notă mult prea comună. Conteazâ **diferenţa** specifică — şi aceasta este expresia bazată pe un imagism propriu, consolidat, totuşi, pe sugestii primite de la acmeismul începutului de secol. Devenirea, cum spuneam are loc în planul viziunii ontologice, cu concursul discret al plasticităţii şi muzicalităţii. Poezia devine, în acest caz, un **modus vivendi** în linia elegiei trakliene. Ontologia aventurii spirituale începe tocmai cu acceptul devenirii fatale : „Cînd voi lăsa în urmă numai umbra / nu spre moarte mă voi îndrepta / ci în braţele mamei mele // cum astfel fiecare ajunge / în braţele celei care l-a născut, / cum însăşi mama stă în braţele / mamei sale care stă în braţele / mamei sale..."

Mai poate fi identificată în lirica lui Ioanid Romanescu o traiectorie estetico-existenţială implicată în orfism, în sensul străbaterii unei „căi primordiale" : „E timp — şi cuvîntul acela / fruct invizibil gata să cadă / încă aşteptă adevărul morţii / / va fi mai puternic decît moartea (...) / / neînsemnată pentru toţi povară, / dar sensul ei devine axiomă : / cel străin de cuvînt / străin de sine însuşi este". Orfismul lui Ioanid ar fi, în accepţia dată de Apollinaire, o reprezentare mai profundă, iniţiatică, a lumii, în modalităţi noi, figurativ-muzicale, prin care se urmăreşte crearea unei impresii de mişcare, de poetică luminozitate, cu ajutorul culorilor pure, al dinamismului şi contrastelor simultane. Nu neapărat poezia pură, cît o accedere la misterele iniţiatice. Orfismul există, întîi de toate, prin cuvînt : „Nu atît vorbirea, nu invocaţia / / ci de cuvîntul care pînă şi nerostit devine faptă, sau măcar credinţă / în cel care gîndeşte...". Teza orfică închipuie sufletul uman ca fiind de natură divină, iar trupul o **soma**, un mormînt al sufletului. Dar, repet, în cele de faţă şi în cazul lui Ioanid Romanescu vom reţine deocamdată numai coordonata estetică, mai ales aceea de însufleţire a lumii şi obiectelor ei. Cum spuneam, ezoteric nu încearcă să fie poetul nostru, dar o apetenţă pentru mister şi iniţiere moşteneşte de la Blaga măcar în **Orpheus**.

Iată, în fine, un clişeu : poezia este, în primul rînd, o realizare în limbaj. Aici îşi găseşte sensul însuşi spiritul uman : „Poetul cedează iniţiativa cuvintelor" (Mallarme). Absolutul şi limbajul sunt termenii complementari ai unei ontologii esenţiale. Să nu uităm nici rimbaldiana „magie a limbajului" — impuls genetic al tărîmului liric. Şi, fireşte, şi pentru Ioanid Romanescu procesul poetic echivalează cu impulsurile conţinute în limbaj : „Eu m-am născut ca o anticipaţie / a poeziei mele / eu sunt primul om al poeziei mele / iar actul de a o scrie nu e decît / ultima formă / a luptei pentru existenţă". Căci, după cum ni se adresează nouă, cititorilor, în volumul **Trandafirul sălbatic**, „între titlu şi poemul propriu-zis / ai timp să treci prin toate regnurile / şi-abia după aceea — într-o singură clipă — / în corpul nopţii universale / mîna care scrie devine o sondă".

**Constantin Trandafir**

## LA DERUTĂ:

# «Hotel de lux» de Dan Piţa

Incontestabil, „Hotelul de lux" al dlui D. Piţa îi oferă spectatorului român motive de derută. Întrebarea este : de ce ? (Un prim) răspuns posibil ar fi acela că dl D. Piţa inaugurează o manieră cinematografică fundamental nouă, astfel că spectatorul nu găseşte în memoria sa estetică termen de comparaţie — de unde, senzaţia de disconfort. Cu alte cuvinte : şocul noului în forma sa pură. Porniţi pe o asemenea pistă, cu regret ar trebui să punem punct discuţiei deîndată, deoarece — experienţa ne-o dovedeşte — noi, contemporanii noului în stare pură, nu putem să-l judecăm cu sorţi de reuşită. Numai timpul o poate face. Iar noi, în mod cert, nu avem timp. Şi în plus — tot experienţa ne-o confirmă — „nimic nou sub soare". Ar trebui, aşadar, să ne mulţumim, poate, să căutăm doar **elemente** de noutate în filmul dlui D. Piţa. Sau, într-un sever raţionament disjunctiv autoimpus — de ce nu ? — să presupunem că elemente de noutate nu există şi că dl D. Piţa a apelat pur şi simplu, într-o manieră magistrală, la soluţii tradiţionale (ceea ce ne-ar obliga să admitem că deruta de care vorbeam la început ar fi predominant pozitivă).

O filiaţie brechtiană se poate depista cu uşurinţă, fie şi numai prin interdicţiile pe care dl D. Piţa le aşează la tot pasul între operă şi sufletul privitorului : un exerciţiu pe care, în definitiv, spectatorul sentimental de gîntă latină îl poate accepta cu interes (intelectual). Dar — **primo** — dacă Brecht admite grotescul (vezi „Opera de trei parale"), el nu derapează niciodată în absurd (ca dl D. Piţa); şi — **secundo** — în opera brechtiană o linie rămîne oricînd vizibilă, de preferinţă o linie temporală. Aici se produce despărţirea definitivă a dlui D. Piţa de Brecht. Pentru că cel dintîi admite (ba chiar cu voluptate, dacă se poate vorbi „la rece" de voluptate) absurdul. Şi pentru că nu admite nici o linie temporală. Ceea ce îl îndepărtează definitiv şi de absurdul existenţial al unor Sartre, Camus sau Beckett, căci angoasa iremediabilă a acestora se întemeia cu precădere pe deplasarea fără de întoarcere în timp. Pe cînd „Hotelul de lux" — şi este un merit al său — ar putea să „curgă" în oricare sens, înainte sau înapoi — cu singura precauţie ca Dictatorul ucis (în final) să nu învie — fără nici o pierdere de semnificaţie pentru întregul operei. Mai mult decît atît, ea ar putea să înceapă din oricare punct şi să se încheie în oricare altul. Evident, cu aceeaşi unică precauţie de mai sus.

Ar rămîne, poate, de identificat o linie spaţială, care l-ar apropia pe dl D. Piţa de universul dantesc al coborîrii în Infern (unde viteza coborîrii, deci elementul timp, n-are prea mare importanţă). În favoarea unei asemenea asocieri ar putea pleda repetatele coborîri cu uriaşul ascensor pentru marfă, prin grilajul căruia se întrezăresc felii de lume autentic dantescă. Dar dl D. Piţa foloseşte cu aceeaşi voluptate (rece) uriaşul lift şi pentru ascensiuni. De fapt, toate direcţiile de deplasare în spaţiu se dovedesc în final egal preferate. Sau, pentru mai multă rigoare, la fel de indiferente. Şi în plus, faţă de renascentistul Alighieri, care, o dată cu religiozitatea medievală, păstrată intactă, redescoperea omul, suferinţa umană, şi suferea la rîndul său împreună cu el, dl D. Piţa, fără a redescoperi vreo religiozitate, îşi păstrează intactă indiferenţa la suferinţa umană. Ceea ce din nou îl apropie de Brecht, amintindu-ne de perfecta îndreptăţire a acestuia de a se detaşa aproape total de firul epic şi de personajele sale, ca şi de procedeele perimate ale esteticii „clasice" ; căci cum s-ar putea lăsa spectatorul lui Brecht (şi al dlui D. Piţa) pătruns de dramatismul strivitor şi absurd al operei, cînd emoţia estetică s-ar interpune ca un element de impuritate destabilizator în calea receptării dramatismului ? Vorba brechtianului (protocronist), bătrînul Jean-Jacques „compătimind dureri fictive, el [spectatorul] socoteşte a fi răspuns îndatoririlor sale de om, fără a depune vreun efort, dimpotrivă, chiar cu plăcerea corolară a spectacolului".

Şi atunci de ce să-i mai cerem dlui D. Piţa dialoguri naturale sau raporturi naturale între personaje, cînd se ştie precis că toată această naturaleţe ar declanşa o afectivitate păgubitoare din partea spectatorului ? De ce să-i cerem o linie temporală net conturată, cînd, oricum, ne-am putea mulţumi cu concesiile pe care dl D. Piţa le face reperelor temporale, înfăţişîndu-ne mineri cu lămpase, despre care se ştie cu exactitate că au „vizitat" Bucureştiul în ianuarie, februarie şi iunie 1990 şi în septembrie 1991 ? De ce să-i cerem dlui D. Piţa linii de deplasare în spaţiu, cînd opera sa este un carnaval tragic şi absurd, alcătuit pe principiul mozaicului aleator (nu al dominoului, care, oricum, se supune unei reguli), desfăşurat, eventual, pe o estradă medievală, în nici un caz una shakespeariană, unde — vorba lui Charlie Chaplin — nu se putea face teatru, de prea multă vorbăraie ? Ba chiar, de ce să-i cerem personaje în carne şi oase, cînd cel mai convenabil pentru spiritul operei sale ar fi manechine umplute cu paie, cu ajutorul cărora participarea afectivă incipientă a spectatorului este retezată cu maximă decizie şi eficacitate ?

În nici un caz nu se poate spune că dl D. Piţa nu-i la curent cu subtilităţile artei cinematografice a sfîrşitului de mileniu II. La fel ca întreaga spiritualitate din „spaţiul carpato-danubiano-pontic", „Hotel de lux" este, în substanţa lui, o sinteză est-vest. Sexualitatea (hetero şi homo), tipice pentru bărbatul occidental, căruia îi place să i se repete la nesfîrşit că femeia (cu precizarea că este vorba de heterosexualitate), oricînd gata să se răstoarne, goală, pe spate, este — ea singură — la obîrşia depravării generale. Sete de violenţă, acum cînd războaielor europene li s-a pus punct (exceptînd Bosnia-Hertegovina), cu atît mai eliberată de vreo indezirabilă culpabilitate cu cît vine din România mineriadelor. Ocazie fericită pentru manifestarea generozităţii tipic occidentale, cînd ajutoarelor umanitare li se poate adăuga, cu eforturi minime, un leu de argint. Iar dacă occidentul şi-a pierdut abilitatea să decodifice şi, vorba dlui Lucian Giurchescu, preferă să i se spună totul pe şleau, orientalul, în schimb, iată, a rămas cu viciul decodificării (chiar şi al derizoriului), al citirii printre rînduri. De aceea, „Hotel de lux" este pentru el o sursă inepuizabilă de sensuri — simboluri şi conotaţii — închegîndu-se în micro- şi în macro-alegorii (cu sau fără intenţie din partea autorului — n-are importanţă); cu cît sfera semantică este mai cuprinzătoare, cu atît mai bine. După cum afirma Levi-Strauss: „Nici o societate nu este fundamental bună, nici una fundamental rea" ! De unde, în plus, împlinirea vocaţiei de universalitate a românului. Prin filmul dlui D. Piţa, evident. Cu alte cuvinte, interes din partea ambelor puncte cardinale.

Cît despre regulile artei, românul a fost totdeauna refractar la reguli. În acest sens, „Hotel de lux" este o împlinire. Şi o performanţă. Senzaţia de derută nu poate fi nicidecum un impediment : filmul trebuie neapărat văzut.

**Paul Tumanian**

## spectator

# Decantări post-festum (III)

Hiper-originale, dar copleşitoare, nu şocante şi inspăimîntătoare, au fost şi alte spectacole din festival (în afara celor care au obţinut Marele Premiu) : „Cîntăreaţa chelă" (Teatrul maghiar Cluj) şi „Lecţia" Teatrul Naţional Cluj), ambele de Eugen Ionescu, apoi „Cruciada copiilor" de Lucian Blaga (Teatrul Naţional Tg. Mureş, secţia maghiară) şi „Opereta" de W. Gombrowicz (Teatrul Tineretului Piatra Neamţ). „Cîntăreaţa..." lui Tompa Gábor este o porţie de frişcă peste un aluat urît şi deformat, o sublimare estetică a absurdului, o filtrare luminoasă a cenuşiului vieţii, o rafinată şi bizară „sforăraie" de manechine sau marionete, cu o coreografie fantastic-onirică, jucăuşă, smulgîndu-ne toată gama de sunete admirative, peste zîmbete largi de satisfacţie şi peste hohotele de rîs... Cascadă inventivă, dezinvoltură şi ingenuitate, traseu stilistic unitar, de la parodie şi pînă la caricatură, traseu halucinant care sfîrşeşte în coşmar. Regizorul ne şi sperie puţin, avertizîndu-ne (fără să dirdîim de frica apocalipsului) că ne paşte pericolul robotizării, marionetizării, că sforăria şi manipularea se practică peste tot şi oriunde, cotidian şi nocturn, ca reflex al absurdului care transformă omul într-o simplă rotiţă a unui mecanism infernal... Mihai Măniuţiu completează (la limita deturnării semantice) „Lecţia" Ionesciană, care, la fel ca întreaga lui creaţie dramatică, tîşneşte din existenţialism naturalist (cu sechelele de rigoare, rinocerizatoare) şi sfîrşeşte într-un absurd fantastic mortificator, monstruos, translînd estetic uriaşa pălăvrăgeală a prostilor psihopaţi şi grotesca trăncăneală a politicienilor, manevraţi de forţe maleficе, ajungîndu-se la indoctrinare roşie, finalizînd într-un enorm şi strălucitor comunism, care rade totul, ca un tăvălug în drumul lui ucigaş. Dacă juriul a acordat „Lecţiei" un premiu, a refuzat un premiu spectacolului „Opereta" de la Piatra Neamţ, excelent realizat şi în aceeaşi cheie a rinocerizării şi sufocării omenirii de către ucigaşi negri sau roşii (Hitler sau Stalin). I se reproşează, probabil, lui Cristian Pepino, că sugestiile şi simbolurile sale la adresa fascismului şi comunismului sînt... **operetistice** (oare scrîtura polonezului Gombrowicz nu mai contează în analiza estetică ?). Atunci, putem găsi nod în papură şi comunismului, pus la zidul istoriei, în spectacolul „Lecţia", că ar fi doar... vopsitorie, zugrăveală roşie ! Un merit deosebit al juriului a fost acela că i-a făcut dreptate lui Victor Ioan Frunză, după un an de zile, cînd la ediţia a II-a l s-a refuzat premiul pentru extraordinarul spectacol „Marat Sade". Spectacolul „Cruciada copiilor" are o echilibrată pulsaţie ritmică, o necesară eleganţă, demnitate şi măreţie, fanatism şi raţiune, vibraţie şi copleşitoare puritate.

„Libertate la Bremen" de Rainer Werner Fassbinder, în regia exactă, chiar cu supărătoare simetrii şi riguros simţ al măsurii, a lui Adrian Lupu, la Teatrul din Galaţi, este o viabilă demonstraţie scenică a faptului criminal absconS şi obsesiv pregătit că se poate ucide pentru a fi liber, pentru a scăpa de tirania sotului ! Este o misterioasă şi macabră reprezentare a **libertăţii de a muri otrăvit cu cafea**, în final spectatorul răsuflînd uşurat că s-a amuzat copios la această farsă funebră, după un „scenariu diabolic" al bătrînului tată. Timm înfăptuit de unealta frumoasă şi senzuală — fiica sa, Geesche — jurînd să renunţe de-a mai bea... cafea ! Drama, original construită, posedă un calm diavolesc şi o dinamică de neant. Spectacolul (al răbdării şi-aşteptării patologice) este dens, are multă forţă de sugestie, traiectorie sigură în interpretare şi austeritate expresivă (dar eloceventă). Nu are nici cea mai mică arborescenţă, nimic în plus, totul este sobru şi simplu, chiar sec, dar convingător. Sclavia ostracizantă este sinuos redată şi gradată, justificînd decizia lui Geesche, decizia folosirii otrăvii. Spaţiul scenic (imaginat de Gabriela Bondărescu-Catargiu) este misterios, sumbru, obscur, cu necesare văluri sau pete de lumină şi decupaje portretistice în medalion, cu varietate cromatică în costume, adevărate legitimaţii ale eroilor. Geesche (Liliana Lupan) trăieşte dogoritor, mai ales în pat, este un vampir al iubirii carnale, dar cînd bărbatul (acceptat ca soţ), ridică — dictatorial — capul şi se verticalizează (inecat în atîtea valuri erotice devoratoare), ieşind din orizontalitatea actului sexual, şi de sub papucul nimfomanei şi voluptuoasei femele, aceasta foloseşte, într-un repetat şi macabru ritual, otrava ! De fapt, împlineşte destinul ce i-a fost hărăzit de nebunie şi scenariul criminal, abil alcătuit şi sugerat călăului-femeie (cu aparentă normalitate) de către tatăl ei, care urmăreşte „prosperitatea", prin cele mai oribile mijloace, a firmei şi averii familiei, însuşindu-şi „zestrea" fiecărui nou soţ ! Bogăţia şi crima asigură libertatea la Bremen şi nu numai acolo ! Naţionalul ieşean a ambiţionat la un spectacol serios, grav şi al eternităţii gîndului şi ideii filosofice, prezentînd, în regia lui Nicolae Scarlat şi scenografia Rodicăi Arghir, „Socrate" de Dumitru Solomon. Textul este livresc (fiind filosofic, nu putea fi altfel), abstract în articulaţiile lui (ca orice joc al ideilor), nonconformist (Socrate însuşi fiind „disident" pentru toate timpurile şi spaţiile omenirii, liber şi democrat, cinstit şi antidespotic, obsedat căutător în întuneric, cu luminarea lui Diogene, a adevărului şi dreptăţii — ambele absolute) şi idealist (utopia grecului de a construi un om cu spirit pur şi independent, cu gînduri benefice, fiinţă dialogică — adică să-şi pună întrebări şi să-şi răspundă singur, neînvăţat şi nesilit de nimeni). Spectacolul (filosofic şi politic) s-a vrut, în acelaşi timp, contemporan şi etern **problematic**, cu intelectualitate rasată şi cu atmosferă tulburătoare, cu zbaterile şi dezbaterile pieţei, străzii de ieri, de azi şi de totdeauna ! N-a reuşit, decît pe alocuri, atunci cînd drama avea coerenţă şi dinamism gradat. S-a vrut un spectacol bogat, reuşindu-se unul stufos. Că e cetos, nu e rău deloc, are metafora neînţelegerii ideilor filosofice socratiene. Dialogul socratic este infinit, ne-o dovedeşte şi piesa lui Solomon, dar căutarea şi negăsirea adevărului absolut trebuiau scurtate ! Puteam să aflăm, astfel, într-un text şi un spectacol mult scurtate, cum că Socrate rămîne singur, cu propria-i conştiinţă, pierzîndu-şi treptat convingerile şi certitudinile, pe un fond de nelinişte şi spaime, hărţuiţi de „savanţii" dogmatici (şi prieteni!) ai Atenei şi de căpeteniile ei democratice, conducînd tiranic şi judecînd mîrşav. Pînă la urmă este muşcat de şarpele îndoielii şi-amăgirii în crezul său umanist. Tocmai el, apărătorul legilor, este condamnat la moarte, prin aplicarea strîmbă (dar democrată !) a legilor, într-un proces populist, cu două tabere înfierbîntate, ilogice şi ignorante (una duşmană, alta partizană) ambele pătimaşe şi degradate-n moralitate bolnavă, ştiind dinainte ce sentinţă va da justiţia ateniană. Socrate interpretat de Constantin Popa, este agitat, febril, aiurit, nevrotic, prea murdar şi zdrenţuit, egal zbuciumului din suflet şi din creier, egal sieşi, seducător prin ciudatul şi ironicul său **joc al ielelor**. L-am fi vrut strălucitor şi măreţ, chiar în mizeria, sărăcia şi învălmăşeala agorei cu zid peticit de afişe şi lozinci, strălucitor şi măreţ prin arderea ideilor transmise ! Violeta Popescu (bătăioasa Xantipa, cam bolovănoasă), Gh. Marica (negustorul Simon, în nemuritor stil iudaic), Sergiu Tudose (inflexibilul şi cameleonicul Critias), Emil Coşeru (vijeliosul şi insensibilul, bolovănosul general Alcibiade), Mihaela Arsenescu Werner nimfomana curtezană Theodata), Teofil Vilcu (anemicul Aristophan) şi Adi Carauleanu (tînărul furios Eurites, dar numai atît) se detaşează de restul distribuţiei numeroase (onorabilă), prin nuanţata portretistică a personajelor încredinţate.

**Vlad Andrei Orheianu**

# GARDA INVERSĂ

**paul goma**

— Pst-pst ! Lambă !

— Salut, lăm... Mihule. Așteaptă-mă-n casă, mă-ntorc în cinci minute.

— Da-acu ce cusur ai ? A ! Bine, lambă, dacă zici tu...

— Ți-ai planificat întâlnirea la nivelă cu gagica, lambă ? Să nu-mi pretinzi c-ai și rezolvat-o, din poziție de marș-forțat — măcar erea echipată cu bretea de su'genunche ? Ori ai propus-o la gard, însărcinată cu socotitul floricelelor, din două-n șase ?

— Numai la chestia aia-ți șade gîndul. N-a fost decât o scurtă discuție.

— Discuție, zici tu. Bine, domne, dacasa-i zice pe la voi... Hai, intră. Ia zi : sugi un molan ? Rrrece, de la neagră proprietate personală ?

— Nu refuz, mai ales dacă-i vorba de molan.

— Și mai ales dacă-i vorba de faptu că ești epuizat după lupta de clasă pe care-ai dat-o pe scara... socială, să zic ?

— Ceee ? Care scară ?

— Bine, domne, așa să rămână : carescară — io te, mamă, pe cin' ți-am adus la sca... Ei, acu mă crezi că s-a-ntors ? Pretindeai că-ți spun ceaucioace.

— Șșșșt ! Bine-ai venit, mamă.

— Bine v-am găsit, săru-mîna.

— Lasă, nu trebuie... Și de ce te-ai întors, mamă ?

— Pardon ! Întrebarea asta i pe numele meu ! Ia, mă ! Ia și matale, mamă, închină și zi-i : Bine ai venit boule ! Săru-mâna mamă. Bine-ai venit, bă... lambă ce ești tu ! Și-acu ia cântă : de ce te-ai întors ?

— Lasă-l, mamă, ce-ntrebare-i asta ? O fi având el motivele lui, ce te bagi în sufletul omului ? Mama cum se mai simte ?

— Rău. De la ea vin. Rău.

— S-or fi făcut zece ani de când...

— Treispe.

— Treispe. Uite-așa s-a canonit și bietu Vasile, frati-miu, tot din boala asta, arză-o-ar focu. S-o fi bucurat, sărmana, când te-a văzut.

— S-a bucurat, s-a bucurat. Credea că nu mă mai întorc. Cum au crezut și alții...

— Așa lambă, dă-n mine, dă, că dau și eu, n-ai grijă. Ce 'iceai că ne dai de crăpelniță, mamă ? Fă-te, ci-i distribui și lui lambă-ăsta o gamelă de ciorbă, că-i frânt, săracu, a depus muncă grea, cartelă A... Și-așa : abia te-ai descins de călătorie și-ai și pornit la vânătoare de româncuțe-n zăvelcuțe ! Asta ar deveni în felu următor, că adică nu te-ai prea bucurat tu de trup străin, dacă te repezi ca un nehalit la supliment la prima bărăgăneancă — scuză-mă, da' după fotomontaj, arăta ca una din echipa Niculin'i Curdăfer, aia de la Buracă, o știi, responsabila cu [illegible]-că-e-pentru-toți. Noi ăștialalții, am mai evoluat nițel de-atunc ea-așa, da' tu-ai rămas tot la genul Lătești...

— Oi fi rămas, dar nu despre asta... Altceva...

— Al'ceva, zici tu. Al'ceva — asta-nseamnă, pe franțuzește, călărirea muierilor, ziua-n amiaza mare, pe-o scară dă piatră...

— A, scară ! Înseamnă că ai văzut : Ea a alunecat și...

— A dracu-alunecătură, lambă ! Auzi, domne, s-alunece ea, cu de la dânsa putoare, cu craci multilateral desfășurați în trăgători și să nemerească taman în țintă — asta-i figura leu'ui, lambă ? Auzești, ai ? Păi, ce să mai ceaușești în fața evidenței ?

— Evidentă ! N-a fost nimic, ce dracu !

— Cum ar veni, ce-am vizionat io, de la fereastră, de sus, a fost o nchipuire de-a mea, fierbinte și pur și simplă ! 'Par rău ! Ia fii atent : ai intrat tu după ea, la Duca, ori n-ai intrat ?

— La cineee ?

— Duca, domne, scriitoru, confârtat de al tău.

— Habar n-aveam că stă pe-aici.

— Mie-mi pui ceauceoace ? Adică ce văz io... Muierea intră la Duca, tu după ea, și, pe scara aia care duce pe terasă... Băi lambă, ce figură ! Tre' s-o conspectez neapărat: unu: gagica-și dă drumu la trupan pe fesele de dindărăt, pe scară, ca pe sanie ; doi : gagicaru așteaptă jos, la rădăcină... Bine, mamă, săru-mâna. Și ia vezi ce mai e pe-afar', că noi avem o consfătuire de producere...

— A fost foarte bună ciorba, săru-mâna.

— Așa, lambă, schimbă vorba cu ciorba. Bă, te-am fi'at ieri sau alaltăieri, din autobuz, la Leonida. Erați amândoi.

— S-a ntors și dânsa, mamă ? Și nu i-a părut rău că pleacă de la Paris ?

— Ei, care-i femeia care...

— Nu-i nimica, mamă, las' că data viitoare stați mai mult — ori : mai de tot, cum ar zice Mihu... Paris se mai găsește, d'... Principalu-i că vă-nțelegeți, că bietu Mihu...

— Așa, așa mamă ! toarnă-mă ! Las', că-l pun io la curent. De, domne, dacă nu merge, nu merge !

— Vrei să spui că... Soția ?

— Îmhî ! Ne-am cam despărțit. Sufletește. — Că, cu trupu, tot aici, la noi.

— Da să știi, mamă, că nu-i ea de vină ! Ea săraca — pâinea lui Dumnezeu.

— Bine, mamă, lasă că de dosare mă ocup io. Vezi c-a venit, du-i și ei ceva de [illegible].

— Da nici Mihu nu-i de vină. Ce vină: c-a intrat la pușcărie copil și-a ieșit la treizeci de ani ? Asta-i vina ? L-a nenorocit, mamă, v-a nenorocit, arză-i-ar focu !

— Poate te-aude nen'tu și-ți face cinci [illegible] tru.

— Să m-scuză, arză-l-ar focu și pe el, de... de...

— De cincilateral ! — te prinzi ce curaj pe bătrînă ? îi zice și-i drege și-i face... Unde-am rămas cu lecția ? A, la despărțămînt — da, domne, ne despărțim... Da las', că-ți fac vorbire al'dat, acu ia cântă de dosaru tău.

— Ce să cânt ? Am fost, m-am întors...

— Păi, da, că ereai as'teptat pe scară — hai, bă, că mor de curiozită : i-ai făcut bucureștiu chiar acolo, su' ceru liber al patriei ? 'Fiu al dracu, când i-am văzut cracii goi că batea văzduhu ca mân'li iu nen'tu, la tribună...

— Comparația e grozavă, numai că... Zici că ai văzut, de la fereastră : înseamnă ca ai văzut că nu s-a întâmplat nimic sau, mai exact : nimic din ce crezi tu că s-ar fi...

— Bă lambă, de la fereastra băiatu'ui s-a văzut ce stătea-n picere, da ce-era-n la orizont, după balustrada-aia — secret de stat ! Da tot am văzut nește crăcane izvorând de după balustradă și dând semne, ca-n scena balconului.

— Și totuși, nu s-a-ntâmplat ce crezi. E adevărat : m-am luat după ea, ea a urcat scara și, la un moment dat, a alunecat, vorba ta, pe fesele de dinapoi și m-a... m-a lovit, m-a dărâmat și pe mine — asta a fost. Deci, tu ai fost martor ocular, nu la o tentativă de acuplare, ci la o invers...

— Brava, lambă ! Acu-o să-mi pretinzi că nici n-o cunoști pe gagică.

— Ei, bine : n-o cunosc.

— Brava ! Acu ia mai pretinde că v-ați întâlnit cu totu și cu totu-ntâmplător, taman pe scara lui Duca.

— Asta nu. Întâmplător, nu.

— E-te ! M-ai încurcat. Cum, adică... ?

— Adică așa : gagica s-a ținut după mine...

— Ho, că iar îmi vine apă la moară ! Cum se ținea după tine, când, pe su' geamu meu, tu ereai remorcat de curu ei !

— În momentul acela, intr-adevăr, eu o urmăream.

— Aha ! „Te luai de străinez și-ți șoptii să mă urmez'..."

— A, nu. Gagica asta e o fată...

— Ei, nu mă recicla ! Ai constatat-o prin palpipă ș și te-ai tras de concluzie : Băi, ce fată !

— Nu așa. Nu era nevoie de palpi..., cum ai zis, ca să-ți dai seama că nu intră în categorie. E fată în alt sens...

— Să nu zici că-n sensu... apărării orânduirii...

— Ba chiar în sensu ăsta. Securistă.

— Secu... Aha, acu se face lumină-n sat ! Zici că te luase-n filament... Da ia stai, lambă : cum te fila ea, când, de fapt, o filai tu ?

— Fiindcă o întorsesem.

— O întorseseși... De, mă, așa o fi... Da mă-ntreb : de ce ? La ce-ți folosește ? În loc să te faci că plouă, să-i lași amintire și ei o bucurie, că, sanchi, io-te ce drepturi egale are fimeili dupe la noi, poa' s-ajungă și șerlochaloimăse...

— De obicei, mă fac că poluă, nu ca să le dau lor satisfacție, ci ca să nu-mi complic eu viața — pentru că dacă-l întorci pe unu, trebuie să-l descoperi pe cel care te preia — dar azi... Când am ieșit de la maică-mea, de la spital, mi-am dat seama că sânt așteptat. Nu-i o noutate, dar tipul de azi era unul roșcat și cum eu nu-l pot suferi pe roșcați, l-am alergat nițel prin tufișurile din Parcul Delavrancea. În cele din urmă, l-am „urcat" într-un troileibuz. Nu observasem să mă fi predat, dar, ca să fiu sigur... Și am constatat că mă predase, ticălosul. Muierii astea. Am verificat-o, am învîrtit-o pe niște străduțe — era fată, putoarea. Și, cum tot mă pornisem pe întors, am întors-o și pe ea — restul îl cunoști.

— Bă, lambă, de ce n-ai dirijat-o aci, la băiatu, am fi făcut-o poștă, 'tu-i dumnezeii ei de securizdă! — adică nu, că erea mama acas'...

— Tot n-o puteam dirija, fiindcă aici, pe strada voastră, eu eram filatorul. Cu dirijatul ea se ocupa...

— Aha. Da ce-a căutat ea la Duca, asta-i întrebarea ? Să zici că-l cunoștea? Poate da, poate nu...

— N-am avut impresia că intră la cineva, ci undeva, crezînd că găsește altă ieșire, sau sperînd că eu n-o să îndrăznesc să mă iau după ea dacă o văd intrând într-o casă — cum a și încercat la Duca, atunci s-a-ntâmplat alunecătura...

— Cred că știu : locotenenta ori căpitanca vede geografie, o fi studiat cartieru și s-a informat că, prin fundul curții lui Duca, se poate ieși în părculeț. Asta i Numai că s-a dat, nu se mai dă ! De vreo două săptămâni, de când s-a întors Duca de la spital, a zidit portița din spate.

— Duca a fost la spital ? Ce-a pățit ?

— Ceva cu un accident, pe munte, așa ceva. Acu e-n cărucior, îl văd uneori pe terasă. Asta-i, lambă : gagica știa de portiță, da nu mai știa că-i zidită și-a... prin-o la-nghesuială. Ce i-ai zis... futu-ți Dumne...

— A, nu. Nu s-au rostit cuvinte. Nici măcar atunci când a alunecat.

— Ori s-a făcut c-alunecă.

— Știu eu ? Posibil. Asta mi-a trecut și mie prin cap, când m-a doborât, fiindcă m-a dărâmat și pe mine. Am avut impresia că... mă ține, că mă... M-am pomenit între picioarele ei care mă cam stringeau, mă țineau locului...

— Chestia cu ținutu' n-am văzut-o da dacă zici tu... Vorba ta : posibil. Bă, de tu ești sigur-sigur că-i securizdă ? Fată ? Dacă era o muiere oarecare ?

— Am ochiul format, nu mai confund populația pașnică cu fetele și băieții.

— De, bă lambă. Cin' te-o fi pus să te-ntorci ? Că chiar mă gândeam că tu aveai gusturi alese, nu ți se prăzuia nicula după oafe gen taxatoare de tramtram. Tu, care, cu... să zicem : doamna Olimpia de Popp... — că veni vorba : mai ești în relații de cadru cu ea ? Ne-am văzut la mare, anu trecut.

— A, da ?

— A, da ! Sunt în măsură să-ți aduc la cunoștință că fi-tu-i sănătos și merge bine cu școala...

— Cineee ? Cee ?

— Cine-ce ! Reproduc ce-a produs dânsa. Zice : Este că seamănă cu el ? Seamănă, zic, parc-ar fi domnu Popp, la scară. Noo, zice, nu te uita la fată și nu te gândi la Popp, uită-te la băiat, este că seamănăn cuuu... ? Băi lambă, 'fiu-al dracu de nu ereai tu, la unșpe ani !

— O ții razna cu consecvență. Despre cine dracu vorbești ?

— Și tu o ții ca la anchetă. Te privează, io-ți comunic ce-a zis ea și ce-am văzut băiatu ei seamănă cu tine, nu cu Popp, care-i țigănos. Uite, zice ea, este că are ochii lui ? Verzi ?

— Dar și ea, maică-sa are ochii verzi!

— O fi având, lambă, io nu m-am uitat în el, că n-am făcut lot cu ea. Ce-oți fi uneltit voi, în vara aia, doi pe-o bicicletă, iar nu-s informat că nu m-ai angajat lumânărez. Transmit ce-a emis ea : că ăla micu-i de la tine.

— Isprăvește, că mă supăr !

— Supără-te, lambă, dacă consideri tu că l-ai făcut cu mine. Ce, ți-i frică de pensialimentată ?

— Te rog să isprăvești !

— Gata, domne, dacă zici. Am isprăvit-o și-am trecut la altă ordine de zi. Și, dac-am trecut, ia fă-te că-mi răspunzi la următoarea-ntrebare : 'Ce te-ai întors, domne ? N-ai avut altă treabă decât să te-ntorci la sânu patriei mume și multilaterale, ca să cazi exact între craci la aia ? Lasă, bă, că știu cum stă treaba, te-am ascultat și pe tine, viu și naturel și pe-ăi de la București — Patru, de te tămâia, glumeam, ce dracu, știm și noi că scriitorii are alte chestii-socoteli, alte idealuri, de. Uite, mama-i martoră : când am auzit că te-ntorci, zic : Aoleo, ce bou, păi cum să facă el o greșeală ca asta !, da imediat zic : Domne, o fi știind el ce știe, pentru chestiile lui, cu scrisu aci i-l locu, să se documenteze. Și mama : Dacă-i numai de documentare, putea să stea frumușel acolea, la Paris, că-i documentat până peste cap, ce să mai se documenteze — și dă-i cu boceala ei, caracteristică : Arză-i-ar focu să-i arză, că v-a documentat, de să nu uitați documenteala aia-n vecii vecilor !...

— Și, totuși, se uită. Mihule, pot să dau un telefon ?

— Telefon... Nu rabdă amânare ? Că telefonu-i la ea... și noi...

— În cazul ăsta trebuie să plec, s-a făcut ora de telefon.

— Stai așa, că mi-am adus aminte : voi s'teți în misiune 'mposibilă, țineți legătura din trei în trei ceasuri. Ori din două-n două ?

— Să zicem din două-n două.

— Tot ilegalitatea aia-i. Hai sus, la telefon.

— Acu-ai pace și prietenie pentru alte două ceasuri — ți-i târșă de umflament?

— Nu chiar. Nu prea. M-am obișnuit, de-atâția ani. Dar ne-am obișnuit și să ne telefonăm, ca să se știe în cel mult trei ore, dacă s-a întâmplat ceva cu unul din noi.

— Mi-ai mai spus. Grea viață, lambă ! Asta devine așa, că tu nici în ziua de azi nu te-ai liberat, ba ai băgat-o-n lot și pe Suzana...

— Cam așa devine. De fapt, telefonul, oricare ar fi sensul, e pentru ea : dacă așteaptă prea mult, fără să știe ce-i cu mine, se...

— Știu : se umflă. Asta-i un fel de alergie, este ?

— Este. O mănâncă pielea — la propriu — se scarpină, se umflă...

— Mi-ai mai spus. Bine bă lambă și-ai avut tu inima aia s-o zmulgi din Paris și s-o aduci aci, la patria scărpinăcioasă și umflăreață ? Poate dac-ar intra în vreo slujbă, ar trece timpul mai ușor, mai fără...

— Slujbă ! Ca să aibă de unde-o da afară ! Cum m-au dat pe mine.

— Ei, lambă, ce-oi fi vrând ? Tu să-i razi, ba cu cărțile ba cu vorbitu la Europa — că asta-i grav, domne, din punctu lor de vedere — și ei să-ți dea salar ? Păi tu să fii cenzura-aia... Glumesc, bă, tu știi că te-aprob. Nu c-aș fi exact pe fază cu ce gândești tu, exact, și ce calcule exacte ți-ai făcut de te-ai întors, da te-aprob, adică admit că știi tu ce știi și nu acționezi de-a-mboulea. Te-ai întors înseamnă că trebuia să te-ntorci. Cum ai spicit și la radio, că locu tău e acolo unde incomodezi mai mult — asta m-a uns la inimă, că adică dacă există pe lume o țară unde unu ca tine nu incomodează statu și poliția, apoi țara aia-i cu adevărat liberă ! Acolo-ar fi de noi, oamenii de rând. Nu și de tine — dovadă că te-ai întors. Și mi-a mai plăcut chestia cu patria când ai definit tu patria ca locu unde ți-ai făcut pușcăriile. Să știi că asta-i definiția exactă ! Ce strămoși, ce dacromani ! Care Călugăreni și Mărășești și Valea Albă și mai știu io ce Crăcănați-de-Vale ! Glie — doină — mioriță — furnale — șantiere — țuică — sarmale ! Căcat ! Că-cat ! Astea-s pentru primiri și întâlniri de lucru... Pușcăria, lambă, asta ne e patria ! 'T-o-n cur dă patrie, da asta-i patria : Jilava — Gherla — Aiud — Canal — Minele-de-plumb — Pitești... Sunt foarte de-acord cu tine și... să nu crezi că vorbește molanu di mine da asta-i realita-

## LA DERUTĂ:

# «Hotel de lux» de Dan Piţa

Incontestabil, „Hotelul de lux" al dlui D. Piţa îi oferă spectatorului român motive de derută. Întrebarea este : de ce ? (Un prim) răspuns posibil ar fi acela că dl D. Piţa inaugurează o manieră cinematografică fundamental nouă, astfel că spectatorul nu găseşte în memoria sa estetică termen de comparaţie — de unde, senzaţia de disconfort. Cu alte cuvinte : şocul noului în forma sa pură. Porniţi pe o asemenea pistă, cu regret ar trebui să punem punct discuţiei deîndată, deoarece — experienţa ne-o dovedeşte — noi, contemporanii noului în stare pură, nu putem să-l judecăm cu sorţi de reuşită. Numai timpul o poate face. Iar noi, în mod cert, nu avem timp. Şi în plus — tot experienţa ne-o confirmă — „nimic nou sub soare". Ar trebui, aşadar, să ne mulţumim, poate, să căutăm doar **elemente** de noutate în filmul dlui D. Piţa. Sau, într-un sever raţionament disjunctiv autoimpus — de ce nu ? — să presupunem că elemente de noutate nu există şi că dl D. Piţa a apelat pur şi simplu, într-o manieră magistrală, la soluţii tradiţionale (ceea ce ne-ar obliga să admitem că deruta de care vorbeam la început ar fi predominant pozitivă).

O filiaţie brechtiană se poate depista cu uşurinţă, fie şi numai prin interdicţiile pe care dl D. Piţa le aşează la tot pasul între operă şi sufletul privitorului : un exerciţiu pe care, în definitiv, spectatorul sentimental de gîntă latină îl poate accepta cu interes (intelectual). Dar — **primo** — dacă Brecht admite grotescul (vezi „Opera de trei parale"), el nu derapează niciodată în absurd (ca dl D. Piţa); şi — **secundo** — în opera brechtiană o linie rămîne oricînd vizibilă, de preferinţă o linie temporală. Aici se produce despărţirea definitivă a dlui D. Piţa de Brecht. Pentru că cel dintîi admite (ba chiar cu voluptate, dacă se poate vorbi „la rece" de voluptate) absurdul. Şi pentru că nu admite nici o linie temporală. Ceea ce îl îndepărtează definitiv şi de absurdul existenţial al unor Sartre, Camus sau Beckett, căci angoasa iremediabilă a acestora se întemeia cu precădere pe deplasarea fără de întoarcere în timp. Pe cînd „Hotelul de lux" — şi este un merit al său — ar putea să „curgă" în oricare sens, înainte sau înapoi — cu singura precauţie ca Dictatorul ucis (în final) să nu învie — fără nici o pierdere de semnificaţie pentru întregul operei. Mai mult decît atît, ea ar putea să înceapă din oricare punct şi să se încheie în oricare altul. Evident, cu aceeaşi unică precauţie de mai sus.

Ar rămîne, poate, de identificat o linie spaţială, care l-ar apropia pe dl D. Piţa de universul dantesc al coborîrii în Infern (unde viteza coborîrii, deci elementul timp, n-are prea mare importanţă). În favoarea unei asemenea asocieri ar putea pleda repetatele coborîri cu uriaşul ascensor pentru marfă, prin grilajul căruia se întrezăresc feţii de lume autentic dantescă. Dar dl D. Piţa foloseşte cu aceeaşi voluptate (rece) uriaşul lift şi pentru ascensiuni. De fapt, toate direcţiile de deplasare în spaţiu se dovedesc în final egal preferate. Sau, pentru mai multă rigoare, la fel de indiferente. Şi în plus, faţă de renascentistul Alighieri, care, o dată cu religiozitatea medievală, păstrată intactă, redescoperea omul, suferinţa umană, şi suferea la rîndul său împreună cu el, dl D. Piţa, fără a redescoperi vreo religiozitate, îşi păstrează intactă indiferenţa la suferinţa umană. Ceea ce din nou îl apropie de Brecht, amintindu-ne de perfecta îndreptăţire a acestuia de a se detaşa aproape total de firul epic şi de personajele sale, ca şi de procedeele perimate ale esteticii „clasice" ; căci cum s-ar putea lăsa spectatorul lui Brecht (şi al dlui D. Piţa) pătruns de dramatismul strivitor şi absurd al operei, cînd emoţia estetică s-ar interpune ca un element de impuritate destabilizator în calea receptării dramatismului ? Vorba brechtianului (protocronist), bătrînul Jean-Jacques „compătimind dureri fictive, el [spectatorul] socoteşte a fi răspuns îndatoririlor sale de om, fără a depune vreun efort, dimpotrivă, chiar cu plăcerea corolară a spectacolului".

Şi atunci de ce să-i mai cerem dlui D. Piţa dialoguri naturale sau raporturi naturale între personaje, cînd se ştie precis că toată această naturaleţe ar declanşa o afectivitate păgubitoare din partea spectatorului ? De ce să-i cerem o linie temporală net conturată, cînd, oricum, ne-am putea mulţumi cu concesiile pe care dl D. Piţa le face reperelor temporale, înfăţişîndu-ne mineri cu lămpase, despre care se ştie cu exactitate că au „vizitat" Bucureştiul în ianuarie, februarie şi iunie 1990 şi în septembrie 1991 ? De ce să-i cerem dlui D. Piţa linii de deplasare în spaţiu, cînd opera sa este un carnaval tragic şi absurd, alcătuit pe principiul mozaicului aleator (nu al dominoului, care, oricum, se supune unei reguli), desfăşurat, eventual, pe o estradă medievală, în nici un caz una shakespeariană, unde — vorba lui Charlie Chaplin — nu se putea face teatru, de prea multă vorbăraie ? Ba chiar, de ce să-i cerem personaje în carne şi oase, cînd cel mai convenabil pentru spiritul operei sale ar fi manechine umplute cu paie, cu ajutorul cărora participarea afectivă incipientă a spectatorului este retezată cu maximă decizie şi eficacitate ?

În nici un caz nu se poate spune că dl D. Piţa nu-i la curent cu subtilităţile artei cinematografice a sfîrşitului de mileniu II. La fel ca întreaga spiritualitate din „spaţiul carpato-danubiano-pontic", „Hotel de lux" este, în substanţa lui, o sinteză est-vest. Sexualitatea (hetero şi homo), tipice pentru bărbatul occidental, căruia îi place să i se repete la nesfîrşit că femeia (cu precizarea că este vorba de heterosexualitate), oricînd gata să se răstoarne, goală, pe spate, este — ea singură — la obîrşia depravării generale. Sete de violenţă, acum cînd războaielor europene li s-a pus punct (exceptînd Bosnia-Herţegovina), cu atît mai eliberată de vreo indezirabilă culpabilitate cu cît vine din România mineriadelor. Ocazie fericită pentru manifestarea generozităţii tipic occidentale, cînd ajutoarelor umanitare li se poate adăuga, cu eforturi minime, un leu de argint. Iar dacă occidentul şi-a pierdut abilitatea să decodifice şi, vorba dlui Lucian Giurchescu, preferă să i se spună totul pe şleau, orientalul, în schimb, iată, a rămas cu viciul decodificării (chiar şi al derizoriului), al citirii printre rînduri. De aceea, „Hotel de lux" este pentru el o sursă inepuizabilă de sensuri — simboluri şi conotaţii — închegîndu-se în micro- şi în macro-alegorii (cu sau fără intenţie din partea autorului — n-are importanţă); cu cît sfera semantică este mai cuprinzătoare, cu atît mai bine. După cum afirma Lévi-Strauss: „Nici o societate nu este fundamental bună, nici una fundamental rea" ! De unde, în plus, împlinirea vocaţiei de universalitate a românului. Prin filmul dlui D. Piţa, evident. Cu alte cuvinte, interes din partea ambelor puncte cardinale.

Cît despre regulile artei, românul a fost totdeauna refractar la reguli. În acest sens, „Hotel de lux" este o împlinire. Şi o performanţă. Senzaţia de derută nu poate fi nicidecum un impediment : filmul trebuie neapărat văzut.

**Paul Tumanian**

## spectator

# Decantări post-festum (III)

Hiper-originale, dar copleşitoare, nu şocante şi inspăimîntătoare, au fost şi alte spectacole din festival (în afara celor care au obţinut Marele Premiu) : „Cîntăreaţa cheală" (Teatrul maghiar Cluj) şi „Lecţia" Teatrul Naţional Cluj), ambele de Eugen Ionescu, apoi „Cruciada copiilor" de Lucian Blaga (Teatrul Naţional Tg. Mureş, secţia maghiară) şi „Opereta" de W. Gombrowicz (Teatrul Tineretului Piatra Neamţ). „Cîntăreaţa..." lui Tompa Gábor este o porţie de frişcă peste un aluat urît şi deformat, o sublimare estetică a absurdului, o filtrare luminoasă a cenuşiului vieţii, o rafinată şi bizară „sforăraie" de manechine sau marionete, cu o coregrafie fantastic-onirică, jucăuşă, smulgîndu-ne toată gama de sunete admirative, peste zîmbete largi de satisfacţie şi peste hohotele de rîs... Cascadă inventivă, dezinvoltură şi ingenuitate, traseu stilistic unitar, de la parodie şi pînă la caricatură, traseu halucinant care sfîrşeşte în coşmar. Regizorul ne şi sperie puţin, avertizîndu-ne (fără să dîrdîim de frica apocalipsului) că ne paşte pericolul robotizării, marionetizării, că sforăria şi manipularea se practică peste tot şi oriunde, cotidian şi nocturn, ca reflex al absurdului care transformă omul într-o simplă rotiţă a unui mecanism infernal... Mihai Măniuţiu completează (la limita deturnării semantice) „Lecţia" ionesciană, care, la fel ca întreaga lui creaţie dramatică, tişneşte din existenţialism naturalist (cu sechelele de rigoare, rinocerizatoare) şi sfîrşeşte într-un absurd fantastic, mortificator, monstruos, translînd estetic uriaşa pălăvrăgeală a prostilor psihopaţi şi grotesca tărăncăneală a politicienilor, manevraţi de forţe maleficе, ajungîndu-se la indoctrinare roşie, finalizînd într-un enorm şi strălucitor comunism, care rade totul, ca un tăvălug în drumul lui ucigaş. Dacă juriul a acordat „Lecţiei" un premiu, a refuzat un premiu spectacolului „Opereta" de la Piatra Neamţ, excelent realizat şi în aceeaşi cheie a rinocerizării şi sufocării omenirii de către ucigaşi negri sau roşii (Hitler sau Stalin). I se reproşează, probabil, lui Cristian Popino, că sugestiile şi simbolurile sale la adresa fascismului şi comunismului sînt... **operetistice** (oare scrîtura polonezului Gombrowicz nu mai contează în analiza estetică ?). Atunci, putem găsi nod în papură şi comunismului, pus la zidul istoriei, în spectacolul „Lecţia", că ar fi doar... vopsitorie, zugrăveală roşie ! Un merit deosebit al juriului a fost acela că i-a făcut dreptate lui Victor Ioan Frunză, după un an de zile, cînd la ediţia a II-a i s-a refuzat premiul pentru extraordinarul spectacol „Marat Sade". Spectacolul „Cruciada copiilor" are o echilibrată pulsaţie ritmică, o necesară eleganţă, demnitate şi măreţie, fanatism şi raţiune, vibraţie şi copleşitoare puritate.

„Libertate la Bremen" de Rainer Werner Fassbinder, în regia exactă, chiar cu supărătoare simetrii şi riguros simţ al măsurii, a lui Adrian Lupu, la Teatrul din Galaţi, este o viabilă demonstraţie scenică a faptului criminal abscons şi obsesiv pregătit că se poate ucide pentru a fi liber, pentru a scăpa de tirania soţului ! Este o misterioasă şi macabră reprezentare a **libertăţii de a muri otrăvit cu cafea**, în final spectatorul răsuflînd uşurat că s-a amuzat copios la această farsă funebră, după un „scenariu diabolic" al bătrînului tată. Timm înfăptuit de unealta frumoasă şi senzuală — fiica sa, Geesche — jurînd să renunţe de-a mai bea... cafea ! Drama, original construită, posedă un calm diavolesc şi o dinamică de neant. Spectacolul (al răbdării şi-aşteptării patologice) este dens, are multă forţă de sugestie, traiectorie sigură în interpretare şi austeritate expresivă (dar eloc venţă). Nu are nici cea mai mică arborescenţă, nimic în plus, totul este sobru şi simplu, chiar sec, dar convingător. Sclavia ostracizantă este sinuos redată şi gradată, justificînd decizia lui Geesche, decizia folosirii otrăvii. Spaţiul scenic imaginat de Gabriela Bondărescu-Catargiu) este misterios, sumbru, obscur, cu necesare văluri sau pete de lumină şi decupaje portretistice în medalion, cu varietate cromatică în costume, adevărate legitimaţii ale eroilor. Geesche (Liliana Lupan) trăieşte dogoritor, mai ales în pat, este un vampir al iubirii carnale, dar cînd bărbatul (acceptat ca soţ), ridică — dictatorial — capul şi se verticalizează (inecat în atîtea valuri erotice devoratoare), ieşind din orizontalitatea actului sexual, şi de sub papucul nimfomanei şi voluptuoasei femele, aceasta foloseşte, într-un repetat şi macabru ritual, otrava ! De fapt, împlineşte destinul ce i-a fost hărăzit de nebunie şi scenariul criminal, abil alcătuit şi sugerat călăului-femeie (cu aparentă normalitate) de către tatăl ei, care urmăreşte „prosperitatea", prin cele mai oribile mijloace, a firmei şi averii familiei, însuşindu-şi „zestrea" fiecărui nou soţ ! Bogăţia şi crima asigură libertatea la Bremen şi nu numai acolo ! Naţionalul ieşean a ambiţionat la un spectacol serios, grav şi al eternităţii gîndului şi ideii filosofice, prezentînd, în regia lui Nicolae Scarlat şi scenografia Rodicăi Arghir, „Socrate" de Dumitru Solomon. Textul este livresc (fiind filosofic, nu putea fi altfel), abstract în articulaţiile lui (ca orice joc al ideilor), nonconformist (Socrate însuşi fiind „disident" pentru toate timpurile şi spaţiile omenirii, liber şi democrat, cinstit şi antidespotic, obsedat căutător în întuneric, cu luminarea lui Diogene, a adevărului şi dreptăţii — ambele absolute) şi idealist (utopia grecului de a construi un om cu spirit pur şi independent, cu gînduri benefice, fiinţă dialogică — adică să-şi pună întrebări şi să-şi răspundă singur, neînvăţat şi nesilit de nimeni). Spectacolul (filosofic şi politic) s-a vrut, în acelaşi timp, contemporan şi etern **problematic**, cu intelectualitate rasată şi cu atmosferă tulburătoare, cu zbaterile şi dezbaterile pieţei, străzii de ieri, de azi şi de totdeauna ! N-a reuşit, decît pe alocuri, atunci cînd drama avea coerenţă şi dinamism gradat. S-a vrut un spectacol bogat, reuşindu-se unul stufos. Că e cetos, nu e rău deloc, are metafora neînţelegerii ideilor filosofice socratiene. Dialogul socratic este infinit, ne-o dovedeşte şi piesa lui Solomon, dar căutarea şi negăsirea adevărului absolut trebuiau scurtate ! Puteam să aflăm, astfel, într-un text şi un spectacol mult scurtate, cum că Socrate rămîne singur, cu propria-i conştiinţă, pierzîndu-şi treptat convingerile şi certitudinile, pe un fond de nelinişte şi spaime, hărţuiţi de „savanţii" dogmatici (şi prietenii) ai Atenei şi de căpeteniile ei democratice, conducînd tiranic şi judecînd mîrşav. Pînă la urmă este muşcat de şarpele îndoielii şi-amăgirii în crezul său umanist. Tocmai el, apărătorul legilor, este condamnat la moarte, prin aplicarea strîmbă (dar democrată !) a legilor, într-un proces populist, cu două tabere înfierbîntate, ilogice şi ignorante (una duşmană, alta partizană) ambele pătimaşe şi degradate moralitate bolnavă, ştiind dinainte ce sentinţă va da justiţia ateniană. Socrate interpretat de Constantin Popa, este agitat, febril, aiurit, nevrotic, prea murdar şi zdrenţuit, egal zbuciumului din suflet şi din creier, egal sieşi, seducător prin cîudatul şi ironicul său **joc al ideilor**. L-am fi vrut strălucitor şi măreţ, chiar în mizeria, sărăcia şi învălmăşeala agorei cu zid peticit de afişe şi lozinci, strălucitor şi măreţ prin arderea ideilor transmise ! Violeta Popescu (bărbăteasa Xantipa, cam bolovănoasă), Gh. Marica (negustorul Simon, în nemuritor stil iudaic), Sergiu Tudose (inflexibilul şi cameleonicul Critias), Emil Coşeru (vijelîosul şi insensibilul, bolovănosul general Alcibiade), Mihaela Arsenescu Werner nimfomana curtezană Theodata), Teofil Vilcu (anemicul Aristophan) şi Adj Carauleanu (tînărul furios Eurites, dar numai atît) se detaşează de restul distribuţiei numeroase (onorabilă), prin nuanţata portretistică a personajelor încredinţate.

**Vlad Andrei Orheianu**

# GARDA INVERSĂ

**paul goma**

— Pst-pst ! Lambă !
— Salut, Iam... Mihule. Așteaptă-mă-n casă, mă-ntorc în cinci minute.
— Da-acu ce cusur ai ? A ! Bine, lambă, dacă zici tu...
— Ți ai planificat întâlnirea la nivelă cu gagica, lambă ? Să nu-mi pretinzi c-ai și rezolvat-o, din poziție de marș-forțat — măcar erea echipată cu bretea de su'genunche ? Ori ai propus-o la gard, însărcinată cu socotitul floricelelor, din două-n șase ?
— Numai la chestia aia-ți șade gîndul. N-a fost decât o scurtă discuție.
— Discuție, zici tu. Bine, domne, dacașa-i zice pe la voi... Hai, intră. Ia zi : sugi un molan ? Rrrece, de la neagră proprietate personală ?
— Nu refuz, mai ales dacă-i vorba de molan.
— Și mai ales dacă-i vorba de faptu că ești epuizat după lupta de clasă pe care-ai dat-o pe scara... socială, să zic ?
— Ceee ? Care scară ?
— Bine, domne, așa să rămână : carescară — io-te, mamă, pe cin' ți-am adus la s-a... Ei, acu mă crezi că s-a-ntors ? Pretindeai că-ți spun ceaucioace.
— Șșșșt ! Bine-ai venit, mamă.
— Bine v-am găsit, săru-mîna.
— Lasă, nu trebuie... Și de ce te-ai întors, mamă ?
— Pardon ! Întrebarea asta i pe numele meu ! Ia, mă ! Ia și matale, mamă, închină și zi-i : Bine ai venit boule ! Săru-mâna mamă. Bine-ai venit, bă.. lambă ce ești tu ! Și-acu la cântă : de ce te-ai întors ?
— Lasă-l, mamă, ce-ntrebare i asta ? O fi având el motivele lui, ce te bagi în sufletul omului ? Mama cum se mai simte ?
— Rău. De la ea vin. Rău.
— S-or fi făcut zece ani de când...
— Treispe.
— Treispe. Uite-așa s-a capunit și bietu Vasile, frati-miu, tot din boala asta, arză-o-ar focu. S-o fi bucurat, sărmana, când te-a văzut.
— S-a bucurat, s-a bucurat Credea că nu mă mai întorc. Cum au crezut și alții...
— Așa lambă, dă-n mine, dă, că dau și eu, n-ai grijă. Ce 'iceai că ne dai de crăpelniță, mamă ? Fă-te, ca-i distribui și lui lambă-ăsta o gamelă de ciorbă, că-i frânt, săracu, a depus muncă grea, cartelă A... Și-așa : abia te-ai descins de călătorie și-ai și pornit la vânătoare de româncuțe-n zăvelcuțe ! Asta ar deveni în felu următor, că adică nu te-ai prea bucurat tu de trup străin, dacă te repezi ca un nehalit la supliment la prima bărăgăneancă — scuza-mă, da' după fotomontaj, arăta ca una din echipa Niculin i Curdăfer, aia de la Buzacă, o știi, responsabila cu nu-a mulțiplică-e-pentru-toți. Noi ăștialalții, am mai evoluat nițel de-atunci-așa, da' tu-ai rămas tot la genul Lătești...
— Oi fi rămas, dar nu despre asta... Altceva...
— Al'ceva, zici tu. Al'ceva — asta-nseamnă, pe franțuzește, călărirea muierilor, ziua-n amiaza mare, pe-o scară dă piatră...
— A, scară ! Înseamnă că ai văzut : Ea a alunecat și...
— A dracu-alunecătură, lambă ! Auzi, domne, s-alunece ea, cu de la dânsa putoare, cu cracii multilateral desfășurați în trăgători și să nemerească taman în țintă — asta-i figura lcu ui, lambă ? Muțești, ai ? Păi, ce să mai ceaușești în fața evidenței ?
— Evidență ! N a fost nimic, ce dracu !
— Cum ar veni, ce-am vizionat io, de la fereastră, de sus, a fost o-nchipuire de-a mea, fierbinte și pur și simplă ! 'Par rău ! Ia fii atent : ai intrat tu după ea, la Duca, ori n-ai intrat ?
— La cineee ?
— Duca, domne, scriitoru, confârtat de-al tău.
— Habar n-aveam că stă pe-aici.
— Mie-mi pui ceauceoace ? Adică ce văz io... Muierea intră la Duca, tu după ea, și, pe scara aia care duce pe terasă... Băi lambă, ce figură ! Tre' s-o conspectez neapărat: unu: gagica-și dă drumu la trupan pe fesele de dindărăt, pe scară, ca pe sanie ; doi : gagicaru așteaptă jos, la rădăcină... Bine, mamă, săru-mâna. Și ia vezi ce mai e pe-afar', că noi avem o consfătuire de producere...
— A fost foarte bună ciorba, săru-mâna.
— Așa, lambă, schimbă vorba cu ciorba. Bă, te-am filat ieri sau alaltăieri, din autobuz, la Leonida. Erați amândoi.
— S-a-ntors și dânsa, mamă ? Și nu i a părut rău că pleacă de la Paris ?
— Ei, care-i femeia care..
— Nu-i nimica, mamă, las' că data viitoare stați mai mult — ori : mai de tot, cum ar zice Mihu... Paris se mai găsește, da'... Principalu-i că vă-nțelegeți, că bietu Mihu...
— Așa, așa mamă ! toarnă-mă ! Las', că-l pun io la curent. De, domne, dacă nu merge, nu merge !
— Vrei să spui că... Soția ?
— Îmhî ! Ne-am cam despărțit. Sufletește. — Că, cu trupu, tot aici, la noi.
— Da să știi, mamă, că nu-i ea de vină ! Ea săreca — până nea lui Dumnezeu.
— Bine, mamă, lasă că de d-astea mă ocup io. Vezi ce-a venit, du-i și ei ceva de ciugulit.
— Da nici Mihu nu-i de vină. Ce vină: c-a intrat la pușcărie copil și-a ieșit la treizeci de ani ? Asta-i vina ? L-a nenorocit, mamă, v-a nenorocit, arză-i-ar focu !
— Poate te-aude nen'tu și-ți face cinci-lu patru.
— Să m-scuză, arză-l ar focu și pe el, de... de...

— De cincilateral ! — te prinzi ce curaj pe bătrână ? îi zice și-i drege și-i face... Unde-am rămas cu lecția ? A, la despărțămînt — da, domne, ne despărțăm.. Da las', că-ți fac vorbire al'dat, acu ia cântă de dosaru tău.
— Ce să cânt ? Am fost, m-am întors...
— Păi, da, că ereai așteptat pe scară — hai, ba, că mor de curiozitate : i-ai făcut bucureștiu chiar acolo, su' ceru liber al patriei ? 'Fiu al dracu, când i-am văzut cracii goi că batea văzduhu ca mân'li iu nen'tu, la tribună...
— Comparația e grozavă, numai... Zici că ai văzut, de la fereastră : Înseamnă ca ai văzut că nu s-a întâmplat nimic sau, mai exact : nimic din ce crezi tu că s-ar fi...
— Bă lambă, de la fereastra băiatului s-a văzut ce statea-n picere, da ce-era-n la orizont, după balustrada-aia — secret de stat ! Da tot am văzut niște crăcane izvorând de după balustradă și dând semne, ca-n scena balconului.
— Și totuși, nu s-a-ntâmplat ce crezi. E adevărat : m-am luat după ea, ea a urcat scara și, la un moment dat, a alunecat, vorba ta, pe fesele de dinapoi și m-a.. m-a lovit, m-a dărâmat și pe mine — asta a fost. Deci, tu ai fost martor ocular, nu la o tentativă de acuplare, ci la o invers...
— Brava, lambă ! Acu-o să-mi pretinzi că nici n-o cunoști pe gagică.
— Ei, bine : n-o cunosc.
— Brava ! Acu ia mai pretinde că v-ați întâlnit cu totu și cu totu-ntâmplător, taman pe scara lui Duca.
— Asta nu. Întâmplător, nu.
— E-te ! M-ai încurcat. Cum, adică ?
— Adică așa : gagica s-a ținut după mine...
— Ho, că iar îmi vine apă la moară ! Cum se ținea după tine, când, pe su' genu meu, tu ereai remorcat de curu ei !
— În momentul acela, într-adevăr, eu o urmăream.
— Aha ! „Te luai de străinez și-ți șoptii să mă urmez'..."
— A, nu. Gagica asta e o fată...
— Ei, nu mă recicla ! Ai constatat-o prin palpipăiș și te-ai tras de concluzie : Băi, ce fată !
— Nu așa. Nu era nevoie de palpi..., cum ai zis, ca să-ți dai seama că nu intră în categorie. E fată în alt sens.
— Să nu zici că-n sensu... apărării orânduirii...
— Ba chiar în sensu ăsta. Securistă.
— Secu... Aha, acu se face lumină-n sat ! Zici că te luase-n filament... Da ia stai, lambă : cum te filă ea, când, de fapt, o fi'ai tu ?
— Fiindcă o întorsesem.
— O întorseseși... De, mă, așa o fi... Da mă-ntreb : de ce ? La ce-ți folosește ? În loc să te faci că plouă, să-i lași amintire și ei o bucurie, că, sanchi, io-te ce drepturi egale are fimeili dupe la noi, poa' s-ajungă și șerlochaloimăse...
— De obicei, mă fac că poluă, nu ca să le dau lor satisfacție, ci ca să nu-mi complic eu viața — pentru că dacă-l întorci pe unu, trebuie să-l descoperi pe cel care te preia — dar azi... Când am ieșit de la maică-mea, de la spital, mi-am dat seama că sânt așteptat. Nu-i o noutate, dar tipul de azi era unul roșcat și cum eu nu-l pot suferi pe roșcați, l-am alergat nițel prin tufișurile din Parcul Delavrancea. În cele din urmă, l-am „urcat" într-un troileibuz. Nu observasem să mă fi predat, dar, ca să fiu sigur... Și am constatat că mă predase, ticălosul. Muierii astea. Am verificat-o, am învîrtit-o pe niște străduțe — era fată, putoarea. Si, cum tot mă pornisem pe întors, am întors-o și pe ea — restul îl cunoști.
— Bă, lambă, de ce n-ai dirijat-o aci, la băiatu, am fi făcut-o poștă, 'tu i dumnezeii ei de securizdă! — adică nu, că erea mama acas'...
— Tot n-o puteam dirija, fiindcă aici, pe strada voastră, eu eram filatorul. Cu dirijatul ea se ocupa...
— Aha. Da ce-a căutat ea la Duca, asta-i întrebarea ? Să zici că-l cunoștea? Poate da, poate nu...
— N-am avut impresia că intră la cineva, ci undeva, crezînd că găsește altă ieșire, sau sperînd că eu n-o să îndrăznesc să mă iau după ea dacă o văd intrând într-o casă - cum a și încercat la Duca, atunci s-a-ntâmplat alunecătura...
— Cred că știu : locotenecața ori căpitanca vede geografie, o fi studiat cartieru și s-a informat că, prin fundul curții lui Duca, se poate ieși în părculeț. Asta-i Numai că s-a dat, nu se mai dă ! De vreo două săptămâni, de când s-a întors Duca de la spital, a zidit portița din spate.
— Duca a fost la spital ? Ce-a pățit ?
— Ceva cu un accident, pe munte, așa ceva. Acu e-n cărucior, îl văd uneori pe terasă. Asta-i, lambă : gagica știa de portită, da nu mai știa că-i zidită prin-o la-n... uală. Ce i-ai zis... futu-ți Dumne...
— A, nu. Nu s-au rostit cuvinte. Nici măcar atunci când a alunecat.
— Ori s-a făcut c-alunecă.
— Știu eu ? Posibil. Asta mi-a trecut și mie prin cap, când m-a doborât, fiindcă m-a dărâmat și pe mine. Am avut impresia că... mă ține, că mă... M-am pomenit între picioarele ei care mă cam strîngeau, mă țineau locului...

— Chestia cu ținutu' n-am văzut-o da dacă zici tu... Vorba ta : posibil. Bă, de tu ești sigur-sigur că-i securizdă ? Fată ? Dacă era o muiere oarecare ?
— Am ochiul format, nu mai confund populația pașnică cu fetele și băieții.
— De, bă lambă. Cin' te-o fi pus să te-ntorci ? Ca chiar mă gândeam că tu aveai gusturi alese, nu ți se prăzuia nicula după oafe gen taxatoare de tramtram. Tu, care, cu... să zicem : doamna Olimpia de Popp... — că veni vorba : mai ești în relații de cadru cu ea ? Ne-am văzut la mare, anu trecut.
— A, da ?
— A, da ! Sunt în măsură să-ți aduc la cunoștință că fi-tu-i sănătos și merge bine cu școala...
— Cineee ? Cee ?
— Cine-ce ! Reproduc ce-a produs dânsa. Zice : Este că seamănă cu el ? Seamănă, zic, parc-ar fi domnu Popp, la scară. Noo, zice, nu te uita la fată și nu te gândi la Popp, uită-te la băiat, este că seamănăn cuuu... ? Băi lambă, 'fiu-al dracu de nu ereai tu, la unșpe ani !
— O ții ra-na cu consecvență. Despre cine dracu vorbești ?
— Și tu o ții ca la anchetă. Te privează, io-ți comunic ce-a zis ea și ce-am văzut băiatu ei seamănă cu tine, nu cu Popp, care-i țigănos. Uite, zice ea, este că are ochii lui ? Verzi ?
— Dar și ea, maică-sa are ochii verzi!
— O fi având, lambă, io nu m-am uitat in ei, că n-am făcut lot cu ea. Ce-oți fi uneltit voi, în vara aia, doi pe-o bicicletă, iar nu-s informat că nu m-ai angajat lumânărez. Transmit ce-a emis ea : că ăla micu-i de la tine.
— Isprăvește, că mă supăr !
— Supără-te, lambă, dacă consideri tu că l-ai făcut cu mine. Ce, ți-i frică de pensialimentată ?
— Te rog să isprăvești !
— Gata, domne, dacă zici. Am isprăvit-o și-am trecut la altă ordine de zi. Și, dac-am trecut, ia fă-te că-mi răspunzi la următoarea-ntrebare : 'Ce te-ai întors, domne ? N-ai avut altă treabă decât să te-ntorci la sânu patriei mume și multilaterale, ca să cazi exact între craci la aia ? Lasă, bă, că știu cum stă treaba, te-am ascultat și pe tine, viu și naturel și pe-ăi de la Bucureștl — Patru, de te tă-

mâia, glumeam, ce dracu, știm și noi că scriitorii are alte chestii-socoteli, alte idealuri, de. Uite, mama-i martoră : când am auzit că te-ntorci, zic : Aoleo, ce bou, păi cum să facă el o greșeală ca asta !, da imediat zic : Domne, o fi știind el ce știe, pentru chestiile lui, cu scrisu, aci i-i locu, să se documenteze. Și mama : Dacă-i numai de documentare, putea să stea frumușel acolea, la Paris, că-i documentat până peste cap, ce să mai se documenteze — și dă-i cu boceala ei, caracteristică : Arză-i-ar focu să-i arză, ca v-a documentat, de să nu uitați documenteala aia-n vecii vecilor !...
— Și, totuși, se uită. Mihule, pot să dau un telefon ?
— Telefon... Nu rabdă amânare ? Că telefonu-i la ea... și noi...
— În cazul ăsta trebuie să plec, s-a făcut ora de telefon.
— Stai așa, că mi-am adus aminte : voi s'teți în misiune 'mposibilă, țineți legătura din trei în trei ceasuri. Ori din două-n două ?
— Să zicem din două-n două.
— Tot ilegalitatea aia-i. Hai sus, la telefon.
— Acu-ai pace și prietenie pentru alte două ceasuri — ți-i târșă de umflament?
— Nu chiar. Nu prea. M-am obișnuit, de-atâția ani. Dar ne-am obișnuit și să ne telefonăm, ca să se știe in cel mult trei ore, dacă s-a întâmplat ceva cu unul din noi.
— Mi-ai mai spus. Grea viață, lambă ! Asta devine așa, că tu nici în ziua de azi nu te-ai liberat, ba ai băgat-o-n lot și pe Suzana...
— Cam așa devine. De fapt, telefonul, oricare ar fi sensul e pentru ea : dacă așteaptă prea mult, fără să știe ce-i cu mine, se...
— Știu : se umflă. Asta-i un fel de alergie, este ?
— Este. O mănâncă pielea — la propriu — se scarpină, se umflă...
— Mi-ai mai spus. Bine bă lambă și-ai avut tu inima aia s-o zmulgi din Paris și s-o aduci aci, la patria scărpinăcioasă și umflăreață ? Poate dac ar intra în vreo slujbă, ar trece timpul mai ușor, mai fară...
— Slujbă ! Ca să aibă de unde-o da afară ! Cum m-au dat pe mine.
— El, lambă ce-oi fi vrând ? Tu să-i razi, ba cu cărțile ba cu vorbitu la Europa — că asta-i grav, domne, din punctu lor de vedere — și ei să-ți dea salar ? Păi tu să fii cenzura-aia... Glumesc, bă, tu știi că te-aprob. Nu c-aș fi exact pe fază cu ce gândești tu, exact, și ce calcule exacte ți-ai făcut de te-ai întors de te-aprob, adică admit că știi tu ce știi și nu acționezi de-a-mboulea. Te-ai întors înseamnă că trebuia să te-ntorci. Cum ai spicit și la radio că locu tău e acolo unde incomodezi mai mult — asta m-a uns la inimă, că adică dacă există pe lume o țară unde unu ca tine nu incomodează statu și poliția, apoi țara aia-i cu adevărat liberă ! Acolo-ar fi de noi, oamenii de rând. Nu și de tine — dovadă că te-ai întors. Și mi-a mai plăcut chestia cu patria când ai definit tu patria ca locu unde ți-ai făcut pușcăriile. Sa știi că asta-i definiția exactă ! Ce strămoși, ce dacromani ! Care Călugăreni și Mărășești și Valea Albă și mai știu io ce Crăcănați-de-Vale ! Glie — doină — mioriță — furnale — șantiere — țuică — sarmale ! Căcat ! Că-cat ! Astea-s pentru primiri și întâlniri de lucru... Pușcăria, lambă, asta ne e patria ! 'T-o-n cur dă patrie, da asta-i patria : Jilava — Gherla — Aiud — Canal — Minele-de-plumb — Pitești... Sunt foarte de-acord cu tine și... să nu crezi că vorbește molanu di mine da asta-i realita-

pic mândru că-s prieten cu
la slujbă, mă mai laud și io
am fost noi colegi de suspin
naie, de deo —, mai poves-
iuceam noi în Bărăganu iu-
nu face pe secretosu cu mi-
în relații de bicicletă cu
oia ?
ai spus : n-am mai văzut-o
ci, din Lăteşti.
mne dacă zici... Se deduce
i discuți problema asta. Da
pitală rabzi ?
rba numai de răbdat... Tu
S-o rabd, ori să-ți dau și

ragă, idealu meu ar fi să și
lacă nu raspunzi la ea, nu-i
nitivă, o să consider că nu
nsu și trecem la altă ordine
nt ce vreau io să te-ntreb :
tu, acu, că te-ai în... ? Ho,
Fii atent altfel : Ca ce ini-
u-napoi ? Nici așa ! Uite ce
tu ai fost în Occident, ai
zile, ți-ai făcut domblaua,
sat tu, pentru tine, să zicem
u la ăștia cu cenzura și-au-
și i-ai făcut de căcat cum
nici ei singuri — și doar e
asii... — și, după toate astea,
ci și le dregi și le faci —

era să dau și să fug.
ă nu ești în temă și nu ești
am pus. Fii atent : bă lam-
dmirația mea pentru curaj,
fi făcut ce-ai făcut, zic de
spiciuri la București — Pa-
sc, n-aș fi făcut nici de-aș
că rămân acolo, și că de azi
ă-mi beleasca prazu. Da nu
ea, întrebarea-i alta : Cum
um, întors printre noi ? Tot
?
âdești la șocul...
icat ! Pst-pst poate că nu
at ca lumea... Ce vreau io
tu, care ai făcut pârnaie și
ia interdicție, ca tot rumâ-
ișcinci, tu, care vorba-aia,
l regimului de dempop ai
ca tot rumânu — tu, care
r negru de tot, la băieți și
că ai norocu și pui mâna
t și te cari...
plecat cu gândul să nu mă

tot n-ai pricoput ! Fii atent:
oorțu, îl lei în mâinile tale,
cu el și-l arăți și îo lauzi —
a mine ? — timp de, cât ? o
uă — și nu ți-l ia, domne !,
c-o oră înainte de tren ori
la scară nu se joacă de-a
a-intervenit-o-chestie-nouă,
le-adevăratelea treci grani-
telea, ajungi acolo dincolo,
a... Că ce-ai făcut acolo,
nai contează — adică vorbi-
— și ca dovadă că pe băieți
l mai deranjează, e că-ți
evasta...
mai am nici o piedică în

? Și-atunci, întrebarea-i :
ors, măgarule ?
n de la capăt.
mă lași să-mi duc ideea la
Bă io știu de ce : pen' că
icat și, vorba ta, nu dai și
ost să te-ntorci, ai anunțat
să se știe, să n-avem vor-
a și pentru altele — cinste
dești. Da problema-i alta,
ma-i pașaportu, bă !
Cred că încep să înțeleg ce

ăz, ce-ai început să-înțelegi?
rei să... Despre semnificația

nu ești prost degeaba ! Ia

Deci, pentru noi, românii,
e drept, ci o favoare, o ma-
re favoare. Pașaportul e un
remiu, un certificat de bu-
care nu orice muritor poate
urma urmei, un pașaport
ul de voie pentru rai, e

zici bine : bilet de voie

din raiul de pe pământ —
ine se mai întoarce ?
om' lambă ! Cine ? se mai
le și turnătorii — care știe
baza serviciilor aduse, or
al'dat'.
unii se întorc și nu sânt
urnători.
e scriitori...
at. Oricum categoria celor
levine suspectă în ochii oa-
o țară întreagă, atâtea mi-
te așteaptă un pașaport —
n pașaport ne-a îmbogățit
de-și permite să se întoar-
a obținut ? Raționamentul,
dar, tot evident, e adevă-
a am fost învățați să gân-
ă raționăm, am fost învă-
eptăm un pașaport. Și, în
e așteaptă un pașaport în-
a obținut, dacă e om cin-
întoarce. Cu orice risc !
nbă. Așa gândim noi, ăștia
rt, așteptătorii. Creșt, da
i-atunci nu te supăra că
: Cine ești tu, de fapt ?
ealitate ? Cu cine ții tu, în
e-al cui ești tu, mă ?

Pen' că noi, ăștia, aștepți-
zis, nu acceptăm ca exis-
ițiile : primești pașaport —
ți cinstit ; și, cu [illegible] că
— te întorci. Ku s nă bi[illegible],
Bine, io pricep, din intâm-
ca tine, un scriitor ca tine,
pașaport, nu la plimbă cu
ă se-ntoarce, știe [illegible] fe[illegible]te
oarce : la celulică, la pâr-

năloară, de bunăvoia lui și nesilit de nimeni. Din întâmplare, io pricep. Cu capu, nu cu inima. Da alții... Alții, chiar dacă nu-s siguri-siguri că ești turnător, că te-ai aranjat cu Futerea și Balivăru să-ți dea pașaport — știi ce zice ?

— Că m-am întors fiindcă... nu mi-a mers acolo. Că m-am dus ca la pomul lăudat și, când colo...

— P-astea nu le știu, astea or fi variante de-ale voastre, scriitoricești. Uite ce se zice — și, dacă ești om dăștept, chit că-i vorba de tine, tre' să recunoști că nu-i prost gândit : ăsta lucrează-n stil mare, domne și nu cu puradeii noștri de la secu ; el e omu rușilor...

— Am auzit-o și pe asta. Dar lansată, de cine ? De cine crezi ?

— De ruși ?

— A, nu rușii nu se ocupă cu fleacuri din astea, ei lucrează în mare, cu globul în mână... De secii noștri, iubite lambă : colonelul Stoica ori Staicu — dacă nu l-o fi chemând cumva Popescu ori Ionescu — a strecurat aceasta „informație", la München, unde păzea o expoziție românească de salam și de roșii.

— Așa o fi... Io o dețin de alci, de pe meleagurile patriei... Ai auzit o să mai auzi și altele. Și nu tre' să te superi pe oameni, lambă. Chiar dacă preiau, cum se zice : mecanic niște variante lansate de seci. Sânt amărâți oamenii, mă și când ești amărât, ești și rău. Și prost. Și-am ajuns în as menea hal de amărăciune — adică de prostie și răutate — că ne bucurăm când aflăm că altui amărât îi merge și mai prost — parcă tu nu știi... Pașaportu... Hârtia aia nenorocită la care visăm cu toții, da când o avem, nu știm s-o folosim. Că nu știm ! Și-alci îți dau dreptate când zici că... Uite, un exemplu — ești liber să râzi cât vrei : acu doi ani, am fost într-o excursie în Bulgaria cu oneteu' pe bază de listă, cunoști statutu' — nu-ți mai spun că făcusem v'o zece cereri și, în sfârșit, a unspea... Bă lambă, după trei zile, m-a pleznit un dor de casă... un dor din ăla, neaoșu, specific-național... Ai să zici că din cauza anturajului — că majoritatea era precupețe din astea, piețărese profilate pe excursii — duce lânțuri, salamuri și coniace aduce pielărie, mașinărie, parfumărie... Aiurea !, noi avem antrenament în materie de anturaj — poa' să fie cine și cât o fi, dacă io nu vreau să-l simt... Ai să zici că m-a apucat doru din cauză de Bulgarie, că ia să fi fost în Italia ori în Refegé ori în Franța, nu dădea el peste mine... Uiteă, lambă, ai cuvântu meu de om că m-ar apuca doru și din Franța și din Italia, dacă nu după trei zile, atunci după trei săptămâni — da to' m-ar apuca ! Și-atunci te-ntreb și mă-ntreb și-l întreb — întreba-l-aș ! — de ce să n-avem noi posibilitatea să verificăm doru'-ăsta de casă — la urma urmei doru de patrie, patriotizmu, nu ? — de la fața locului, din Franța, din Japonia, din... măcar din Ungaria, mă, c-am făcut și-acolo v'o nu ș' câte cereri și — sula ! Vine hârtia aia, formularu-ăla pe care o mână de securist împuțit scrie un simplu Nu. De ce, Nu ? Aiurea, da ce s'tem noi, de să avem dreptu la explicații ? Nu și basta ! C-o fi chestia cu dosaru meu, ca fost pușcăriaș ? C-o fi o turnătorie, de la slujbă, că m-am ușchit de la o întâmpinare, la Otopeni ? C-o fi...? Păi, dacă te-apuci să te-nfrebi, tu, care-i motivu, intri în balamuc, ajungi să te crezi ăl mai al dracu dujman al regimului. C-o fi chestia cu planu de respingeri, că tre' să-ndeplinească atâtea Nu-uri pe lună — lucrează și ei planificat, 'tu-i în planificarea mă-si ! Acu, băiatu ce să facă la cazu-ăsta, de Nu ? Să-i tragă o grevafoamei ? N-ar fi nici o premieră, câte greve a făcut la viața lui, mai ales la plumb... Păi, da și să mă declare nebun și să mă bage la Numărunouă ? Să-mi dau foc în fața Ceceului ? Ori mă fac scrum, ori numa-n sânge, tot de nebum mă ia, cum a scris de ăla care și-a pus foc, acu trei-patru ani. Și la mai urma urmei de ce să-mi dau io foc ? Să-și dea ei, 'le muma-n cur și io să fac pe pompieru voluntar, c-o canistră de penurie — fac io cinste ! Da-am cam luat prin șanț și ia mai dă-i în sictiru mă-si și pe ei și pașapoartele lor, noi nă fim sănătoși ! Hai noroc !

— Noroc, Mihule. Grozav, molanul, îmi aduce aminte de Lăteşti.

— Lăteşti, e-he ! Unde e ?... Bă, ce viață-mpuțită am dus noi, în Bărăgan : foame la cataramă, mizerie cât cuprinde, mai ales iarna, fur' de foc, spaimă de umflament că azi-mâine ne bagă-n sârmă, ca pe legionari... Da, mă, da'... Bă, mi-e rușine să recunosc, da recunosc : cea mai mișto perioadă din viața...

— De ce să-ți fie rușine ? Spune-o tare, că și eu o spun : acolo, în deo, m-am simțit liber, cum nu m-am simțit nici în...

— Ia fă-te că zici : nici măcar în Paris, că te bag, de nu mai ieși !

— Bine, nu zic. Nici n-ar avea legătură cu... Fiindcă, la Paris, desigur, eram liber, dar nu mă simțeam liber în nelibertatea generală, ca în deo... vreau să spun că...

— Las' că m-am prins : vrei să zici că într-o țară liberă, nu ești tot timpu cu gându la libertate fiindcă-o ai. Cum avem noi, acuma, aeru — este ? Nu ne gindim la el, decât dacă...

— Exact. Că ai adus vorba de Paris și de Lăteşti... La Paris, am scris o carte despre... o carte cu perioada din Lăteşti...

— Brava, mă ! Să trăiești, lambă ! M-ai uns la inimă cu chestia asta, că chiar mă gândeam, când ascultam Europa : ce dracu, domne, da povești mai concrete, ad că și niște chestii de să le fi trăit împreună noi doi adică — de ce nu scrie ? Ba ro, n-am fost colegi decât de deo, da ce, în deo nu erea lucruri interesante de scris? Da-aș... Să-u-mâna, mă — nu pentru locu-ăla de l-ai rezervat lui Mihu zis Lamba, ca tre' să-i fi păstrat și lui un loc în operele tale, măcar la șerpărie... da' așa ca chestie...

# O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

**văzută de Ion Cucu**

Ce se vede : **Radu Petrescu**

Omul de duminică : **Al. I. Ștefănescu**

Cireșarii **Constantin Chiriță și Pop Simion**

Afară-i vopsit gardu, înăuntru-i leopardu **Aleca Popovici**

Horia Dădescu ne arată Nevăzutele Uise

# ilie constantin

## Poétes roumains (1950-1973)

## *CONSTANŢA BUZEA*

**În „Arta poetică"**, Constanța Buzea pleacă de la un episod foarte cunoscut din **„Odiseea"**, operă care a obsedat tînăra generație de poeți din anii 60 ! episodul întoarcerii lui Ulise în Itaca sub înfățișarea unui cerșetor în zdrențe... Poeta sugerează că aedul Femios aflase despre întoarcerea lui Ulise :

Femios îl văzuse pe bărbatul amețit de atîtea valuri dar nu spusese nimănui nimic. Homer nu face nici o mențiune, dar n-are nici o importanță : chiar autorii antici își luau deplină libertate în tratarea detaliilor subiectelor mitologice. Iată deci cum, în fața celor care nu știu că vor pieri curînd, aedul cîntă la masa pretendenților :

un cîntec
care n-a ajuns la noi căci îl cînta
uitîndu-l...

Și iată că apare răzbunătorul : din zdrențele bătrînului disprețuit sare un leu care-și devorează victimele. Vine și rîndul lui Femios ; aedul încearcă să se salveze explicîndu-i situația. C. Buzea rămîne la metafora centrală : Ulise, pe care furia lui l-a transformat în **FIARA** ajunge astfel la ultima victimă ; în clipa cînd se apropie de Femios care-l aștepta cu spada ridicată ca să-l doboare, aedul știe deja că refluxul este inevitabil și că Omul va învinge fiara sîngeroasă în înfruntarea cu el însuși. Iată de ce aedul este „rezumat" de autoare drept un adevărat **exorcism** :

(...) Femios știu că leul se va face
om din nou
ridicînd la înălțimea săriturii ochiul-lege,
dezbrăcînd de blană trupul, rechemînd
ca din ecou
anii lui și deasa, minte și cuvintele de
rege (...) ;
El deschise ca un suflet lirei buzele
frumoase,
liniștit cerînd iertare-n care forța să
se-agațe,
vorbe vii de izbăvire labelor le aruncase,
amintindu-i forma pulpei ,inspirîndu-i
dor de brațe.
Pentru cap iertfi un cîntec sfînt și mare
unde zeul
cîntecelor să se lase așteptat de invocare
ochi de om primi puterea și auz ca să
asculte (...) ;

Sfîrșitul este o apoteoză :

Femios cînta din liră, se iertă pe sine
însuși,
ochii lui orbind pe ziduri, cer și mări
amestecînd.

Iată o modalitate de a sugera că arta are și o funcție expiatoare : printr-o autopedepsire, ca și Oedip, Femios își găsește iertarea pierzîndu-și vederea — ceea ce nu există în „Odiseea", dar nu intră în contradicție cu ea. Asistăm și la identificarea lui Femios cu Homer despre care legenda spune că era orb și că „amestecă cerul cu mările" adică legende cu zei și povestiri cu navigatori.

În sonetele de maturitate, C. Buzea pune sub semnul întrebării însuși actul poetic ; poezia este văzută drept ispășirea unei crime vechi și ignorate :

Sîngele cul, pierduți, ne osîndește
A fi prin cimitire de poeme ?

Și totuși scriitura poetică se justifică în mod existențial ; la vîrsta senectuții, întrevăzută cu o blîndă resemnare, poeta speră că dintre toate faptele vieții, atît în interiorul artei cît și în afara ei, rămîne doar „cenușa caldă" ca să umble prin lume pe aripi de lumină :

Cînd dintre toamne da-m-or la o parte,
În anotimpul de cucernice e,
Ascetizînd în alb ca o stafie,
Cu ochi de somn aș reciti o carte.

Nici nu mai simt cît sîntem de departe
Trăiesc în pace asonanța, rima.
A fi a doua, a rămîne prima.
Ridicolul meu frig amînă moarte.

Atît mai știe sufletul, umilul
Cu artă-n gesturi, dar și fără artă,
Nervilor rupți le recunoaște stilul.

Din tot rămîne doar cenușă caldă,
Pe care lebăzi tainice o poartă,
Dintr-o lumină-a lumii în ocalaltă.

Ronsard avertiza pe o tînără și frumoasă femeie care refuza să „culcuțe trandafirul" împreună cu el că va veni o vreme cînd își va regreta încăpățînarea:

Cînd tu vei fi bătrînă, veghind la luminare și la vîrsta visărilor nuanțate de regrete își va spune că, altădată :

Ronsard mă lăudase pe cînd eram în floare.

Constanța Buzea reia acest motiv, în parte ca să scrie cu totul altceva ! Tînăra femeie iubită este ea însăși, poeta care se întoarce în trecut citind o carte (A El !) „cu ochi de somn". Retrasă din lume („cînd dintre toamne da-m-or la o parte"), poeta nu va visa la iubirile trecute sau respinse. Obiectul preferat al reveriilor ei rămîne activitatea de scriitor („trăiesc în pace — asonanța, rima") dar toate acestea merită oare să le dedici o viață întreagă ? Da, răspund ierțetele, îndoiala nu-i justificată ; important este să scrii versuri ce nu se vor risipi ca fluziile — sufletul mai știe să recunoască stilul „nervilor rupți".

În lirica românească sentimentul feminin s-a ridicat rar la o atare înălțime de exprimare ; versul este grav, înalt, sigur, deseori lapidar :

Mormintele urcate pe coline
Nu par a se-nmulți. Părerea minte.

În cursa timpului cu generațiile grăbite, lumea este un joc de evanescențe întrevăzut „prin sarea lacrimei". O lume întreagă de sentimente, de existențe trăite, de așteptări și de mihniri :

În sarea lacrimei apune luna.

Începînd cu al treilea volum **„Norii"** (1970), Buzea, fără să-și restrîngă lirismul, îl structurează pe o direcție principală care o duce spre ceea ce ne place să numim **o poezie a evanescenței.** Din aceste poeme se degajă o ființă omenească rămasă în pragul contemplațiilor dureroase a unei lumi ale cărei pasiuni le trăiește numai prin privire. Poeta nu se implică energic în realitate ; rolul ei, singurul pe care pare că-l poate juca se mărginește la o dorință îndepărtată și fără speranță :

Flori mari de vînt ce crengile dezbină
Nu mai au har și muzică nu are
Nici luna destrămîndu-se pe mare ;
Gustul meu trist mai mult o înstrăina (...) ;

Deasupra, nori cu miezul în surpare.
Fructul enorm stă interzis în floare.
Un vid dizolvă orice-mbrățișare.

„Norii se numără printre obiectele poetice cele mai onirice. Sînt obiectul unui onirism cu ochii deschiși" (G. Bachelard [1]).

Norii care se ridică acolo sus („Îmi plac norii... norii ce trec... acolo... minunații nori !" exclamă „extraordinarul străin" al lui Baudelaire) au desigur un efect hipnotic asupra visătorilor. Aceste ectoplasme care se fac și se desfac transformă ființa omenească pierdută în contemplarea lor într-un spectator al existenței — petrecută în altă parte, fără să-l mai implice. Evenimentele sînt suspendate într-o așteptare aproape statică. Încetul cu încetul realitatea se destramă ca și norii, devine evanescentă. Poate din această cauză norii au un rol aproape terapeutic în convalescențe... :

Focul e șarpele meu
E un aforism, o relevă, o frază
Un păcat în care delirează
Sîngele rece al lui Dumnezeu.
Focul de care m-apropii
Cu dușmănie fierbinte,
Cînd scorpii
Sar veninoase umbrindu-mi lampa
cuminte,
Focul în care m-aș arunca
Într-o zi, într-o clipă de-a mea,
Dar de frică amin,
Aștept un timp curat,
Un întuneric disperat,
Un sînge bătrîn.

Versul inițial al poeziei „Focul e șarpele meu !" nu l-ar fi lăsat indiferent pe Gaston Bachelard, căci aici sînt folosite două simboluri centrale ale imaginarului poetic — FOCUL și ȘARPELE. Primului, Bachelard i-a consacrat **„La psychanalyse du feu"** ; despre al doilea a scris pagini importante în **„La Terre et les rêveries du repos"**. Focul este protagonistul poeziei despre care vorbim, cu el începe fiecare dintre cele trei strofe. În versul inițial, C. Buzea juxtapune suportul imaginarului repaosului terestru-șarpelc-suportului **complexului Empedocle** :

„reverie foarte specială și te generală în care dragost cu respectul pentru foc, in trăi și instinctul de a muri"

Cînd poeta afirmă că focul ei — imaginea frigului **opus** această apropiere este și ea sarpele — după expresia fol chelard : „este într-adevăr nimalizată".[3] Făcînd din fo C. Buzea compune o imagin în maniera lui René Char cinez în căminul meu, in din vatră ! Ambivalența cel boluri: unul și altul imagini Morții, se face puternic re „focul este șarpele meu" p pretată și astfel : n-am inc așa cum n-am nici în șar atitudine este evidentă în s în care autoarea declară că foc cu dușmănie fierbinte nesc din flăcări în stare umbră „lampa mea cuminte

Fericirea și mihnirea au, margine de fum prin care universul Constanței Buzea atmosferă de **convalescență** lata adesea. Bucuria cea m este corectată prin intelege lui temporar a tot ce se int sia de fericire este aproa parcă femeia ar spune jul ne bucurăm. Lumea ceala un nou răgaz. Un episod îl inspiră C. Buzea un cînt tății ce depășește instinctu prindă semnificațiile major tei, prin **DARUL** (sau, în **REFUZUL)** vieții :

Adio, fiica mea necunoscută
Grădinile spitalelor, imense
Clădesc în umbră calme re
Celor ce speră stînd pe cite

Și pentru înecați, cum lor
Cum vei rămîne trist îndii
Grădinile spitalelor inventă
Oglinzi din care vor să ia

Crima avu un gust, dar nu
Mi-as da, să fii, această fru
În care somnul nu închide

Ci numai o trăire de depart
Aștept să te visez. Eu rab
Un semn, al vieții căreia-i

În acest sonet, imaginile sedante, de parcă ar răspu de rău — dramei care fac **dul amniotic.** E vorba de existențial, evocat de im care speră pe o plută". C va putea să existe este co **cații.** Ultima imagine acva cată de „oglinzile din car să iasă" ca niște înecați ar luri.

**ADENDA**

**Cînd nu contăm în vremea**
**Cînd zeci de ani sînt șter**
**De glontele mărunt, de lin**
**Cînd apele-s făcute să înec**

**De ce să nu desfid surîsul**
**Ca pe-ale clipei stranii ac**
**De ce să nu mă-nredințez**
**Oricărui sens ce m-ar sort**

**Traducere din limba**
**Valen**

[1] **G. Bachelard** — L'air e Jose Corti 1943, p. 212.
[2] **G. Bachelard** — La p feu, Gallimard 1938, p. 35.
[3] **G. Bachelard**, La Terr ries du repos, José Corti,

# Cuvîntul ca religie

## Nichita Stănescu

Dacă Nichita Stănescu ar mai fi trăit astăzi, respirările sale nu ar mai fi fost amintiri, ci prezențe. Poate în trăirea acestor fragmente de portret ne-au rămas „Amintirile din prezent", deși, mai curînd, în afara timpului putem așterne umbra poetului, venit în lume de peste tot, cuprins de lume și dus de ea, pentru o trecere doar, o abdicare a vieții de la condiția ei primă, o moarte de nicăieri spre nicăieri, de vreme ce „nu există moarte, pentru că ea nu poate să depună mărturie din sine însăși. Ea nu are sine."

De aici, întrebarea cade aproape vertical, într-o rostire neprovocată : Avem dreptul la Nichita Stănescu ?

Noi, cei de acum, sîntem „politici", mai mult sau mai puțin prin chiar mărturisirea întrebărilor. Avea Nichita Stănescu o „politică" ? Și care era religia sa ?

Cei care l-au cunoscut altfel decît prin spiritul scrierilor sale, aceia care l-au cunoscut îndeaproape, vor fi știind mai bine și le vor fi rămas multe istorisiri și multe aduceri aminte despre omul Nichita Stănescu. Ceilalți încearcă a-și apropia omul-poet, în destăinuirile sale lirice și ale altora despre el, în credințele despre sine însuși și despre Sine.

„Politica" sa era cuvîntul **său.** Religia sa era **Cuvîntul.** Dimensiunile de spirit și de materie își află sensul în rostirea primordială, lumea își caută poeții, eul poetului pleacă din nemurire o clipă, doar, o viață („viața mea apusă / numai de dinainte de a răsări"), atît cît să existe într-un alt fel. Imaginația sa fiind o continuă trecere, neînchipuit de fertilă, apare ori de cîte ori pașii poetului își vestesc neodihna. Umblători prin lume și lumi, se opresc numai pentru a contempla și a îngenunchea, veghindu-și mîinile curate de pămînt și tîmplele, cum bat neritmic, premonitoriu : „Doamne, eu nu pot să mai mor ! / Mi-e viața veșnică și rană / și nu pot să mor / și ninge și nu pot să mor / și-mi este foarte frig cînd foarte ninge / și nu pot să mor!"

Rămîne, astfel, confruntarea cu iarna, cu iarna sa, cînd adevărul acestor trăiri va fi fost înțeles, fie și în parte. De atunci, albul solitar va fi devenit încă o nuanță a sufletului.

Și cum altfel ne-am putea închipui poetul, dacă nu „singuratec", cum își spunea, dar nu singur, atîta timp cît nevoia, aproape vitală, de prieteni era, în fapt, o nevoie de dialog cu sine mai întîi de toate, prin deschidere către ceilalți, prin reînvățare de către noi înșine a ceea ce sîntem. Și cum „sîntem ceea ce iubim", avem, iată, iluzia (care poate deveni șansă) a recreării lumii, prin iubire și iertare.

Am fost martorii unei lecții de viață, pentru că o viață este aceea trăită în „sentimentul cuvintelor", așa cum vor fi fost spuse și scrise de Nichita Stănescu.

Am reînvățat știința de a iubi și a ierta sau, cel puțin, încercăm să ne reorientăm față cu propria noastră lege interioară, a sufletului. Și dacă revelația devine posibilă prin cuvînt, numai atunci vom fi fiind liberi de noi înșine, mărturisindu-ne unii altora și toți, lumii de dincolo de noi.

Singura lecție a poetului, rămasă nescrisă (nespusă) este, poate, aceea de a îmbătrîni. A lipsit el sau am lipsit noi ? Cred că începînd din acea iarnă (ultimă în „măreția frigului" din care se vor fi născut altădată apropieri și depărtări de cuvinte, contraste, înălțări, patimi, adîncuri, idei sortite unei reconsiderări a conștiinței estetice, în afara oricărei finalități stricte, a oricărei predestinări incerte, eliberare adică, dintr-un sine preexistent spre un altul, existent întru abso că începînd din acea ul sim în fiecare an de la vățare, în timp ce „băt este prezent întotdeauna.

El, spre deosebire de are a se teme sau a nu privi ridurile palmelor timp, el, spre deosebire mai are tristeți în plus lumînări de aprins pen sau pentru cei duși, pen în afara acestor conștien memoriei pămîntului. E simplu : „El este, el este pe frunte... / El are ved El are puterea de a ved biciunea de a vedea. / puternic, / el are trup Dar Axios, Axios ! / El

Poetul a luptat cu si noi și a învins-o, simulii Mai mult, a intuit nevo înălțare, nerăbdarea fi noi în propria cunoaște bine și de rău, adevăru și dispar, lăsîndu-ne ins sistem de referință față cel puțin o (in)certitudi sufletul, urmează pașii absurdul de el, care va dul în conștiința firescul „absurd înseamnă a nu Înseamnă, din punctul poeziei, a fi firesc pentr va fi".

El, chemîndu-ne în mai înalte și halucinan ducîndu-ne acea „viziun lor" întru care existăm

**Christir**

# EPISTOLA SFÂNTULUI APOSTOL PAVEL CĂTRE FILIPENI

**CAPITOLUL 3**
**Adevărata dreptate. A-L urma pe Hristos.**

1 Încolo, fraţii mei, bucuraţi-vă'ntru Domnul ! Ca
vă scriu aceleaşi lucruri [22], mie nu-mi este greu, iar
uă vă este întărire.
2 Păziţi-vă de câini ! Păziţi-vă de lucrătorii cei răi !
ziţi-vă de'mprejurul tăierii [23] !,
3 pentru că noi suntem tăierea'mprejur, noi, cei ce'n
h Îi slujim lui Dumnezeu şi ne lăudăm întru Hris-
Iisus şi nu ne bizuim pe trup [24],
4 deşi eu aş putea să mă bizui şi pe trup. Dacă
eun altul socoteşte că se poate bizui pe trup, eu cu
ît mai mult :
5 tăiat împrejur la opt zile ; din neamul lui Israel ;
seminţia lui Veniamin ; evreu din Evrei ; după
ge, fariseu ;
6 după râvnă, prigonitor al Bisericii ; după drepta-
cea din Lege, fără prihană.
7 Dar cele ce-mi erau mie câştig, pe acestea le am
cotit pentru Hristos pagubă.
8 Mai mult însă, eu pe toate le socotesc pagubă faţă
nepreţuitul preţ al cunoaşterii lui Hristos Iisus,
mnul meu, de dragul Căruia m'am lăsat păgubit de
te şi le socotesc drept gunoaie pentru ca să-L câş-
pe Hristos
9 şi să mă aflu întru El, având nu propria mea în-
eptăţire, cea din Lege, ci pe aceea care este prin
edinţa în Hristos, îndreptăţirea cea de la Dumne-
, întemeiată pe credinţă,
10 ca să-L cunosc pe El şi puterea învierii Lui şi păr-
ia la patimile Lui ; asemănându-mă cu moartea Lui
11 să pot ajunge cumva la învierea cea din morţi.
12 Nu că am şi dobândit-o sau că de pe-acum am
ins la desăvârşire ; dar o urmăresc că doar o voi
bândi, de vreme ce şi eu dobândit am fost de Hris-
Iisus.
13 Fraţilor ,eu încă nu socotesc s'o fi dobândit, dar
a fac : uitând cele ce sunt în urma mea şi tinzând
cele dinainte,
14 alerg la ţintă către răsplata chemării de sus a lui
mnezeu întru Hristos Iisus.
15 Aşadar, câţi suntem desăvârşiţi, pe aceasta s'o
ıdim ; şi dacă gândiţi ceva în alt fel, Dumnezeu v'o
descoperi şi pe aceasta.
16 Dar de acolo de unde am ajuns să urmăm acelaşi
ptar, să gîndim la fel.
17 Fiţi laolaltă următori [25] mei, fraţilor, şi uitaţi-vă
aceia care se poartă aşa cum aveţi voi pildă de la

18 Fiindcă mulţi — despre care v'am vorbit adese-
iar acum v'o spun chiar plângând — se poartă ca
mani ai crucii lui Hristos.
19 Sfârşitul lor este pieirea ; dumnezeul lor este pân-
ele ; iar slava lor, întru ruşinea lor ; ei pe cele
nimeşti le cugetă.
20 Căci pentru noi, cetatea noastră e de la'nceput în
uri, de unde-L şi aşteptăm ca Mântuitor pe Dom-
l Iisus Hristos,
21 Care va schimba trupul nostru de smerenie spre
face după chipul trupului Său de slavă, potrivit cu
rarea puterii Lui ca pe toate Sieşi să le supună.

2 După unii comentatori, posibilă aluzie la o epistolă e nu ni s'a păstrat.
3 Între acest termen (katatomē) şi cel din versetul ur-tor (peritomē) e un sarcastic joc de cuvinte prin care vel asociază circumcizia iudaică (mai precis, pe cea iudaizanţilor) cu automutilările corporale din ritualu- orgiastice păgâne (vezi şi Ga 5, 12 şi nota).
4 Nu punem preţ pe circumcizie ca semn de aparte-ţă la poporul lui Dumnezeu.
5 Şi aici, a urma = a imita.

**din NOUL TESTAMENT**

**Versiune revizuită, redactată şi comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania sprijinit pe numeroase alte osteneli.**

**CAPITOLUL 4**

**Sfaturi şi îndemnuri. Pavel confirmă darul Filipenilor. Urări şi salutări.**

1 Aşadar, fraţii mei iubiţi şi mult doriţi, bucuria mea şi cununa mea, aşa să staţi întru Domnul, iubiţilor !

2 O rog mult pe Evodia şi mult o rog pe Sintihia [26] să aibă aceleaşi gânduri întru Domnul ;

3 te rog de asemenea şi pe tine, adevăratule Sizig [27], ajută-le şi tu, ca unora care laolaltă cu mine s'au luptat întru Evanghelie, aşa cum şi Clement şi ceilalţi împreună-lucrători cu mine, ale căror nume sunt scrise în Cartea Vieţii.

4 Bucuraţi-vă pururea întru Domnul ! ; şi iarăşi vă spun : Bucuraţi-vă !

5 Tuturor oamenilor să le fie cunoscută blândeţea voastră. Domnul este aproape.

6 De nimic nu vă'ngrijoraţi, ci'ntru totul faceţi-I cunoscute lui Dumnezeu cererile voastre prin rugăciune şi rugă cu mulţumire [28].

7 Şi pacea lui Dumnezeu, care covârşeşte toată mintea, să vă păzească inimile şi cugetele întru Hristos Iisus.

8 Încolo, fraţilor, câte sunt adevărate, câte sunt de cinste, câte sunt drepte, câte sunt curate, câte sunt vrednice de iubire, câte sunt cu nume bun, dacă-i virtute şi dacă-i de laudă, pe acestea să le gândiţi.

9 Cele ce-aţi învăţat şi-aţi primit şi-aţi auzit şi-aţi văzut la mine, pe acestea să le faceţi, şi Dumnezeul păcii va fi cu voi.

10 Mult m'am bucurat în Domnul că din nou a'nflorit purtarea voastră de grijă pentru mine — aşa cum de altfel, o şi aveaţi, numai că v'a lipsit prilejul.

11 N'o spun fiindcă aş duce lipsă, căci eu m-am deprins să mă îndestulez cu ceea ce am.

12 Ştiu şi să fiu smerit, ştiu şi să am de prisos, în orice şi'n toate m'am învăţat să fiu şi sătul, şi flămând, şi să am de prisos, şi să duc lipsă.

13 Pe toate le pot întru Hristos, Cel Ce mă întăreşte.

14 Bine-aţi făcut însă c'aţi luat parte la necazul meu.

15 Dar şi voi înşivă ştiţi, Filipenilor, că la începutul Evangheliei, când am plecat eu din Macedonia, în afară de voi singuri nici o Biserică nu s'a făcut părtaşă cu mine prin dare şi primire de daruri pe seama mea.

16 Că şi'n Tesalonic, o dată — ba de două ori — mi-aţi trimis ceea ce-mi era de trebuinţă.

17 Nu că eu caut darul, dar caut câştigul care prisoseşte pe seama voastră.

18 Am de toate şi am şi de prisos ; m'am îndestulat primind de la Epafrodit cele ce mi-aţi trimis, miros cu bună mireasmă, jertfă primită, bineplăcută lui Dumnezeu.

19 Iar Dumnezeul meu să'mplinească toate trebuinţele voastre după bogăţia Sa, cu slavă, întru Hristos Iisus.

20 Iar lui Dumnezeu şi Tatăl nostru, slavă în vecii vecilor ! Amin.

21 Îmbrăţişaţi-l pe fiecare dintre sfinţii întru Hristos Iisus. Pe voi vă îmbrăţişează fraţii care sunt împreună cu mine.

22 Vă îmbrăţişează toţi sfinţii, mai ales cei din casa cezarului [29].

23 Harul Domnului Iisus Hristos să fie cu duhul vostru ! Amin.

26 Două credincioase cu divergenţe de păreri.
27 Syzygos în greceşte înseamnă tovarăş de jug. Unii traducători îl redau ca atare (sot, insoţitor, tovarăş, asociat, împreună-lucrător) în timp ce alţii îl tratează ca pe un nume propriu. Textul de faţă optează pentru ceea de a doua soluţie, având în vedere şi faptul că Pavel face uneori jocuri de cuvinte pe nume proprii, cum este acela al lui Onisim (vezi Flm 10—11 şi nota). Adjectivul (adevărat, veritabil) — om care şi merită numele — vine în sprijinul acestei opţiuni.
28 Pentru ceea ce I ceri lui Dumnezeu să-I şi mulţumeşti chiar în clipa când îl rogi, ca şi cum ţi-ar fi dat. Pentru legătura intimă şi simultană dintre cerere şi mulţumire, prin credinţă, vezi nota de la Mc 11, 24.

29 E vorba, desigur, de funcţionarii, sclavii şi liberţii din serviciul curţii imperiale, convertiţi la creştinism.

fragmente

# Sinuciderea din Valea Rîului

## — «Jurnalul» Simonei D. sau triumful cărții asupra timpului —

**1. SCRINUL (NU CHIAR) NEGRU.** Sîmbătă seara, la ora cînd, neavînd încă la dispoziție Emanuelle, nefericita televiziune română difuza penultimul episod din „Twin Peaks", mă ocupam cu descifrarea unui cochet caiet de lecturi al și mai nefericitei **Simona D...** Nu știți cine-i **Simona D. ?...** Dvs. nu citiți „Ev. Zilei" ? Nici măcar „Ev. Nopții" ? ...?!?... Vreți să spuneți că nici măcar n-ați auzit vorbindu-se despre drama tinerei din Valea Rîului care s-a sinucis în noaptea nunții ?!? (Întîmplător, o ramură a familiei soției mele deține proprietăți în Valea Rîului, zonă pitorească de la poalele Parîngului, iar distinsa mea belle-mère a intrat în posesia mobilei de salon a familiei în care s-a petrecut tragedia. Garnitura achiziționată se compune dintr-o masă, șase scaune, o vitrină fără geamuri și un scrin aproape georgecălinescian. Forțînd scrinul cu o șurubelniță, am descoperit un caiet studențesc de dictando, protejat cîndva, cu multă sensibilitate, cu copertele înflorate și color ale unui calendar de perete. Veți vedea mai încolo, că acest detaliu nu e lipsit de oarece relevanță.).

**2. NU TU JURNAL, NU TU MEMORII...** Se pare că la originea dramei din 11 octombrie a.c., a stat tocmai acest jurnal cu coperte înflorate. Proaspătul soț citindu-l, a făcut o criză (de gelozie), s-a manifestat violent, iar purtarea sa a determinat sinuciderea care a cutremurat opinia publică din Valea Rîului. Culmea este că filele de jurnal au stat, și la propriu și la figurat, la baza (livrescă) a dramei. Simona D. s-a sinucis înghițind paginile (circa 60) incriminate de gelozia furibundă a soțului. Și poate că medicii de la spitalul local ar fi făcut o minune și ar fi salvat-o pe tînăra sinucigașă, dacă jurnalul n-ar fi fost scris cu stiloul, iar cerneala n-ar fi fost atît de toxică încît să ducă la o otrăvire aproape instantanee.

**3. ESTETICA JURNALULUI.** Vă veți spune, pe bună dreptate : **Dacă jurnal nu e, literatură nici că poate fi,** ghidîndu-vă după o mai veche anchetă a revistei **Caiete critice** (seria Bogdan Lefter). Poate că în linii mari, chiar așa și este. Totuși, ceea ce rămîne dincolo de jurnal constituie adevăratul triumf al cărții asupra timpului. Anume, elementele paratextuale vădit neliterare (dacă prin literatură înțelegem neapărat stil, ficțiune, dicțiune, emoțiune ș.a.m.d.).

Vom proceda, în consecință, la o explorare a feței (ne)văzute și prea puțin luate în seamă a pseudo-**Jurnalului Simonei D.**, nefericita sinucigașă din Valea Rîului. Pagina de gardă are ca element central o ilustrație cu trandafiri înrourați. Cuvîntul „JURNAL" apare de două ori : sus și jos. (A nu se deduce nimic de aici !) Numele propriu al viitoarei sinucigașe — **D...** este urmat, pe rîndul următor, de prenume — **Simona**, cît și de derivatele sale : **Mona** și **Monica.** (Influențe din Mihail Drumeș și Ionel Teodoreanu ?) Dînd pagina, vom observa, în contre-jour, că ilustrația cu trandafiri reprezintă, în fapt, un calendar format mic din 1986. Pe atunci, Mona-Monica avea doar 19 ani și nu citise **Pasărea Spin.** Ajungem pe pagina 3 : o singură frază, una capitală însă. Ghiciți ?... **„Cînd dragoste există, totul este posibil"** (Scrisul este școlăresc, puțin aplecat spre dreapta). Urmează trei pagini albe și o însemnare mîzgălită în grabă : **„Jurnalul e o colivie din care nu mai poți ieși !"** (Avertisment ignorat — de ce oare ? — de toți membrii Școlii de la Tîrgoviște). Aici, jurnalul propriu-zis se oprește, deși, la autopsie, medicul legist a descoperit, în stomacul victimei și pe esofag, fragmente încă lizibile. Citez, prin bunăvoința dr. C. Cuțitaru, cîteva dintre ele (numai cîteva, căci pe restul intenționez să le public în **Manuscriptum**, dacă mai apare, bineînțeles) : „...și să urlu este...", „(trat)amentul fabulatoriu", „Lorelei, e o vac(ă)", „azi, Fl, mi-a dat un...", „mamă de ce m-ai...", „urăsc jurnalul, (urăsc) tot".

**4. LECTURI DIN LICEU ȘI DE DUPĂ ACEEA.** Voi transcrie, în continuare, lista lecturilor Simonei D., așa cum este ea consemnată la finele jurnalului. Un veritabil coctail Molotov pe mîna unei amatoare (chiar fără să-i fi citit) de Borges și Umberto Eco. S-o luăm pe ani, deci : **1987. 1. Lorelei 2. Manon Lescaut 3. O viață** — Guy de Maupassant 4. **Dama cu camelii** 5. **Fiul risipitor** — Radu Tudoran 6. **Dimineața iubirii** — George Șovu 7. **Richard al III-lea, Hamlet** 8. **Crima din Orient Expres ; 1988.** 1. **Mînăstirea din Parma** 2. **Tristețea care se duce** — Doncio Țonev 3. **Frumoșii nebuni ai marilor orașe** 4. **Jennie Gerhardt** 5. **Te salut, fidelitate** — Ștefan Zidăriță 6. **Firul neîntrerupt** — Ioana Petrescu 7. **Pragul** — Titus Suciu 8. **Visul** — Zola 9. **Portretul lui Dorian Gray** — 10. **Crima lordului Arthur Saville** 11. trei nuvele de Sherwood Anderson. Ciudat, în anul Revoluției, 1989, nu găsim notate decît două cărți : **Quo Vadis** și **Veneția iarna** (Emmanuel Robles). În 1990, oferta este considerabil mai bogată : 1. **Invitație la vals** — Mihail Drumeș. (Fac o pauză didascalică : în timp ce efectuez aceste transcrieri, mă dedulcesc cu „Batoane de ciocolată cu spumă și aromă de căpșuni", dulciurile favorite, alături de prăjitura „Negresă", ale sinucigașei. Păcat de ea, că n-avea gusturi rele !) 2. **Theofano, împărăteasa Bizanțului** — Kostas D. Kyriazis. 3. **Eugénie Grandet.** 4. **Plăcerile jocului** — Chiril Tricolici. 5. **Anotimpurile mamei** — Stela Szentes. 6. **Comedianții** — Graham Greene 7. **Miezul nopții** — Julien Green 8. **Cutia cu bomboane otrăvite** (aici, înghit în sec !) — Anthony Berkeley. Anul 1991, ca și 1992 de altfel, poartă în dreptul său și mențiunea (masochistă) „La mulți ani !". Trei volume doar consemnate în 1991, stendhaliana **Armance** fiind flancată de **Zorii mireselor** de Domnica Gîrneață (cea care, promițîndu-i recenzentului Horia Gârbea o sticlă de whisky pentru notița inserată în „Luceafărul", i-a oferit pînă la urmă suma de 500 lei în timp ce acesta devora o porție de ceafă de porc la restaurantul Uniunii Scriitorilor, gestul fiind observat de subsemnatul și de alți consumatori) și de **Femeia sîngelui meu** (și) a lui Mihail Celarianu. Abia în 1992, sinucigașei îi revine pofta de lectură : 1. **Lidia** — Alphonse Daudet 2. **Femeia scump plătită** — José M. Carretero 3. **Crima de a iubi** — Paul Bourget. 4. **Poveste de dragoste** — Florence L. Barclay. 5. **Amanta neagră** — Louis-Charles Royer 6. **Templul iubirii** — Gheorghe Neagu 7. **Spre fericire** — N. Porsenna 8. **Promisiunea** — Danielle Estelle 9. **Instinctul fericirii** — André Maurois 10. **Tăcerile sau viața unei femei** — Marie Chaix. 11. **Thérese Raquin** 12. **O viață furată** — K. J. Benes 13. **Spitalul [mu]nicipal** 14. **Femeia ce nu trebuie i[...]** — Guido da Verona. 15. **Trand[...] destinului** — Roy Vickers 16. **D[...] Adeane** — Maurice Baring. 17. **[...] speranțe** 18. **Pasărea Spin.**

**5. AU OMORÎT-O EDITORII !** [...]lizînd cu un ochi răbdător și [...] nepărtinitor **brica-brac**-ul lect[...] nefericitei Simona D., putem co[...] că, deși cartea (fie ea cît de pr[...] va triumfa în veci asupra tim[...] (care nu mai are răbdare să-și c[...] că reflexele din standurile cu căr[...] la gurile metroului), cartea ma[...] resurse să triumfe și asupra o[...] (mai ales cînd e vorba de o fire [...]sibilă, care iubește și florile și [...] cu flori). Nu cărțile sînt sub pu[...] omului, ci bietul om va fi, pururea [...] cărți, între cărți, prăbușit litera[...]te printre cărți, precum perso[...] din **Orbirea** lui Canetti. Persona[...] clin să cred — după analiza rest[...] para- și meta-textuale ale **Jurn[...]** — că pe Simona D. n-au (sin) u[...] soțul gelos și remușcările primei [...]ci, mai degrabă, editorii...

**Dan-Silviu Boeres[cu]**

haiku

**Plouă.**
**Închid ochii**
**și mă trezesc în porii acestei hîrtii.**

## GLOSSĂ

In cîteva feluri cuvintele mă salvează. În loc să dorm stau și scriu, privesc în noapte casa de vizavi decupată pe cer, mi-e frică de iminenta mutare, de schimbarea poziției, de altă casă, de alți vecini, de altă casă de vizavi decupată pe-un alt cer, de-o mie de reflexe ale aceleiași litere pe care mîna ta o face într-un singur fel și ploaia care se dezlănțuie stîrnită de vîntul ce izbește-n pereți forțînd deschideri nevăzute, ploaia pe care nu o voi mai prinde pe această pagină, în această viață, ploaia care nu-i vizibilă pentru acești ochi ai mei cotizînd la atemporalitate cu fiecare privire rezemată pe-un obiect exterior tot așa cum pămîntului îi place să poarte densități diferite înainte de-a se mistui n marele gol.

Fără să aducă aminte de ceva, cuvintele amintesc de tot. Stau pe pat și îmi mișc degetele de la picioare și tăcerea din odaie mi se plimbă pe piele oprindu-se brusc parcă ajunsă la majorat și putînd să-și permită să se autodesființeze în numele unei libertăți îngăduite din afară. Taci pentru că ești mut, nu vezi pentru că ești orb — ce dureri umilitoare.

Să taci în ciuda accesului pe care-l ai la magnificența logosului, să nu vezi ca grevă a pleoapelor închise... O, să refuzi să fii atunci cînd ești — parabolă a umbrei care oglindește altă umbră, vas în care aduni exteriorul pentru că el e singurul prezent nelimitat.

Ți se pare că ai ajuns, strîngi degetele pe pix, e ora unu din noapte, calmul unor fațade inexistente, o[...] în care dormi și lipsit de cuv[...] poți visa, cînd țipi cel mai mic [...] vînt inteligibil sari din som[...] conștiința trece prin cuvînt, d[...] n-am gîndi în cuvinte am fi nem[...]ritori ori măcar longevivi ca d[...]finii ori broaștele țestoase.

Aud respirația cuiva, plouă în noa[p]te, pe străzi geamurile se ascu[...] unul de altul, nu poți ști niciod[ată] cînd ești mai predispus anihilării p[...] cuvînt căci vorbind aduci mărtu[...] de neființă, încerci insatisfac[...] trăirii ca simplă umplere a fusu[...] orar. Te adresezi primului trecăt[or] rugîndu-l să te privească c[...] te-ndepărtezi, să-ți urmărea[scă] umbra pe caldarîm, ori să spu[...] cuvinte de care el însuși se-ndoie[...] că trebuie spuse și să le-arunce [...] circa ta, convingîndu-se că tu le[-ai] spus pe cînd te-ndepărtai și te[...] sprijinit de zid ca să dai mai mu[ltă] siguranță acestei emisii verbale [...] atunci el a auzit mai bine, reuș[...] astfel să memoreze acele cuvinte [...] care acum n-a făcut altceva decît [...] le repete și, mimetic în noapte [...] se sprijine de alt zid dar fă[ră] aceeași siguranță ca a ta, însă cu [...] altă detașare sau — de ce nu ? [...] prins într-o neutră iluminare.

Te vei fi oprit pe-o stradă în dr[...]tul unui cuvînt, vei fi refuzat să me[rgi] mai departe, doar vîntul îți po[ate] dezlipi retina de lucruri, doar ne[...]țelegerea poziției tale în noapte [...] mai dă curaj să trăiești, ori po[ate] îți închipui că trecătorul căruia i-[ai] cerut să-ți privească îndepărtarea [...] și făcut-o și acum se miră cît [...] densă e umbra care s-a năpus[tit] asupră-i, ori frunze sunînd pe c[...]darîm pentru ultimul compromis [...] urechii...

**Constantin Abăluță**

# eugenia bădilă

## Vine un cal negru...

**Noaptea e o apă neagră**
**Care se prelinge**
**Dintr-o fîntînă neagră,**
**Cu ghizdurile negre,**
**Cu ciutura neagră ;**
**Și-n vremea cînd**
**Toate zgomotele**
**Se reduc la un punct,**
**Cînd iarba se coace-n pămînt**
**Vine un cal negru**
**Și bea apă neagră,**
**Vine un cal negru,**
**Tropotind negru**
**Nechezînd negru**
**Și bea apă neagră,**
**Și bea noaptea neagră ...**

## Păpușa

**Păpușa cu mîini și picioare**
**De lemn**
**Zăcea țeapănă**
**Într-un colț al odăii ;**
**Cu fața vopsită în roșu**
**Păpușa zăcea pe**
**Covorul roșu ;**
**Focul în vatră ardea roșu ;**
**Păpușa cu mîini și picioare**
**De lemn**
**Zîmbea stingher...**

## Rugă

**Tu lumină verde, roșie, galbenă**
**Nu mă orbi, nu mă strivi ;**
**De ce mă consideri pierdutul fără ochi,**
**Pierdutul fără glas,**
**Pierdutul fără chip ;**
**De ce mă azvîrli printre algele tale**
**Verzi, roșii, galbene,**
**În nisip ;**
**Nisip fără ochi, nisip fără glas,**
**Nisip fără chip ;**
**Cu o mînă de apă,**
**Cu o gură de nisip**
**Mîna nu va putea plămădi**
**Ochiul dorit, chipul dorit,**
**Glasul dorit ;**
**Tu lumină verde, roșie, galbenă**
**Răsfrînge-mă-n artă un pic ...**

## Ai uitat

**Cînd totul se va reduce**
**La o singură linie :**
**Timp, frunză, iubire, pămînt**
**Vom deveni fericiții care**
**Nu vor mai dori**
**Să fie fericiți**
**Căci necunoscînd de ce**
**Într-un punct**
**Te poți rătăci,**
**Vei vrea să alergi**
**Neștiind să mergi ...**
**Dintr-o linie se vor duce**
**Foame și sete, ură și dor**
**Și dintr-o dată sărăcit**
**În fața unui bazar de dorinți**
**Ai uitat să vezi,**
**Ai uitat să simți ...**

## Strania întîmplare

**Zăpada mă doare**
**Și nu materia în sine**
**Topită roată cu roată**
**În mine**
**Ci fluidul din fluturi**
**Ce-mi roiește în gînduri,**
**Pădurile de fîntîni**
**Căzute în somn**
**De ghețuri plutitoare ;**
**Eu sînt la pol**
**În plină vară**
**Zăpada mă doare**
**Și nu materia în sine**
**Ci strania întîmplare**
**De a o purta în mine ...**

plastica

# Un dar de Crăciun

Aşa aş caracteriza prima expoziţie de pictură a lui **Rareş Pantea**, care a onorat galeria „Simeza", în acest final de an, cu o suită de tablouri surprinzătoare prin acuratetea compoziţiei, harul narativ şi echilibrul rafinat al amprentei cromatice. Nu fac decît să transcriu aici starea de entuziasm pe care mi-a provocat-o descoperirea acestei noi voci

într-un ansamblu oricum dominat de remarcabile virtuţi solistice. Rareş Pantea este absolvent al secţiei de grafică, unde l-a avut ca maestru îndrumător pe Traian Brădean — personalitate ce s-a distins în ultimii ani mai mult ca pasionat şi inspirat pedagog decît ca mînu tor de penel. Şi este, probabil, reconfortant pentru un artist să se regăsească, în crepusculul carierei sale, în eruptiile creative atît de strălucitor împlinite ale ucenicilor săi. Şi mai este un amănunt, deloc lipsit de semnificaţie : deşi absolvenţi ai unei clase de grafică, mulţi dintre cei care au trecut prin mîna lui Traian Brădean au optat, mai devreme sau mai tîrziu, pentru pictura de şevalet, maestrul însuşi parcurgînd, la vremea lui, un asemenea periplu iniţiatic.

În expoziţia lui Rareş Pantea putem admira această dualitate perfectă dintre două genuri ce nu se exclud, dar care atît de convingător pot defini personalitatea unui artist, zestrea lui spirituală potenţialul de folosire a m ijloacelor tehnice şi de expresie pe care le-a deprins. Nu încape nici o îndoială că desenele din această expoziţie autentifică o gîndire plastică solid conturată, cu un discurs subteran difuz articulat, dar evident în rostirea lui, bazat pe un sistem de repere grafice limpezi, centrate pe forma şi expresia umană, dar supuse unei viziuni plastice amintind nu o dată de performanţele în materie ale unor maeştri de talia lui Vasile Kazar ori Octav Grigorescu. Nimic din insinuarea şi bogata gesticulaţie barocă pe care ne-o propun pe simezele alăturate picturile sale (deşi este evident că forţa expresivă a desenului său acţionează şi în lucrările de şevalet) nu apare prefigurată în grafica sa. Poate doar în alte personale anterioare, care s-au axat exclusiv pe desen, această deschidere să fi fost anunţată cumva, dar din cele ce ni se oferă acum această particularitate distinctă a picturii sale nu caracterizează şi creaţia grafică.

Rareş Pantea abordează, deci, genul cu simţul sigur al celui ce progresează cercetînd şi interogînd tot ceea ce intră sub incidenţa domeniului. E vorba, în principal, de problemele de ordin tehnic pe care le ridică pictura, raporturile de culoare corelate cu relaţia dintre formele care intră în cuprinsul compoziţiei plastice. Ca să nu mai vorbim de asidua preocupare a artistului de asimilare a unor structuri stilistice şi discursive pe care pictura universală i le-a furnizat şi pe care el le simte ca fiindu-i apropiate atît în planul viziunii, cît şi al picturalităţii. Putem regăsi, astfel, în pînzele acestui artist ecouri ale picturii prerafaelite, în desenul şi în atmosfera cu care îşi învăluie personajele, dar şi ale picturii germane şi flamande din secolele XVI—XVII ; dar nu ezită să introducă în această ecuaţie plastică, foarte complexă şi subtilă în planul juxtapunerilor stilistice, destule elemente ale construcţiei baroce şi surrealiste, care au făcut vogă atît la noi, cît şi în Europa ultimului secol.

Rareş Pantea pictează cu o ştiinţă a elaboratiei, pe care nici un exerciţiu anterior nu o anunţa, dar care mi se pare foarte potrivită tipului său de creator — mai apropiat de forma discursului plastic coerent, de forma de **saga ilustrată** şi cu voluptate narativă condusă, decît de construcţia alegorică, proprie geniului breugelian sau dalian, de pildă. Pictura lui Pantea este plăcută şi mesajul ei se desluşeşte cu uşurinţă, culorile sînt moi şi învăluitoare, în tonalităţi ce evocă temperele frescelor italiene străvechi. Un artist matur, cu gustul formei şi cu o remarcabilă forţă a construcţiei plastice.

**Corneliu Antim**

muzica

# Vraja sărbătorilor

Cu un firesc uimitor, după o jumătate de secol în care sărbătorile tradiţionale se desfăşurau pe ascuns, iar colindele se transmiteau cu teamă copiilor care astăzi au şi ei copii, mergem în sala de concert pentru a asculta lucrări scrise pentru sfintele sărbători de iarnă, ca şi cum aşa am fi făcut dintotdeauna. Nimic ostentativ sau decorativ — am fost invitaţi într-o seară, la sala Radio unde Orchestra Naţională, Corul Radio şi soliştii Sanda Şandru, Claudia Codreanu, Ionel Voineag şi Pompei Hărăştoanu, sub bagheta lui Horia Andreescu, au interpretat Oratoriul Bizantin de Crăciun de Paul Constantinescu ; în altă seară am poposit (cine a putut) la Muzeul Naţional Cotroceni, unde Corul Madrigal, ambasador de onoare al UNESCO şi recent declarat Bun al Patrimoniului Universal, ne-a încîntat cu piese mai vechi sau mai noi care vorbesc despre „Moş Crăciun cu plete dalbe", dar şi despre Naşterea Domnului. A doua zi, la Ateneul Român, Orchestra şi Corul Filarmonicii „George Enescu", soliştii Georgeta Stoleriu, Olga Csorvasi, Gabriel Alexandrescu, Mihnea Lamatic şi dirijorul german Jochner Weihner au prezentat Oratoriul de Crăciun de Bach, pentru ca, în seara de Crăciun, să răsune Simfonia a IX-a de Beethoven, avînd ca solişti (şi) oaspeţi dragi de departe — Viorica Cortez şi Ionel Pantea, dar şi de aproape — Ionel Voineag şi Simina Ivan, aria „Ah, perfido" de acelaşi compozitor — solistă Marina Krilovici, precum şi Cantata KV 619 de Mozart, solistă Ileana Cotrubaş, la pupitru directorul Filarmonicii, Cristian Mandeal, prezenţa sa avînd o semnificaţie aparte în acel concert oferit pentru stringerea de fonduri destinate refacerii Ateneului Român.

Au fost adevărate sărbători ale sufletului, cu săli pline şi interpretări de înalt nivel artistic, muzica reuşind, încă o dată, să desfiinţeze barierele dintre noi, aducîndu-ne aminte că, în aceste zile, bradul trebuie împodobit „cu steluţe argintii", copiii trebuie să colinde, iar Moşul, indiferent de economia de piaţă, trebuie să vină cu daruri. Clipe de reculegere, de linişte şi bucurie spirituală în care, mulţi dintre noi, am fi dorit să cîntăm împreună cu cei aflaţi pe scenă.

Dacă Oratoriul de Paul Constantinescu a răsunat, din nou, după 45 de ani de tăcere, asemeni Oratoriului bachian, dacă superbele colinde tradiţionale purtînd semnături precum Chiriac, Cucu, Monţia, Lungu ş.a., au reînceput să fie difuzate fie pe discuri, fie la posturile de radio şi televiziune, în interpretarea minunatului Madrigal care, în curînd, va sărbători 30 de ani de la înfiinţare, în schimb concertul din 25 decembrie a reunit, solişti pe care nu i-am ascultat de mulţi ani în vocal-simfonice — Ionel Pantea a interpretat Simfonia a IX-a de sute de ori la Cluj, la Bucureşti sau în străinătate. Viorica Cortez a cîntat de nenumărate ori, în această partitură, începînd chiar cu debutul său ca solistă, la Iaşi, la doar 17 ani, iar Ileana Cotrubaş, pentru că nu a cîntat niciodată această lucrare în completare (şi compensaţie), a propus un opus mozartian Oricum, dl. Mihai Constantinescu, directorul ARTEXIM organizatorul acestui concert, afirmă că monumentalul opus beethovenian nu s-a mai cîntat la Ateneul Român de mai bine de un deceniu. De ce s-a optat pentru Simfonia a IX-a? Pentru a răsuna din nou, simbolic, în templul artelor româneşti (care sperăm să renască), în ziua Naşterii Domnului, pentru că textul „Odei bucuriei" vorbeşte despre prietenie, fraternitate şi iubire între oameni ceea ce, după cum a spus d-na Ileana Cotrubaş, reprezintă aspiraţii de mare actualitate în haosul din întreaga lume. Este motivul pentru care d-sa a ales Cantata KV 619 de Mozart, al cărei text se adresează aceloraşi nobile sentimente şi ideaturi. Aria de Beethoven s-a lipit şi ea pe lîngă simfonie.

De ce nu s-a cîntat Oratoriul de Crăciun în 25 decembrie, în locul simfoniei beethoveniene rămîne un mister, asemeni tăcerii numeroaselor firme particulare cărora care au fost lansate invitaţii de participare la acest concert menit a strînge fonduri din buzunare mai puţin goale. Să fi fost, pentru milionarii noştri, prea mare suma de 25 mii lei sau, pur şi simplu, nu sînt melomani ? Oare cei care onorau celebrul „daţi un leu pentru Atheneu", acum un secol, erau cu toţii pasionaţi de muzică? Greu de crezut — poate doar mai cu suflet şi simţire. Oricum, Atheneul a putut primi, în urma acestui concert, un dar de Crăciun valorînd 3 milioane, iar noi am fost răsplătiţi cu un concert-caleidoscop care s-a vrut a fi asemănător celui de la Viena. Dă-ne, Doamne, mintea cea de pe urmă şi muzică bună ca dar de la Moş Crăciun...

**Anca Florea**

parţial color

# Omagiul colaboratorilor

Sigur, la sfîrşit de an, se fac unele clasamente, se oferă premii, se elogiază performerii, se aduc mulţumiri unor instituţii generoase, se alcătuiesc bilanţuri — dar cîte nu se întîmplă, ca sfîrşitul să pregătească un nou început, mai rodnic şi mai bogat ! — dar puţini se gîndesc şi la personajele noastre, la eroii foiletoanelor care, înfruntînd popularitatea ce le-o creăm, nu se dau cu una cu două bătuţi, rămînînd uneori ce-au fost, ba devenind ceva şi mai mult, fiindcă multora chiar le prieşte publicitatea. Vrem nu vrem să acceptăm, fără dezinvoltura şi explozia lor, multe texte ale noastre ar fi anoste, sarbede, plicticoase. Rău ar fi şi păcat ar fi !

Aşadar omagii vedetelor micului ecran, tuturor celor care se dau în spectacol, voluntar sau involuntar, rămînînd în acelaşi timp personaje de orice plan. Din atîţia cîţi ne-au inspirat, ne este foarte greu să stabilim o ierarhie anume, de vreme ce înghesuiala e mare aici. Am putea spune că echipa, în totalitate, a jucat impecabil, dar ce facem cu înlocuitorii, fiindcă şi ei au fost în formă, depăşind uneori chiar şi pe titulari. Ajungînd aici, nu ştim ce să admirăm mai mult, mahmureala lui Roşiianu sau verbiajul găunos al Rodicăi Beclean, care, iată, după o vreme de cantonamente, pesemne pentru a-şi linge rănile, revine în forţă, acum, în final de stagiune, plasindu-se, ca întotdeauna, de-a stînga tatălui (sau ce i-o mai fi fiind acum !), amintindu-ne mai ieri că în România ar fi existat o veritabilă revoluţie.

Şi noi care credeam numai aşa ceva ! Nu ştim ce-o fi gîndit Costin Buzdugan, dar îl vedem doar cum se exprimă în binecunoscutul său balans telegenic, şi ne este de-ajuns. De cînd s-a repartizat la tribuna nonconformiştului parcă şi-a sporit şi crizele de identitate. Aşa să-i ajute consiliul audiovizualului ! Fiindcă pe ajutorul nostru poate conta oricînd. Numai nu ştim dacă nu-i prisoseşte cumva. Scamatorul de marcă, I. I. Brătianu, a trudit din greu pentru conturarea propriei sale imagini dar, absentînd o perioadă de la microfoane, a dat posibilitatea şi altor noi veniţi (sau ne-aveniţi) să-i atingă gloria. Şi, în ritmul în care îşi aruncă în circuite glasurile lor dogite, barzii de la Bîrca şi Batimanu — deci avem şi noi B.B.-ul nostru ! — pun în umbră pînă şi pe Dumitraşcu, cîndva, întruparea lui Caţavencu, Farfuridi, Brînzovenescu, Gagamiţă, în aceeaşi carcasă. Reînviat, Ciuruitul ar fi mîndru de evoluţiile acestora şi i-ar pune la însăminţat, alături, în cimitirul Ghencea. Că veni vorba de Odios doamne ce cîntece de slavă mai fredonează şi Smaranda Jelescu, după părerea multora, vîrful de lance al unei trupe care nu se predă încă. Oare cine i-o fi asigurînd muniţia? Să fie Stănculescu ? Să fie Dănescu? Poate să fie oricine, atîta vreme cît teroriştii nu şi-au căpătat nici în acest an un nume, deşi ei sălăşluiesc printre stele, grade, minute şi secunde. Matematica şi filosofia armelor trăiesc într-o simbioză perfectă. Pe Răzvan l-au sacrificat, plasîndu-l mai sus, de la etajul 11 la altul nenumerotat, în schimb, vidra sa, Valeriu, şi-a consolidat poziţia, şi, asemenea Rodicăi Beclean, cade tot în picioare, deşi mulţi cred că a căzut cu partea opusă a acestora. Cap de pre-văzător. Noi, admiratorii săi, am fi trişti dacă ne-ar părăsi aşa cum a făcut-o Felicia Meleşcanu, după ce adoratul ei soţ merge pe cai mari, altfel zis' în avioanele planetare. Dezamăgiţi am fi dacă ne-ar saluta într-o bună zi Dona Tudor, impecabila noastră craiţă de campanie, rivalizînd în ţinută doar cu Marioara Murărescu, mult sărbătorita celor zece ani de activitate neîntreruptă, pusă în slujba a două regimuri şi a mai multor directori de conştiinţă. Aşteptăm douăzeci, treizeci, ba chiar cincizeci de ani în televiziune, pentru a înscrie o pagină memorabilă în arta noastră anonimă, fiindcă folclorul cam aşa se defineşte.

Să sperăm că emisiunile anului 1993 vor avea acelaşi şarm şi că, datorită lor, textele noastre vor primi suculenţa şi spontaneitatea acestora pentru ca tot cititorul să fie încîntat, iar teleastul să rămînă mereu în atenţia noastră. La mulţi ani, stimate personaje ! La mulţi ani, dragi colaboratori !

**Marius Tupan**

cartea străină

# Un jurnal din secolul al XVIII-lea

John Wain, „tînărul furios" de odinioară, nu călătorește pentru prima dată în secolul al XVIII-lea. A făcut-o cu un număr de ani în urmă, cînd a oferit publicului englez o excepțională biografie a emblematicului personaj ce s-a numit Dr. Johnson. O face de data aceasta din nou, asumîndu-și sarcina dificilă de a edita un breviar de excepție din moștenirea literară cea mai prețioasă*), rămasă de pe urma lui James Boswell. Și trebuie precizat că această întoarcere în timp nu este nicidecum o evadare în trecut ci, mai degrabă, demersul unui artist îndrăgostit cu pasiune de acel jovial și senin secol al XVIII-lea englez, cărula editorul îi recuperează una din operele sale fundamentale ce a fost revelată publicului abia spre sfîrșitul deceniului al 3-lea al secolului nostru. Se știe, de altfel că volumul imens de materiale — epistole, notații zilnice de jurnal intim, memorii, și însemnări de călătorie — ce au rămas de la carismaticul laird scțian, James Boswell, au stat în umbra uitării aproape 200 de ani, pînă ce, în aventuroase împrejurări, au fost descoperite și a hiziționate de un îmbătimit bibliofil pentru a intra apoi în posesia cercetătorilor de la Yale University, ce, de mai mulți ani, se ocupă de editarea celor aproape 8 000 de file de manuscris, într-o riguroasă ediție critică, fără a fi ajuns însă nici pînă acum la încheierea acestei monumentale opere. Fragmente din ceea ce se numește cu un termen generic „Jurnalele lui James Boswell" au fost descoperite și în secolul trecut, fiind publicate în 1856, dar adevărata ieșire la lumină a prețiosului manuscris s-a petrecut, așa cum am văzut, de-abia în secolul nostru. La data aceea însă, Boswell era deja, de multă vreme, o personalitate consacrată pe deplin atît în literatura engleză cît și cea universală căci prin biografia dedicată ilustrului Dr. Johnson — marele lexicograf și eseist, el însuși un original biograf — se dădea contur și strălucire unei specii ce mai apoi avea să cunoască, cel puțin în literatura engleză, o viguroasă și constantă înflorire. Descoperirea stufosului „Jurnal" prezenta încă o semnificație aparte. El revela o fațetă, dacă nu neașteptată, cel puțin fascinantă a lairdului de la Auchinleck. Căci între fruntariile largi ale acestui manuscris se afla în germene un roman jurnal, o originală narațiune fluviu, relatată pe mai multe voci, un bildungsroman sau, poate, mai bine zis, o imensă cronică, o oglindă fermecată a acelui insolit secol al XVIII-lea englez. Jurnalul este totodată dosarul amplu al unui roman în devenire și, prin bogăția, varietatea unghiurilor de abordare a vieții, prin mobilitatea sa interioară, își vădește o neașteptată modernitate. John Wain nu întîmplător l-a abordat. El a știut astfel să realizeze o selecție ce înfățișează cititorului de astăzi o operă bine articulată din care figura celebrului memorialist transpare nealterată, palpitînd de viață alături de lumea plină de vigoare a propriului său univers. John Wain vede în Boswell un mare precursor al literaturii moderne. I se pare a desluși aici ceva din mecanismul intim ce a dus la scrierea amplului poem „Preludiul" de W. Wordsworth ,vede în filigranul acestei scrieri o personalitate aparte, aflată sub semnul „spleen-ului", anticipînd „Florile Răului" baudelairiene și, de ce nu ,o aventură intelectuală și artistică ce prevestește experiența lui Proust sau a unui James Joyce din „Ulise". S-ar putea ca toate aceste analogii să fie pînă la un punct reale. Sigur este însă că James Boswell a fost prin excelență un om al timpului său. A conceput o operă de o dezarmantă sinceritate, ce, pe un alt plan, în spațiul literaturii engleze, ilustrează demersul uman și spiritual din „Confesiunile" lui Rousseau despre care, de asemenea ,s-a spus că reprezintă un nod prețios din care s-au tras multe din firele literaturii moderne. Boswell a fost apoi un om al unei „epoci de tranziție". A trăit în plin neoclasicism și iluminism, dar a avut sensibilitatea și avînturile unui sentimentalist și ale unui preromantic. A suferit din tinerețe, după cum se confesează în foarte dese rînduri, de melancolie ,spleen și ennui (chiar acestea sînt cuvintele pe care le folosește) boală ce spre finele vieții s-a agravat tot mai mult grăbindu-i, s-ar părea, sfîrșitul .Și oricît de asiduu ar fi fost în a urma sfaturile prietenilor pentru a risipi pîclele dese ce-l învăluiau mereu — și-a presărat camera cu capere, l-a citit pe Burton, autorul „Anatomiei melancoliei" și cîte n-a mai încercat — maladia ce peste un număr de ani avea să facă atîtea ravagii în romantism s-a dovedit mai rezistentă. S-ar putea chiar ca uneori Boswell să fi savurat cu voluptate această suferință, socotind-o un lux, căci, oțios și cuprins de stenahorie, vegeta în pat ore în șir, dînd frîu liber imaginației pe care o considera facultatea sa cea mai de preț. Oricum însă, în opera sa, rămîne în mai toate cazurile un neoclasic căci stilul său este epigramatic și sobru, mărturisind o permanentă propensiune spre echilibrul rațiunii și bun simț — acel common sense — specific spiritului augustan. Dar tocmai această contradicție și ruptură între ființa sa intimă și stil dau jurnalului o tensiune interioară ce face ades stilul să se preschimbe, devenind plin de nerv mozaicat și zigzagat, depășindu-și și în acest plan momentul și epoca. Boswell a fost apoi un cronicar, „un însoțitor" al timpului său. Din paginile „Jurnalului" reînvie o epocă și o lume. Curios, înzestrat cu o memorie prodigioasă, cu un auz ce înregistra totul cu fidelitate, Boswell a fost mai presus de toate un artist capabil să aducă în opera sa omul și freamătul vieții. Jurnalul se constituie astfel într-o imensă și fascinantă galerie umană. Și dornic de a se afla mereu în preajma unor celebrități, paginile sale abundă în figuri exemplare .Numai că el nu este un snob ci „colecționează" celebrități dintr-un sentiment de venerație, ba chiar de pioșenie față de oamenii aleși. Dacă din paginile sale reînvie cafeneaua londoneză, strada cu pitorescul ei, cercurile aristocratice, dar și lumea mai modestă a rîndașilor și burgheziei, călătoria cu diligența la Oxford, în tovărășia unor amuzante chipuri pe care le zugrăvește cu neasemuită savoare din „Jurnal" nu lipsesc însă, mai ales, figurile lui Samuel Johnson, Sir Joshua Reynolds, Sheridan și Goldsmith, Macpherson și marele actor David Garrick ,surprinși toți în momente revelatorii, rostind replici memorabile, protagoniști ai unor scene dialogate de o molipsitoare forță. Portretele lui Boswell au precizie, ele trădează ceva din eleganța și finețea neoclasică a micilor basoreliefuri ce împodobesc faianța de Wedgwood, dar nu de puține ori au profunzimea gravurii peste care cu sensibilitatea sa preromantică, scriitorul pune delicate pete de culoare. Avînd vocația prietenției, Boswell îl cunoaște personal și pe Rousseau pe care ni-l înfățișează pitoresc, înveșmîntat în costum armenesc, veșnic ipohondru ,iubind solitudinea dar dînd dovadă de multă generozitate sufletească. Îl întîlnește apoi pe Voltaire și are prilejul rar de a nota gîndurile lui David Hume, neîncrezător în nemurirea sufletului chiar și în clipele ce-l apropie de marea trecere. Dar figura cea mai pregnantă a „Jurnalului" rămîne tot cea a lui Johnson, marele său mentor și prieten, pe care Boswell ni-l înfățișează cînd strălucitor prin replicile sale înțelepte, cînd gurmand sau melancolic, veșnic același cărturar ce-și pune cărțile în ordine sau discută doct și pasionat cu Alexander Boswell, tatăl scriitorului, în biblioteca acestuia tîmplă cu prețioase ediții ale clasicilor greci și latini. În sfîrșit, Boswell nu trădează nici o clipă simptomele unei hipertrofii a personalității. Este calm, echilibrat, modest, deși nu lipsit de orgolii, și ne mărturisește cu o ingenuă sinceritate totul despre sine. Iubăreț foarte, a căutat dragostea pretutindeni — în alcovul „doamnelor de calitate", la colț de stradă ,în lăcașuri taine ale desfătării, oriunde i se oferea. Mărturisește că la slujba religioasă, în ciuda pietății, gîndurile i se îndreptau spre chipul iubitei. S-a molipsit de boli lumești, a intrat disperat în panică dar odată tămăduit s-a lăsat în voia firii sale — etern îndrăgostit — și sfidînd orice riscuri, a alergat din nou în brațele iubitelor. Într-un secol al galanteriei, Boswell nu a fost un lubric ci a rămas toată viața un entuziast și un ingenuu al Erosului. La mai bine de 40 de ani ,avînd soție și copii, se comportă ca un adolescent. Condus de o slujnică să viziteze casa unui prieten, nu rezistă tentației și îi fură acesteia o sărutare. I s-a părut că în acele clipe, tînăra fată era aidoma unui înrourat și proaspăt trandafir, mărturisește el în „Jurnal". Mult entuziasm și pasiune a pus Boswell și în exercitarea propriei sale profesiuni. Avocat pledant ne înfățișează cu o știință a narațiunii, ce depășește cu mult fruntariile secolului său, drama unui prim client, John Reid pe nume, care, ulterior acuzat de hoție, sfîrșește tragic în streang. Paginile dedicate acestui „nefericit caz" sînt poate cele mai dense, cele mai moderne din „Jurnal". Dincolo de patosul uman ce le animă, vom găsi aici o proză tensionată, halucinantă, în care taina sfîrșitului, a confruntării individului cu moartea, analiza exactă, minuțioasă, de o sumbră gravitate a extincției sînt înfățișate cu o mînă de maestru. Inimos și dornic de a-și salva cu orice preț clientul, Boswell vrea să-l resuscite pe condamnat după execuție. Și în acele cîteva pagini în care sînt ascunse datele anatomice ale execuției, Boswell pare a atinge ceva din atmosfera „Tainei esafodului" de Villiers de L'Isle-Adam, din „Jurnal" lipsind însă „cruzimea" rece din povestirea scriitorului francez. Spre sfîrșitul vieții Boswell se simțea tot mai mult copleșit de melancolie și neîmplinire, se temea că opera sa capitală va rămîne netermi nată. Dar în 1791, „Life of Samuel Johnson" apare totuși și succesul este enorm. Lipsit de prietenii scumpi inimii sale pierzîndu-și soția pe care a iubit-o cu pasiune, și neglijat de cei pe care îi considera aproape, Boswell este tot mai de primat. Johnson, marele său prieten, ce în preajma căruia „avea sentimentul c se înalță în sferele superioare ale firii" s stinsese de mult. Fiul său James, îi scri afectuos și plin de înțelegiune, că dup o viață trăită în preajma unor oamen minunați, după ce a publicat cîteva oper remarcabile, n-ar avea de ce să se ma plîngă. Dar totul este în zadar. Nici lectur comediilor lui Terențiu nu-i insenineaz fruntea. Boswell va mai schimba cîte v scrisori cu eminentul shakespeariolog, Ed mund Malone, și, în 1795, la vîrsta de nu mai 55 ani, moare după o scurtă suferin ță. Era deja celebru. Și totuși poster'ita tea i-a descoperit o față nouă. Căci „Jur nalele", cartea sa de taină, este o oper bogată, vie, modernă, ce completează i mod cu totul fericit profilul unei perso nalități ce părea că nu ne mai rezerv nici o surpriză.

**Virgil Lefter**

*) „THE JOURNALS OF JAMES BO WELL — 1761—1795", EDITED AND IN TRODUCED BY JOHN WAIN, WILLIA HEINEMANN, LONDON, 1992.

# Între ideal și toleranță

Democrația înseamnă toleranță la ideile altuia, dar nu înseamnă nicidecum cameleonism, trecere de la o idee la alta pentru a-ți menține scaunul. Se va spune : și apostolul Pavel, și primii creștini, au fost înainte „păgîni" sau au fost evrei. Da, este adevărat ; dar convertirea acestora la creștinism a fost adevărată, căci a fost convertire la martiriu, și nu interesată, la privilegii, adică la ciolan.

Toleranța față de alte idei, caracteristică a democrației — și nu ne referim la indiferență, care este degenerare și moarte a democrației, căci înseamnă lipsă de idei și închistare în propriul egoism, măcar consumistic în apus și de supraviețuire în est — este totuși o renunțare parțială la propriile convingeri, la un „adevăr" absolut, de „cruciadă", o renunțare care a făcut însă posibilă libertatea de opinie, de expresie, bun fundamental al societăților moderne.

Spiritul de „cruciadă", spiritul care a animat războaiele religioase din prima jumătate a secolului XVI pînă la — grosso modo — 1648 (pacea westfalică), dispare după un secol și jumătate de războaie civile teribile, din experiența tragică a acestora, Europa occidentală descoperind toleranța religioasă, adică fundamentul pe care a fost clădită toleranța ideilor și apoi liberalismul și democrația.

Dar nu este la baza „politicianismului" modern, ajungînd pînă la cameleonismul comunist pentru putere din zilele noastre, ceva și din pierderea acestui punct ferm, acestei credințe ferme într'un adevăr ?

Fascismul — pînă la sfîrșit — și la început comunismul, au fost probabil o reacție la acest relativism, lipsă de credințe și ideal în afara aceluia negustoresc dacă se poate chema așa, al lumii contemporane, ieșite din toleranță, devenită apoi exces de toleranță, la urît, monstruos, incivilitate. Ele au fost într-un fel în istoria Europei, punctul de reînnodare cu războaiele religioase.

Cioran spunea că tot ceea ce este tînăr crede ferm într-un adevăr absolut ; adevărul absolut este unul din chipurile, sau vocația latentă, a dictaturii. Adevărul absolut este intolerant.

Problema zilelor noastre este însă aceea a excesului de toleranță în societățile democratice ; toleranță către urît patologic, care înăbușă ceea ce este viu și frumos în noi.

Așa cum spunea celebrul autor al „Florilor răului", tot ceea ce este frumos și nobil este artificial, rezultatul rațiunii și al calculului. Virtutea este deci — în acest sens — artificială, supranaturală, crima este naturală !

Aceste rînduri surprind. Dar ele se referă la o natură și o societate pervertite, post-edenice, în care, trebuie să o recunoaștem, primează legea l „mors tua vita mea". De aceea a fo necesară apariția statului — a unei fo mații artificiale —, la început de dre divin, a unei elite conducătoare, a nui cod de legi, într-un cuvînt a cu turii, cu tot caracterul ei artificial sumă a sublimațiilor sau a satisfa țiilor neîmplinite de care se tot vorbeș de la Freud încoace, încercînd a întoarce omul la instincte.

Deoarece tot ce este bun și frumo ca o plantă de seră, ca orice este „a tificial", rod al culturii, are nevoie ocrotirea societății sau a statului ; ve de aceea și actuala criză a culturii țările post-comuniste, față de econom de piață sau criza morală și chiar bi logică a societăților unde statul laic și ateu — a renunțat în numele tol ranței la orice funcțiune etică.

Spiritul epocii noastre de camele nism comunist sau în altă parte de p liticianism fără ideal, este departe vreun adevăr ferm sau ideal, de ca totuși societatea și oamenii, menținî toleranța, adică echilibrul dintre fan tism și indiferență, au nevoie ca de a

Calea de ieșire din această lege necesității organice — mors tua v mea — este supranaturală, a miracol lui, a virtuții, fiindcă în acest sens ț țelege Baudelaire artificialul.

Dar ce minune este mai mare dec nașterea lui Cristos ? A existenței ur religii care învinge prin martiri, p virtute la gradul eroic, suprem, și ca după 2000 de ani, printr-un plan și coincidență de dincolo de înțeleger și puterea noastră, face să coboare ste gul roșu al crimei comuniste de Kremlin, unde părea înfipt veșnic, chiar ziua nașterii Fiului Omului ? I mormântând pentru totdeauna în ch această zi, pe cel mai mare dușman l-a avut creștinismul, anume ateisn de stat sovietic.

A cărei primă minune, vestitoare premergătoare acesteia, s-a adeverit s'a ales în chiar țara noastră, cu ani mai înainte, punînd astfel ț noastră în planul central al Proniei rești, în acel Crăciun 1989. In hoc sig vinces !

**Emil Rațiu**

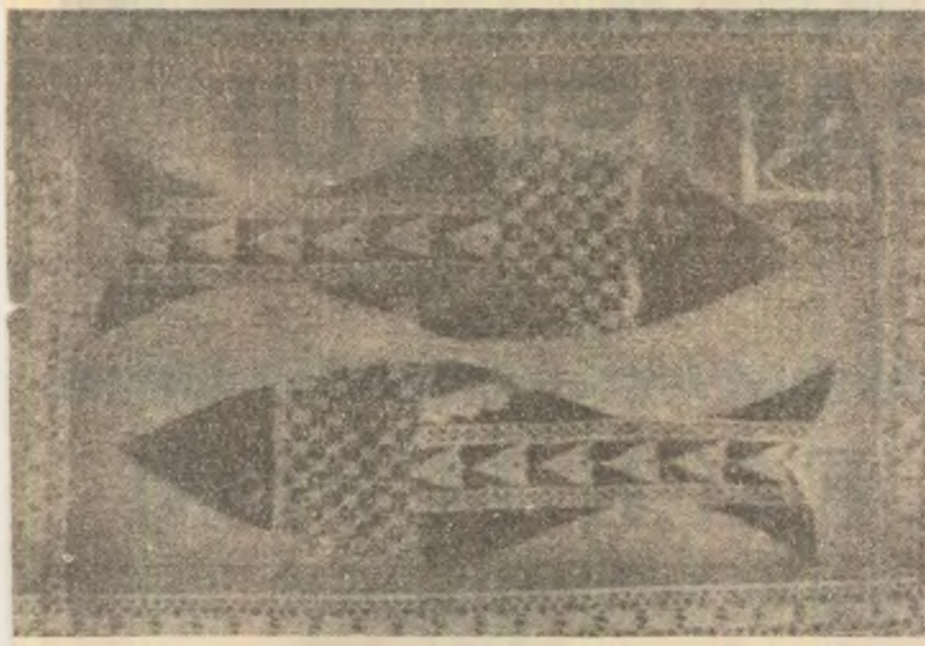

În această pagină — reproduceri după tablouri de Mariana Scherg

# Expoziția Marianei Scherg

## a Haus der Begegnung din München

**Născută în 1943 la Brașov, Mariana Scherg și-a petrecut copilăria și adolescența în regiunea din jurul Branului și Zărneștilor. A absolvit Institutul de arte plastice din București în 1969 și a expus, începînd din 1970, pictură și artă vestimentară în Brașov, Sibiu și București. În martie 1990 se stabilește, împreună [...] soțul său, scriitorul Georg Scherg, în localitatea Mössingen, de lîngă Tübin[gen] din Germania.**

Un eveniment deosebit la Haus der [Be]gegnung din Munchen a fost expozi[ția] Marianei Scherg, al cărei vernisaj a [av]ut loc la 19 noiembrie 1992.

[A]nimată de dorul de a-și revedea, fie [ș]i în închipuire locurile natale, Maria[na] Scherg și-a propus să reconstituie [o ser]ie de peisaje preferate, după schi[țe și n]otații luate în țară. Sînt tablouri [de] mici dimensiuni prezentînd largi [su]prafețe din regiunea de deal, cu în[cres]tăieri de culmi, cu povîrnișuri repezi [și] revărsări de bolovani, cu varietatea [cro]matică a cîmpurilor cultivate.

[Pe]isajele sobre, executate cu o deter[mi]nare severă, conferă confruntărilor [ge]ologice accente dramatice deși tonu[rile] nu ne apar stridente, cu toată vi[goa]rea lor expresionistă.

[E]ste un ciudat contrast — tipic pen[tru] arta Marianei Scherg — între u[ria]șele dealuri și micile tablouri care [le î]nfățișează păstrîndu-le amploarea. [Ex]presivitatea variațiilor vegetale, as[primea] rîpelor în neîncetată năruire, [î]nvemenite în prospețimea evocatoare [cu]lorilor, ca și cum ar fi privite din [înăl]țimea cerului.

[D]eși peisajele apar înrudite, în pri[mu]l rînd prin constantele paletei, fie[car]e exprimă nu numai o proprie ex[pres]ie geologică dar și un alt context [veg]etal, cum ar fi grupele compacte de [sal]ci sau plopii singuratici țîșnind din [cres]tele de deal sau definind lizierele de [o]rizont. Toate acestea cu linii dure, [vert]icule verticale sau oblice, trasate [ener]gic, împerechindu-se cu contururi[le p]almelor care înconjoară crestele sau [des]part pămîntul de lumea nevăzută a [vă]zduhului. Descoperim fîșii de cer la [extr]emitatea superioară a tablourilor, [ce] spune promisiuni mai degrabă, de[cît] realitatea unor transparențe.

[În] ciclul „Amintiri din folclorul ro[mân]esc", precum și în „Vis în grădina [...]icii", Mariana Scherg a urmărit e[fect]e de ritmică, confruntînd — ca și [în p]eisajele natale din Transilvania — [linii]le de forță ale naturii, obținînd e[fect]e plastice din diversitatea contra[stelo]r.

[În] ciclul „Scoici" constatăm aceeași [so]litate elocventă a compoziției, a[ceea]și sobră economie de mijloace, la cele două, trei cochilii, prizoniere ale unor contururi definitiv închise, evocînd sentimente de solitudine într-un decor îndepărtat de imobilitatea sticloasă a apelor. Singurătate mărturisită și de luminozitatea difuză a acestor mesageri din alte lumi.

În cele două cicluri ale „Zodiacului" — tehnică mixtă pe catifea — principalul izvor de inspirație au fost broderiile medievale românești, epitafele și acoperămintele de mormînt (ca de pildă cel al Mariei de Mangop), cu limbajul lor hieratic, cu rigoarea geometrică și ritmică a compozițiilor. Simbolurile zodiacului sînt înfățișate ca o suită de interpretări personale în care se pot remarca și motive de măști populare, îndeosebi din Vrancea, încît catifeaua albă, apoi dantelele alternate cu frotiuri de culoare ne vorbesc nu numai de o întoarcere îndepărtată în timp dar și de frumusețea podoabelor arhaice conturînd un însemn sau altul din succesiunea acestor zodii.

În zodia „Peștelui", de pildă, plasa delicată a dantelei ne evocă solzii celor două suple viețuitoare, iar rondelele cu fascicule de raze ceva din nemișcarea înghețată a ochilor.

„Racul" ne amintește, cu trupul său greu, noduros, de acele buturugi mișcătoare ale adîncurilor cercetînd cu polipi neliniștiți tufișurile sticloase de alge.

„Săgetătorul" se bucură de o interpretare la fel de originală, un arc cu două curbe ca două sprîncene sub care se înscriu două luminoase dantele, împodobind, în continuare conturul unei ferestre, care poate aminti – la rîndul ei — de perspectivele unei existențe, de punctul de plecare al unui destin, al unei inițiative, de începutul unui vis, dincolo de hotarele lumii noastre.

Alte simboluri din zodiac atrag atenția prin depărtarea lor de la imaginea clasică, prin libertatea interpretării, printr-o delicatețe a evocării, la jumătatea drumului între un figurativ abscons și un abstract aluziv.

**Pavel Chihaia**

*Urmare din pag. a 16-a*

# Căderea Parisului

puțin entuziast, pînă cînd au urcat să contemple vederea pieții Concorde, întinzîndu-se pînă la Palais-Bourbon. S-au oprit apoi în Place de la Concorde unde Hitler a apreciat vizibil proporțiile imobilelor gemene ale lui Gabriel și totodată statuile din jurul pieței și caii lui Marly care deschideau Avenue des Champs-Elysées. La ordinul lui Hitler au parcurs încet calea care va împodobi în curînd Berlinul. S-au oprit să contemple extravagantul Grand Palais.

La Etoile, Breker își amintește că marele arc al lui Hitler de la Berlin trebuia să fie atît de mare încît Arcul de Triumf să poată fi cuprins dedesubt. Speer era autorul planului iar Breker trebuia să realizeze basoreliefurile.

S-au îndreptat pe Avenue Foch spre Avenue Raymond Poincaré pînă la Trocadero. Acolo au coborît din mașină ca să parcurgă esplanada pe jos, să vadă spectaculoasa panoramă a orașului — prima privire de ansamblu a lui Hitler. Părea că apreciază simțul franțuzesc al măsurii. Dezinvoltura cu care erau integrate stiluri și epoci ; la turnul Eiffel amestecul de artă și tehnică. Au traversat Sena, trecînd prin fața turnului pentru a ajunge la Școala militară, altă fațadă care merita să fie studiată.

Mergînd să vadă mormîntul lui Napoleon în partea de sud a Invalizilor, Hitler a fost obligat să vadă și monumentul generalului Charles Mangin, cel care a ocupat Ruhrul după primul război mondial ; amintirea epocii de umilință, l-a întunecat vizibil. A grăbit pasul împreună cu grupul care îl întovărășea. „Nu trebuie să ne încărcăm viitorul cu asemenea amintiri !" Atenția i-a fost atrasă curînd de superba fațadă a capelei Invalizilor, desenată de Hardouin-Mansart. Înăuntru au fost impresionați de solemnitatea atmosferei, — artistul din Breker întrebîndu-se dacă era efectul volumelor sau al luminii. La balustrada care înconjura mormîntul lui Napoleon, Hitler s-a descoperit, ținînd caschela pe piept s-a înclinat în tăcere (...).

Arno Breker își amintește că sperau ca Hitler va avea ceva mai deosebit de spus în fața mormîntului. Cînd a rupt tăcerea, Hitler l-a evocat pe fiul lui Napoleon, al cărui corp era înhumat la Viena. Se gîndea că transportarea cenușii la Paris ar fi însemnat un gest de reconciliere cu francezii (voința îi va fi împlinită). Au terminat înconjurul Invalizilor cu o privire spre fațada dintre Sena, apoi au luat-o pe lîngă ministerul de externe și Palais-Bourbon, pînă la ambasada Germaniei pe rue de Lille, apoi au parcurs bulevardul Saint-Germain trecînd prin fața ministerului de război, pornind pe rue Bonaparte pînă în piața Saint-Sulpice și mai departe la palatul Luxembourg. De acolo pe rue Soufflot au ajuns la Panthéon.

Au vizitat Montparnasse, coborînd apoi către bulevardul Saint Michel (...). Speer a observat că Hitler este indiferent față de unele din cele mai frumoase opere arhitecturale ale orașului, ca Place des Vosges, Louvre, Palatul Justiției, Sainte-Chapelle.

Cortegiul s-a îndreptat repede spre piața Clichy pentru a urca spre Sacré-Coeur, ultima etapă, prin străduțele sinuoase din Montmartre. Au coborît din nou din mașini pentru a contempla Parisul de la înălțimea treptelor bazilicii. Apogeul lui Hitler, gîndea Breker în acel moment. Dar nimeni n-a apreciat Sacré-Coeur.

A urmat cursa pînă la aeroportul Bourget, unde motoarele Condorului condus de căpitanul Baur erau înroșite. Hitler i-a cerut să survoleze lent Parisul înainte de a o lua spre nord. „A fost visul vieții mele să vizitez Parisul", a mărturisit Hitler lui Speer, căruia i s-a făcut „milă" de omul care avea la dispoziție doar trei ore să stea în capitala franceză, singura și unica dată cînd o vedea.

Mai tîrziu, noaptea, Albert Speer a rămas singur cu Hitler. „Pregătește un decret prin care ordon întreaga reconstrucție a Berlinului, a declarat Hitler. Nu-i așa că Parisul e frumos ? Berlinul trebuie să devină și mai frumos ! În trecut, mă întrebam adesea dacă n-ar trebui distrus Parisul. Cînd vom termina Berlinul, Parisul va fi doar umbra lui. De ce să-l mai distrugem ?"

**moda, altfel**

# 3 D: Debardeur, Derby, Dulamă

Nu e rău să începem un an nou „în pas cu moda." Ținînd seama de extravaganța vertiginoasă a prețurilor cu veleități astrale ar fi greu să corespundem cerințelor zilei. Dar Franța, tot Franța, a avut o idee năstrușnică și ea se datorează prețuirii pe care o acordă francezii nemaipomenitului trecut istoric pe care-l au în viața și lumea modei. Fără vreo motivare imediată, se poate începe noul an repetînd cu humor și cheltuieli minime moda pariziană de după 1830, popularizată de talentul și creionul spiritual al lui Gavarni, pe care de fapt îl chema Sulpice — Guillaume Chevalier dar care și-a zis așa în amintirea grandioasei văi. Gavarnia. Emile de Girardin, fondind revista **Moda**, l-a luat drept colaborator. Costumele sale de carnaval, desenate cu siguranță și imaginație, au devenit repede cunoscute și considerate **tipuri**, așa cum au fost cele numite **titi** și **debardeur** (cel cu care putem începe anul nou). Gavarni a lucrat serii întregi de costume la **Artistul, Silueta, Charivari**, preocupîndu-se de a surprinde în **model** pitorescul social. După 1847, locuind la doi pași de cartierul mizerabil Saint-Gilles, a desenat pentru **revista l'Illustration** schițe considerate nemuritoare, în care a urmărit să prezinte contrastul între extremul lux și extrema mizerie. Interesat în studiile matematice, renumit pentru verva și fantezia creionului său litografic, Gavarni s-a ocupat de modă cu gravitate și atenție. Ideea sa de a lansa moda **debardeur** a șocat, a plăcut, a cucerit și e reînviată tocmai acum. **Debardeur** e un muncitor care debarasează în urma unor transporturi de mărfuri, debarchează lemnele ce sosesc pe calea apei și trebuie depozitate pe cheiuri. El a devenit personaj de carnaval, apoi a supraviețuit pe stradă iar astăzi e ultra modern. Costumul e ușor de „închegat" și confortabil. De asemenea, prezintă avantajul de a nu ține seamă de gen, îl poartă la fel de bine femeile și bărbații. Se compune dintr-un pantalon larg, de catifea, a cărei lungime trebuie să lase glezna descoperită și care trebuie reținută într-un șiret, ca să fie pantalonul bufant ; un **bourgeron** — o cămașă, o cazacă de pînză groasă, largă, cu mîneci largi, așa cum poartă anumite categorii de muncitori sau soldați, cînd îndeplinesc anumite munci ; o centură de pînză sau mătase (rafinamentul întregului costum constă și în alegerea materialelor, schimbarea datelor inițiale) flotantă, înfășurată de cîteva ori în jurul taliei și lăsată să atîrne lung, cu franjuri și nod lejer ; o bonetă mică, înclinată pe o perucă turtită și împodobită la spate cu un pompon de pene. Acesta este primul D din moda nouă.

Cel de al doilea D completează fericit ținuta și provine din Anglia. Se numește **Derby** și este o gheată simplă, înaltă pe gleznă și legată cu un șiret ce trece prin două sau mai multe găurele. Gheata nu are toc, nici contrafort și e excelentă pentru plimbările lungi sau dansurile de cursă lungă.

Cel de al treilea D e dictat de sezon și de regiunea geografică în care se află purtătorul. **Dulama** ne aparține și iată că ne sosește livrată de gustul parizian. Ea poate fi o haină țărănească lungă, făcută **din** postav gros (uneori îmblănită), poate fi haină lungă purtată în trecut de negustori, preoți, etc. sau haină de ceremonie, purtată de domni și de boieri, făcută din stofă scumpă, adesea împodobită cu blană și paftale. Cuvîntul e turcism dar alegerea depinde numai de dumneavoastră și pentru oricare alegere **cei trei D** vă urează „La mulți ani !"

**Corina Cristea**

# CĂDEREA PARISULUI

**Căderea Parisului încă o carte. Ce mai poate fi necunoscut despre ziua de 14 iunie 1940, cînd armata germană a intrat în orașul deschis ? Se știe tot, sau cel puțin se crede. Herbert R. Lottman — faimos pentru documentele inedite despre Franța în epoca Vichy, biograf al lui Camus și Flaubert — dovedește în noua sa carte că nu prea știm tot despre evenimentele importante și cum se întrepătrund Istoria cu istoria trăită. Culegînd mărturii surprinzătoare, scotocind prin arhive (mai ales la Vatican) el revitalizează capitala Franței între 9 mai și 23 iunie, seara celebrei vizite a lui Adolf Hitler în orașul părăsit. Povestirea alternează, zi cu zi, vocea martorilor necunoscuți sau obscuri cu discursurile celor la putere sau foști la putere. Puncte de vedere germane, puncte de vedere, evident, franceze dar și puncte de vedere ale italienilor, englezilor, americanilor... „O simfonie tulburătoare, tristă, uneori poetică, în care informațiile — adesea inedite — nu lipsesc" declară comentatorul revistei Lire despre cartea semnată de Herbert R. Lottman „Căderea Parisului" apărută la editura Belfond în luna septembrie, din care reproducem fragmentul de mai jos.**

# HITLER FACE TURISM

**Hitler fotografiat în fața Turnului Eiffel și la Domul Invalizilor**

## de HERBERT R. LOTTMAN

De necrezut : Adolf Hitler, încarnare a răului, vine la Paris ca turist : subiect de legendă. Chiar prefectul poliției e aproape convins că a sosit (cu cinci zile înainte de a se produce într-adevăr evenimentul); povestea spusă lui Langeron, care la rîndu-i o va repovesti, va inspira pe istorici. În amintirile epocii războiului, Pierre Mendès France, ni-l indică pe Hitler la Paris și mai devreme (la 15 iunie, a doua zi după intrarea nemților în Paris), depunînd o jerbă la mormîntul Soldatului necunoscut. De fapt, Hitler a vizitat peste nouă zile, orașul pe care îl cucerise, a doua zi după semnarea armistițiului.

Datorită celor dezvăluite de Albert Speer, arhitectul preferat al lui Hitler, se știe că acesta era amator de urbanism, doritor aidoma altor împărați să-și transforme capitala (Berlinul arăta mai curînd a capitală decît o metropolă). „Privește Parisul, cel mai frumos oraș din lume, îi spunea Führerul arhitectului său. Chiar și Viena. Orașe cu un stil impunător". De mulți ani Hitler socotea Parisul drept un model pentru Berlin. Se gîndea mai ales la Avenue des Champs-Elysées și la Arcul de Triumf; el va construi un arc și mai mare iar Unter den Linden va fi un bulevard mai amplu ca Champs-Elysées.

Hitler n-ar fi putut avea alt sculptor oficial în afară de Arno Breker, specialist în statuarul eroic. Artistul cuadragenar înfățișa mușchii nemțești așa cum noilor nemți le plăcea să-i vadă. La 22 iunie se afla la Berlin, în atelierul său de lîngă Grunewald, pădurea plantată în mijlocul orașului ; în ea se puteau respira liniștea, pacea. Puțin după ce bătuse ora 7 dimineața, o ciocănitură scurtă la ușă — Gestapoul. A fost rugat politicos să-și facă bagajele pentru o scurtă călătorie : vor trece să-l ia peste o oră. Nu i s-a mai spus nimic în plus : nevasta lui era tulburată. Exact peste o oră, doi tineri ofițeri SS s-au prezentat ; nu știau nimic în plus. Au străbătut pădurea cu mașina pînă la un mic teren de aviație unde aștepta un JU 52, avionul de transport militar trimotor. După trei ore de zbor, aparatul a aterizat într-un loc necunoscut ; abia după ce a coborît din mașină într-o tabără provizorie a recunoscut cîteva figuri familiare — Albert Speer, Hermann Giesler (un alt arhitect apreciat de Hitler) — care zîmbeau. Breker a aflat că era la cartierul general de campanie al lui Hitler, la Bruly-de-Pesake, la sud de Charleroi, la frontiera franco-belgiană.

Hitler purta o uniformă simplă, fără nici o decorație, cu o caschetă trasă pe ochi. (Breker a avut impresia că seamănă cu un soldat obișnuit), „Am intenția să descopăr Parisul cu voi. Speer și Giesler, l-a anunțat Führerul pe Breker. Știindu-te un vechi parizian, doresc să-mi faci un plan al orașului cu punctele cele mai importante ca arhitectură și pitoresc". Breker cunoștea bine Parisul. Ca mulți alți artiști străini înaintea lui, lucrase (din 1925) ca elev al lui Despiau și al lui Maillol, cunoscînd cafenele, ateliere, fără a mai enumera monumente.

„Parisul m-a fascinat întotdeauna", i-a declarat Hitler. Dorea să-l viziteze mai de mult. Activitatea politică din 1918, evenimentele care au urmat au făcut imposibilă realizarea vizitei. „Acum porțile orașului îmi sînt deschise". Dorea să intre în capitala mondială a artei, înconjurat de artiști: „Parisul e un model pentru mine... Sînt convins că ne vom alege cu mari lecții".

Noaptea a fost scurtă la cartierul general al lui Hitler; Breker își amintește că s-a sculat pentru micul dejun puțin după miezul nopții, convoiul de mașini pornind spre terenul de aviație „o imensă cîmpie pustie", la orele 3. Căpitanul Hans Baur, pilotul oficial al lui Hitler, era la comanda cvadrimotorului Focke-Wulf 200 (faimosul Condor). La aeroportul Bourget, lîngă Paris un nou șir de mașini — spațioasele automobile Mercedes, își amintește Speer — așteptau. Hitler s-a așezat alături de șofer în prima mașină decapotabilă, împreună cu Breker. Speer și Giesler în spate. (Civilii purtau ținuta verde-cenușiu, de campanie, pentru a nu atrage atenția). Convoiul — care mai cuprindea pe „mîna dreaptă" a lui Hitler, Martin Bormann și pe medicul său Karl Brandt — a intrat în viteză în Paris prin periferiile pustii, apoi prin poarta La Villette, pe rue de Flandre, rue Lafayette, oferind grupului primul spectacol : cupola Operei de la palatul Charles Garnier. Pe stradă nu era nici un suflet de om rătăcitor, își amintea mai tîrziu Breker. Doar portăresele pe pragul ușilor și muncitorii care lucrau în zori ; a avut impresia că unii din ei l-au recunoscut pe Führer în mașina descoperită. În orice caz, polițiștii l-au recunoscut, anunțîndu-l imediat pe prefectul Langeron care „destul de imprudent", a recunoscut că l-a urmărit pe dictatorul neamț. („La prefectură se face sport" a glumit prefectul).

La orele șase a intrat la Operă, enunță raportul lui Langeron. Vizitează tot din pivniță în pod. Se plimbă îndelung pe scenă, în cabinele actorilor.

Nimeni nu l-a recunoscut, afirma raportul poliției, trebuie spus „că pe stradă era forte puțină lume". Nimeni din escorta lui Hitler, evocînd vizita, nu menționa batalionul de fotografi — fotografi și operatori de film — care îi mitraliau gesturile în timpul excursiei.

Führerul, după cum l-a urmărit Arno Breker, cu haina de piele lovindu-i gleznele părea nemulțumit de inerția orașului de obicei fremătător, era cut și încruntat. Cînd cortegiul a a la intrarea monumentală a Operei, lonelul Hans Spiedel era pe scări tru a-l primi oficial pe Hitler în mele autorităților de Ocupație. I atunci, parcă, vizitatorul s-a tr A parcurs clădirea, vizibil la curen opera lui Garnier comentînd fer împreunare a arhitecturii cu sculp ornamentală.

În interiorul Operei, Breker a servat un paznic în uniformă, după ce i-a recunoscut pe intruși a tors privirea — prima experiență sculptorului, va spune, cu chipurile piatră ale Parisului ocupat. Au i chiar în teatru — „cel mai frumos lume !" a exclamat Hitler (tot spusele lui Breker). A cerut să culisele, foaierul pictat de Degas. dorit să cunoască traseul folosit președintele Republicii ca să aj în loja sa. Cînd a vrut să vadă sa particular al președintelui i s-a puns că nu există. „Iată domnilor tează Breker (acordîndu-i lui F un ton glumeț), iată democra (După Speer, cînd Hitler a cerut vadă salonul de recepție a aflat fost suprimat cu prilejul unei ren și a remarcat : „Sigur, și în asta recunosc". Hitler a făcut încon palatului Garnier „cu ochii strălu de o excitație neobișnuită, unică adăugat Speer).

Scriind peste mulți ani, într-o manie eliberată de Hitler Breke declarat că n-a putut uita niciodat ceala din privirea paznicului de Operă care a întovărășit grupul clădire. Omul refuzase chiar un b de cincizeci de mărci la sfîrșitul v

Au luat-o apoi pe Boulevard Capucines, care semăna cu un de teatru, lipsindu-i pietonii și ma le. Ajungînd la biserica Madeleine ler i-a explicat originea un te laic spre gloria armatei lui Nap Înăuntrul bisericii Hitler s-a arăta

**Prezentare și traducer Andriana Fia**

*Continuare în pag a 15-a*



REDACȚIA și ADMINISTRAȚIA : București Calea Victoriei nr 133 tel 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi . ISSN 1220—626 x
50 LEI